

KF 874/93

1993

KULTURNÄMNDEN

**BEVARANDEVÄRDA
KULTURMILJÖER
INOM
SJÖBO KOMMUN**

INNEHÅLL

Förord	1
Byggnads- och kulturminnesvård	2
Bevarandevärd bebyggelse och miljö	5
Kulturhistoriska miljöer i kommunen	6
Sjöbo kommun, historisk utveckling	9
De kulturhistoriskt värdefulla miljöerna i Sjöbo kommun	
Övedskloster - Svansjö - Tullesbo	15
Bjärsjölagård	20
Ö. Kärrstorp	26
Fränninge	31
Vollsjö	38
Brandstad	46
Björka	51
S. Åsum	57
Sjöbo	59
Tolånga	67
Vanstad	73
Lövestad kyrkby	79
Hallsbergs stenar	89
Röddinge	91
Sövde - Sövdeborg - Snogeholm	98
Vägsträckningen Hylla - Knickarp	106
Agerup	107
Blentarp	109
Ilstorp - Kumlatofta - Everlöv - Rödde	114
Äsperöd	127
Litteraturförteckning	133
Komplement till kartor	135
Renoveringshandledning	

Förord

En byggnadsinventering för Sjöbo kommun omfattande de tätbebyggda områdena har utförts av olika personer under åren 1972-1990. Anne-Lis Nilsson har gjort miljöbeskrivningar, kompletteringar och sammanställning. Resultatet utgör förslag till bevarandeplan för Sjöbo kommun.

Bevarandeplanen är uppdelad ortsvis med en allmän redovisning av orternas historiska utveckling och de idag fysiska karakteristika. Till varje Ortsbeskrivning hör en karta markerad med speciellt kulturhistoriskt värdefulla byggnader.

Bevarandeplanen har till syfte att fungera som vägledning för planläggning och byggnadslov samt ge kunskap, väcka intresse och uppmuntra till förståelse och vilja att bevara de värdefulla miljöer som finns inom kommunen.

I detaljplaner och områdesbestämmelser kan kulturmiljön genom kommunala beslut få ett övergripande skydd. Skräddarsydda byggrätter och planbestämmelser som ej tillåter större exploatering än befintlig kan antagas. Den kommunala förköpsrätten kan vid försäljning användas i bevarandesyfte när kulturhistoriskt värdefulla områden är hotade.

Det är således nödvändigt att planläggning och bebyggelse sker efter samråd med kulturnämnden på lämpligt sätt. Nära samarbete eftersträvas med kulturminnesvårdande myndigheter såsom länsantikvarie, länsmuseum och landsantikvarie.

Kulturnämnden i Sjöbo kommun

BYGGNADS- OCH KULTURMINNESVÅRDEN

"Det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda vår kulturmiljö. Ansvaret för detta delas av alla. Såväl enskilda som myndigheter skall visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön. Den som planerar eller utför ett arbete skall se till att skador på kulturmiljön såvitt möjligt undviks eller begränsas" (Lagen om kulturminnen 1988 kap. 1:1)

Lagen om kulturminnen m.m. är främst objektrinriktad och skyddar fornminnen, kyrkor och vissa byggnader. För att förstå den totala kulturmiljön är det dock viktigt att även ta hänsyn till hela landskapet med sina karakteristiska drag såsom t.ex. bebyggelse, odlings- och betesmarker, vattendrag, sankmarker och vägar.

Plan- och bygglagen

Enligt PBL måste alla kommuner ha en översiktsplan omfattande hela kommunen. Planen skall innehålla en redovisning av de allmänna intressen som bör beaktas vid beslutet om användning av mark och vatten.

Översiktsplanen är inte bindande för myndigheter eller enskilda utan utgör endast underlag för senare beslut om planer och bygglov. Områdesbestämmelser kan reglera användningen av mark- och vattenområden samt bebyggelsemiljöer. Planen kan reglera placering, utformning och utförande av tillkommande bebyggelse och bevarande av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse.

Sedan den 1 juli 1990 måste alla kommuner ha antagit en översiktsplan.

Plan- och bygglagen innehåller särskilda bestämmelser över hur nya byggnader skall placeras och utformas för att anpassas till stads- eller landskapsbilden samt

natur- och kulturvärdena.

"Byggnader skall ha en yttre form och färg, som är lämplig för byggnaderna som sådana och ger en god helhetsverkan" (Kap. 3:1)

Rörande befintliga byggnader gäller att

"Tillbyggnader, ombyggnader och andra ändringar av en byggnad skall utföras varsamt så att byggnadens särdrag beaktas och dess byggnadstekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tas till vara" (Kap. 3:10)

"Med ombyggnad avses åtgärder som fordrar bygglov och ... Även sådant inredningsarbete som syftar till en väsentligt ändrad användning av byggnaden eller en del av den utgör ombyggnad" (Kap. 3:11)

"Byggnader, som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk eller konstnärlig synpunkt eller som ingår i ett bebyggelseområde av denna karaktär, får inte förvanskas" (Kap. 3:12)

Lagen om kulturminnen

Fornlämningar är enligt lag skyddade oberoende av om de är kända eller okända, synliga eller osynliga. Till fornlämningar hör t.ex. gravar, gravfält, ristningar, runstenar, boplatser, ruiner av borgar, slott och kyrkor samt vägar och minst hundra år gamla skepp. Länsstyrelsen ansvarar för kulturminnesvården i länet och Riksantikvarieämbetet har överinseende över hela landet.

Till fornlämningarna hör ett lagskyddat skyddsområde, vars omfattning är beroende av fornlämningens utseende och betydelse.

Det är enligt lag förbjudet att

"... utan tillstånd rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller genom bebyggelse, plantering eller på annat sätt ändra eller skada en fornlämning" (Kap. 2:6)

Speciellt värdefulla byggnader och anläggningar kan för att få ett säkrare skydd klassas antingen som byggnadsminne eller byggnadsminnesmärke.

Byggnadsminne berör byggnader ägda av enskild person eller kommun och "som bevarar egenarten hos gången tids byggnadsskick eller minnet av historiskt betydelsefull händelse och som med hänsyn därtill är att anse som synnerligen märklig". Frågan om byggnadsminnesförklaring kan väckas av alla och Länsstyrelsen fungerar som beslutande organ.

Byggnadsminnesmärke berör statligt ägda byggnader som på grund av kulturhistoriskt eller konstnärligt värde kan beaktas som kulturminne". Förslag till byggnadsminnesmärkesförklaring lämnas av Riksantikvarieämbetet och Regeringen beslutar.

Byggnadsminnen och byggnadsminnesmärken får inte repareras eller förändras så att deras kulturhistoriska eller konstnärliga värde förminskas. Länsstyrelsen resp. Riksantikvarieämbetet skall granska och godkänna reparationer och ombyggnadsförslag.

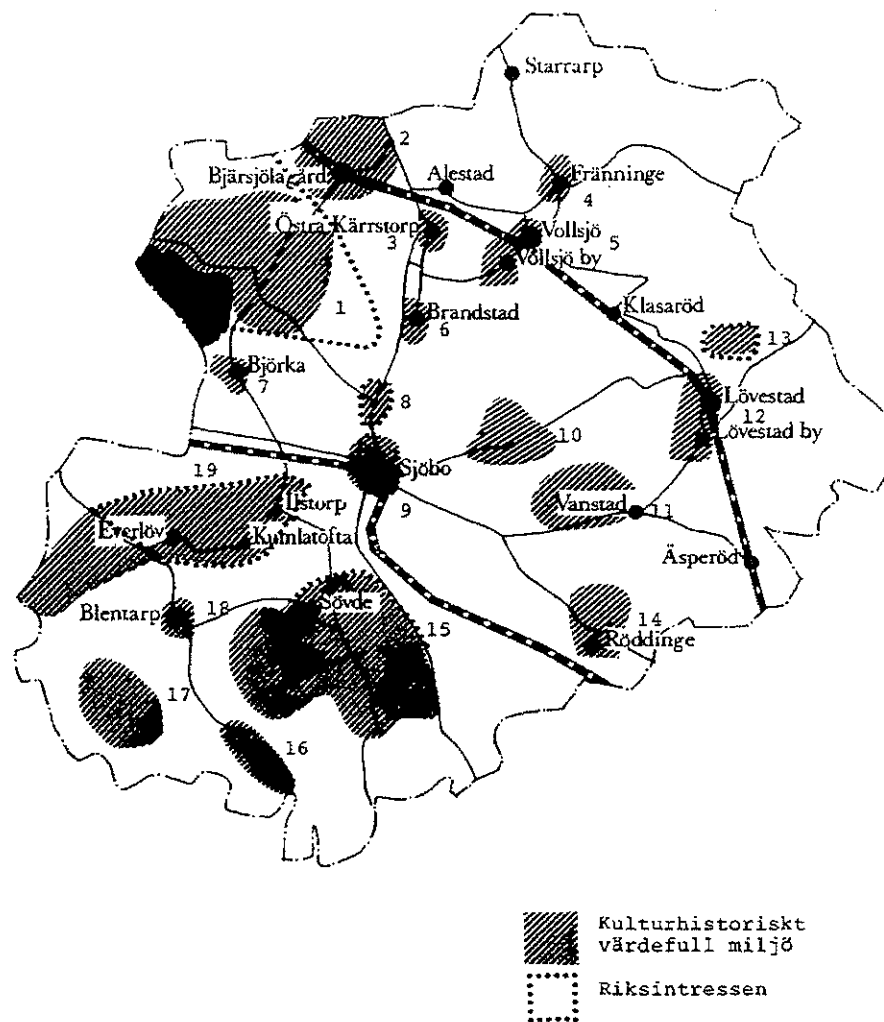
Kyrkobyggnader med tillhörande inventarier och begravningsplatser är enligt lag skyddade och särskilt tillstånd krävs för eventuella ändringar eller ombyggnader. Riksantikvarieämbetet står som beslutande myndighet.

BEVARANDEVÄRD BEBYGGELSE OCH MILJÖ

Vid värderingen av bebyggelsen och miljöerna i Sjöbo kommun har avgränsningen genomförts med utgångspunkt från en tregradig värderingsskala (1A, 1B, 2). Byggnadsinventeringarna är gjorda under åren 1972-1982.

- 1A. Gruppen omfattar byggnadsverk och miljöer med ett högt kulturhistoriskt egenvärde och miljövärde. Klassen omfattar kyrkor och byggnader som genom sitt byggnadsskick, sociala funktion och/eller estetiska utformning anses så intressant att de ur såväl riks- som lokalsynpunkt kan komma ifråga för byggnadsminnesförklaring. Byggnadsverkens bevarandevärde omfattar bibehållande av främst den exteriöra helhetsuppfattningen, men i vissa fall även den interiöra.
- 1B. Gruppen omfattar byggnadsverk och miljöer med ett kulturhistoriskt värde. Klassen omfattar väl bevarade byggnader som ofta tillsammans bildar värdefulla miljöer. Byggnadernas byggnadsskick, sociala funktion, estetiska utformning samt ofta lokala arkitektoniska och personhistoriska aspekter är av betydelse. Byggnadsverkens bevarandevärde omfattar bibehållande av husens exteriör.
2. Gruppen omfattar byggnadsverk som genom sitt läge, skala och form tillsammans med omgivande kulturhistoriskt värdefulla byggnader bidrar till att skapa en värdefull miljö. Byggnadsverkens bevarandevärde omfattar bibehållande av husens läge, skala och form. Nybyggnation kan godkännas om den följer föregående byggnads läge, skala och form.

Kulturhistoriskt värdefulla miljöer inom Sjöbo kommun.

DE KULTURHISTORISKA MILJÖERNA I KOMMUNEN OMFATTAR

1. ÖVEDSKLOSTER - SVANSJÖ - TULLESBO (Riksintresse)
2. BJÄRSJÖLAGÅRD
3. Ö. KÄRRSTORP
4. FRÄNNINGE
5. VOLLSJÖ KYRKBY och VOLLSJÖ STATIONSSAMHÄLLE
6. BRANDSTAD
7. BJÖRKA
8. S. ASUM (Riksintresse)
9. SJÜBO
10. TOLANGA
11. VANSTAD
12. LÖVESTAD
13. HALLSBERGS STENAR (Riksintresse)
14. RÖDDINGE
15. SÖVDE - SÖVDEBORG - SNOGEHOLM (Riksintresse)
16. VÄGSTRÄCKNINGEN HYLLE - KNICKARP
17. AGERUP
18. BLENTARP
19. ILSTORP - KUMLATOFTA - EVERLÖV - L. RÖDDE (Riksintresse)

TID	FÖRUTSÄTTNINGAR		FÖRÄNDR. - SPÅR I LANDSKAPET
ÄLDRE STENÅLDER 10.000 - 4.200 F KR	NOMADISERANDE JAKT, FISKE OCH INSAMLING AV ÄTUGA VÄXTDELAR		UNDER MARK DOLDA BOPLATSLÄMNINGAR VID INSJÖAR, VALEN- DRAG OCH STRÄNDER
YNGRE STENÅLDER 4.200-1800 F KR	GRADVIS ETABLERING AV ÄLDSTA BONDE- KULTURER MED SVEDEJEBRUK OCH TAMBOSKAP		GRAVMONUMENT I FORM AV DÖSAR, SÄNGGRIFTER OCH HÄLLKISTOR
Bronsålder 1800-400 F KR	EXTENSIVT S.K. VAND- RANDE JORDBRUK OCH BETESDRIFT		STORA GRAVHÖGAR OCH RÖSEN INOM DE CENTRALA ODINGS- OMRÅDEN
JÄRNÅLDER 400 F KR - 1050 E KR	ETAPPVIS ETABLERING AV FASTARE BOSÄTT- NING TILL FÖLJD AV FÖRBÄTTRAD JORD- BRUKSTEKNIK		GRAVFÄLT MED BAUTA- STENAR, SKEPPSÄTT- NINGAR, DOMARRINGAR OCH SMÅ HÖGAR. RUNSTENAR
MEDELTID 1050-1500	BYBILDNING, KRIST- NANDE-CENTRALISERAD BISKOPS- O KUNGAMAKT UPPKOMST AV ADELS- VÄLDE - STADS BILDNING		KYRKOR BORGRUINER BYAR OCH STÄDER
RENÄSSANS 1500-TAL	ÖTOKADE ADELSPRIV- LEGER OCH STOR- GODSBILDNING		SLOT OCH BORGAR SLOTSLANDSKAP
STORMAKTSTID OCH GUSTAVIANSK TID	DANSKA KRIGEN UPPKOMST AV STJÄLV- ÄGANDE BONDESKIKT GRUNDANDE AV MANU- FAKTURER - FÖRSÖK TILL JORDBRUKSFÖRBÄTTRING		BEFÄSTINGSANLÄGGN. STORODS O SLÖTS- LANDSKAP - ÄLDRE INDUSTRIOMRÅDEN MILSTENAR, PILALÉER
DEN AGRARA EXPANSIONS- PERIODEN 1800-TAL	ENSKIFTE O UTVECKLING AV JORDBRUKSTEKNIKEN FOLKÖKN - STORA JORD- LÖSA BEFOLKN. GRUPPER UTDIKNING O SKOGS- RÖDNING - VÄGBYGGE		ENSAMUCCANDE GÅRDAR GATHUS O TORPBEBYGG. ÖTOKADE ODINGSAREAL VÄDERKVARNAR - STORA TEGELKYRKOR - RÄT - VINKL. VÄGSYSTEM
SEKELSKIFTE	INDUSTRIALISERING UTVECKL AV TÄTORTER MED JÄRNVÄGSFÖRB. KUSTSÖDFART INFLYNN TILL STÄDERNA		INDUSTRIOMRÅDEN JÄRNVÄGAR, STATIONS- SAMHÄLLEN - UTBYGGDA FISKELAGEN - HVRES- HUSIKOMPL. I STORSTAD.
EFTERKRIGS- TID	MEKANISERING AV SKOGS- O JORDBRUK SAMMANSLAGN. AV OD- LINGSAREALER - URBANISER. - RATIONA- LISER. AV SAMFÄRDSLED.		FOLKÄRSBYGG SLUTEN SKOGSBYGG VÄXANDE TÄTORTER MED STORA INDUSTRIOMRÅDEN MOTORVÄGAR - FLYGPLATSER

SJÖBO KOMMUN

Sjöbo kommun, belägen mitt i södra Skåne och med Sjöbo som centralort, är den till ytan största kommunen i Malmöhus län. Av dess totala yta på 500 km² består 300 km² av åkermark, resterande utgörs av betesmark och annan mark såsom vägar, tomtmark, skog, sjöar, vattendrag och andra våtmarker.

Stenåldern 10.000 - 1.800 f.Kr.

Sjöbobygden visar upp ett relativt litet antal fynd från förhistorisk tid. Skånes första invånare sökte sig i första hand till de mer lättillgängliga samt fisk- och viltrika markerna söderut och först efter hand sökte de sig upp för vattendragen och in i landet där de bosatte sig kring sjöar och åar. Den stenrika och svårbearbetade jorden på och kring åsarna togs sannolikt inte i anspråk förrän efter vikingatiden. Därmed uppstod gårdarna och längre fram byarna med namn på t.ex. -röd, -ryd, -hult, och -boda, av vilka det finns många exempel inom kommunen. Vattentillgången, jordens lätthet att bruka samt möjligheten att röja skogen var viktiga beståndsdelar vid val av boplatser.

Av kommunens kända fornlämningar kan de flesta härröras tillbaka till stenåldern. Flera stenåldersboplatser med fynd av stenyxor och skrapor har påträffats bl.a. kring Vombsjön, i Vanstad socken samt vid Slagarp och Pregestad. Antalet s.k. lösfynd, där man funnit enstaka föremål är många, t.ex. i Tolånga och Blentarps socknar.

Bronsåldern 1.800 - 400 f.Kr.

Förmodligen sökte sig bronsåldersbefolkningen, vilken i huvudsak livnärde sig på boskapskötsel och jordbruk, till de mer lättodlade kustområdena, medan inlandet endast utnyttjades marginellt. Kommunen uppvisar därför endast ett fåtal kända fornminnen från denna tidsepok.

Rester av, i vissa fall svårdaterade stensättningar och gravhögar finns dock utspridda inom kommunen, t.ex. i Ö. Kärrstorps, Tolångas, Öveds och Röddinges socken.

Järnåldern 400 f.Kr. - 1.050 e.Kr.

Även denna period är fornlämningsfattig. Vid arkeologiska undersökningar gjorda vid Ilstorps kyrka påträffades dock relativt omfattande boplatzlämningar från periodens slutskede. I övrigt består fynden av enstaka resta stenar, vilka kan markera boplatser.

Medeltiden 1.050 - 1.500

Flertalet av kommunens byar härrör från denna periods första århundrade. I motsats till t.ex. Söderslätt's många och stora byar uppstod det i Sjöbos skogs- och risbygd färre och mindre byar anpassade efter den sämre jordmänen och kraven på relativt stora arealer för att uppnå ett bärkraftigt ekonomiskt underlag.

Efter hand som Sverige kristnades och sockenorganisationen tog allt fastare former under 1100-talet, anlades de 16 sockenkyrkor, som funnits inom kommunen. Flertalet av kyrkorna är idag genom omfattande om- och tillbyggnader, främst under 1800-talet, starkt förändrade. Kyrkorna i t.ex. S. Åsum, Björka, Everlöf och Ilstorp har dock till stor del lyckats bevara sin medeltida prägel. S. Åsums kyrka är bevarad genom att en ny kyrka uppfördes i dess närhet, Björka och Ilstorp har ej försetts med västtorn och i Everlöf finns den berömda medeltida stigluckan. Av Lövestads gamla kyrka finns däremot ingenting kvar, då den revs i samband med att en ny och större kyrka uppfördes år 1856.

Att medeltiden var en orolig tid vittnar de många borgarna om. Strategiskt placerade ute på uddar och öar, omgivna av försvarsvallar och fuktiga marker finns resterna av Beritsholm i Bjärsjölagård, Övedskloster samt Absalons borg och Hägerholmen i Sövde socken. Borgar som längre

fram kom att utvecklas till stora slottsanläggningar.

Bland övriga kända sätesgårdar för riddare eller väpnare kan nämnas Lövestad, Vanstadtorp och Vollsjö.

Renässansen 1500-talet

Endast en mindre del av kommunens bönder var självägande. Fram till reformationen på 1530-talet framstod kyrkan som den största jordägaren. Därefter övertog kronan en stor del av godsen för att sedermera genom byten och köp övergå i adlig ägo. Inom de flesta socknarna fanns ett gods, under vilket ofta hela socknen lydde. Övedskloster ägde t.ex. mot medeltidens slut närmare 100 gårdar och till Sövde län, ägt av ärkesätet i Lund hörde cirka 40 gårdar.

Slottsanläggningarna med tillhörande ekonomibyggnader, stall, smedjor, brännerier, arrendegårdar, bostads- och hantverkshus samt godslandskapet med sina allékantade vägsystem, lövskogar och parkanläggningar har satt sina tydliga spår kring Sövdeborg, Övedskloster och Snogeholm. Med sin väl genomtänkta utformning och planering vittnar de om en stark social, ekonomisk och politisk maktställning, grundlagd under medeltiden och fastställd under senare århundraden.

Från att under senmedeltiden ha bestått av små huvudgårdar, till stor del beroende av arrendegårdar, utvecklades många av godsen under 1600-talets slut mot storgodsdrift. De utökade adelsprivilegierna och förbättrade jordbruksförutsättningarna medförde att flera av huvudgårdarna revs eller förändrades. Sövdeborgs slott i renässansstil från 1590-talet är bara ett exempel.

Storgodsbildningen innebar stora förändringar för byarna. Flera mindre byar nedlades då småhemmanena slogs samman till större arrendegårdar.

Stormaktstiden och den Gustavianska tiden

Fram till de stora skiftesreformerna fanns det cirka 700 gårdar inom Sjöbos nuvarande kommun, fördelade i byar eller spridda som ensam- eller dubbelgårdar. Byarna, varav Vanstad, S. Asum och Blentarp tillhörde de största, bestod av en samling gårdar placerade utmed bygatan. Byns ägor bestod av inägor och utmarker. Inägorna låg närmast byn och innehöll oftast lövskog för lövtäkt, slätterängar och åkrar, hit hörde även byns vång eller vångar. Ute på åker- eller ängsmarkerna var jorden delad i en mängd små lotter.

Näringslivet dominerades av jordbruket, kompletterat med boskapskötsel och olika binäringar.

De större vägarna har i stor utsträckning funnits sedan 1700-talets början och kommunen är rik på milstenar. Broarna i S. Asum, Öved och Lövestad finns ännu kvar och är väl bevarade.

Den agrara expansionstiden

1800-talets skiftesreformer medförde stora förändringar för såväl bebyggelsen som landskapet. Flera av gårdarna fick flytta ut från bykärnan till större och sammanhängande odlingsmarker. På de utflyttade gårdarnas tomter uppfördes istället gatuhus för hantverkare och arbetare under de större gårdarna. Av de 50 byar som fanns med på 1820-års karta, fanns endast 19 stycken kvar 40 år senare. I t.ex. Röddinge låg endast 2-3 gårdar av totalt 15 kvar inne i byn efter laga skiftet.

Det förut betydligt sankare landskapet, dominerat av betesmarker och lövskogar, förvandlades genom utdikning, skogsröjning, stenbrytning och upplöjning till ett mer utpräglat jordbrukslandskap. Det var vid denna tid som flertalet av de stengärdesgårdar, röjningsrösen och rättvinkliga vägsystem vi ser idag kom till.

Den stora befolkningsökningen (under perioden 1805-1880 uppgick den till 105%) medförde bl.a. hemmansklyvningar och uppkomsten av en mängd småbruk samt förtätning av bykärnorna.

Sekelskiftet

Den begynnande industrin, samt järnvägens tillkomst under perioden 1860-1910 innebar stora förändringar för kommunen. Flera nya stations samhällen, däribland Bjärsjölagård, Vollsjö och Lövestad växte upp. Dessa nya samhällen fick snart en ny ställning som centrum för den industriella verksamheten, servicenäringarna, handel och hantverk. Arkitekturen förändrades, de nya centralorterna fick en mer stadsmässig bebyggelse med tegelhus, järnvägshotell, torg och officiella byggnader. Sjöbo präglas fortfarande av den kring sekelskiftet uppförda tegelbebyggelsen.

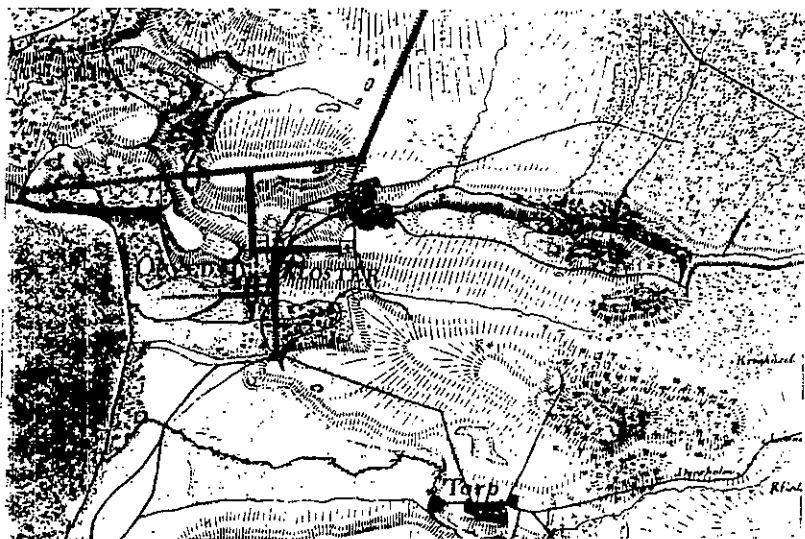
Kalkindustrin och stenbrytningen var två viktiga industrier inom kommunen. Det stora antalet kalk- och sandstenbrott i Öveds och Ö. Kärrstorps socknar, samt de båda kalkstensbrännugnarna vid Bjärsjölagård är minnen från denna tid.

Efterkrigstiden

Strax före sekelskiftet började den tidigare kraftiga befolkningstillväxten att stagnera. Jordbrukets mekanisering innebar en vidare utveckling mot helåkersbygd, även om småbruket med inriktning på djurhållning fortfarande är många. Andelen heltidsjordbrukare har minskat och flera äldre industrier såsom tegelbruk och mejerier samt hantverkare och affärsidkare har fått lägga ner. Industrin är numera begränsad och främst koncentrerad till några företag i Sjöbo.

Järnvägsnedläggningarna och den ökade pendlingen till arbeten utanför kommunen har medfört en utbyggnad och förbättring av vägnätet.

I takt med byarnas minskade bofasta befolkning har många gårdar och gatuhus fått en ny funktion som fritidshus. Kring Sjöbo och Sövde har det t.ex. vuxit upp speciella fritidsbyar.

Skånska rekogniceringskartan 1812, -20

ÖVEDSKLOSTER - SVANSJÖ - TULLESBO

Slottsmiljön kring Övedskloster med en av Sveriges vackraste rokokoanläggningar och tillhörande ekonomibyggnader, arrendegårdar, arbetar- och hantverkshus, änkesätena Tulllesbo och Charlottenlund samt kyrkan, utgör en enhet som tillsammans illustrerar slottets välplanerade utveckling under 1700- och 1800-talet.

Det omgivande landskapet med odlings- och betesmarker, park och lövskogar är alla ett resultat av slottsdriften. Det unika vägsystemet uppbyggt på vägmurar och kantat med alléer sammanbinder slottsanläggningens olika beståndsdelar samt ger området dess speciella prägel.

Områdets nuvarande utseende samt historiska innehåll

Landskapet

Området kring Vombsjön är ett av de fyndrikare inom kom-

munen, när det gäller fornlämningar från förhistorisk tid. Vombsjöns jakt- och fiskemöjligheter lockade tidigt till sig olika befolkningsgrupper och flera fynd av stenåldersboplatser har gjorts. I närheten av bl.a. Frualid och Klintahus finns förhistoriska stensättningar, en gravhög, samt en av länets två bevarade vargropar.

Dagens varierande landskap med odlade marker, skogar, betesmarker och vägsystem är ett resultat av Övedsklosters slottsdrift.

I samband med uppförande av Övedsklosters nya slottsanläggning under mitten av 1700-talet behövdes framkomliga vägar för transport av byggnadssten och timmer. Det är nu som de ännu idag bevarade raka uppfartsvägarna till slottet och kyrkan skapades. Då vägarna drogs över delvis sanda marker anlades de med välgrundade stenbankar kantade av breda gärdesgårdar och trädalléer.

Trakten är rik på rödaktig sandsten och flera av områdets byggnader (däribland Övedsklosters huvudbyggnad) är uppförda i Övedssten. De idag övergivna sandstensbrotten vittnar om den en gång så omfattande brytningen.

Övedskloster

Övedskloster har som namnet antyder föregåtts av en klosteranläggning. 1100-talet var de stora klosteranläggningarnas tid och större delen av marken kring Vombsjön ägdes då av kyrkan i Lund. Vid århundradets mitt lät ärkebiskopen Eskil i Lund grunda Övedskloster tillhörande Prenomestratenserorden.

Efter reformationen 1536 övertogs klostret och dess egendomar omfattande 113 större och mindre gårdar av den danska kronan och kom sedan genom byte i privat ägo på 1610-talet.

Klosterbyggnaden stod relativt intakt fram till 1763 då

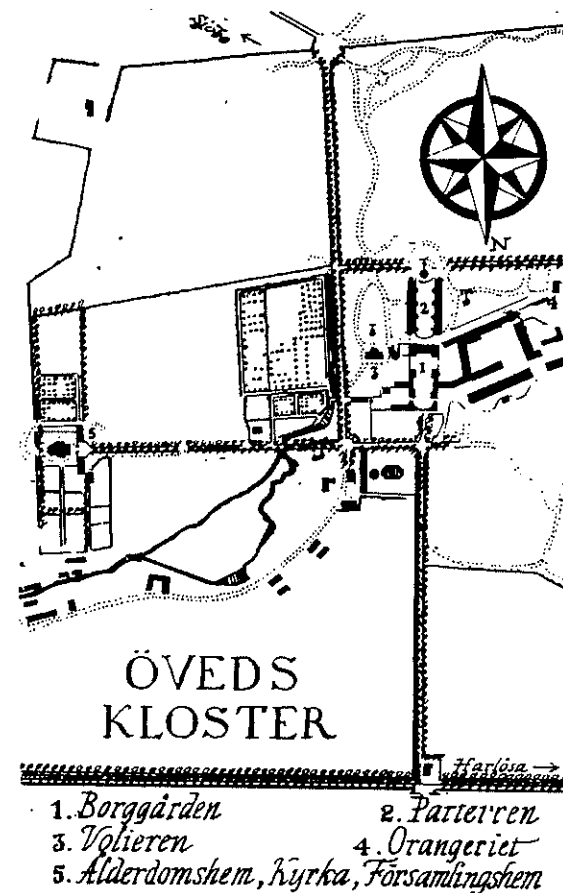
godsets ägare Hans Ramel lät riva de gamla byggnaderna. H. Ramel gick även under namnet "Bygge-Hans" och nybyggnationen tog hela 13 år.

Den nuvarande huvudbyggnaden och de av gallerier med portaler sammanbundna fyra paviljongerna är geometriskt grupperade kring en 85 meter lång, stensatt borggård. Fasaderna mot gården är vitputsade medan huvudbyggnaden har kvar sin röda sandstensfasad mot trädgårdssidan. Idag fungerar flyglarna som bostäder, ekonomiutrymmen och kontor, medan de tidigare även inrymde t.ex. bagarstuga, tvättstuga och bryggghus. Flera av slottets hantverkare såsom stenhuggare och konsthantverkare lånades in från Danmark, Tyskland och England.

Den tillhörande slottsparken anlades efter franskt mönster av A. F. Barnekow under 1700-talet. Den strikta stilen med tuktade växter fick under 1800-talet efter engelskt ideal en något friare utformning. Voliären, ursprungligen byggd som fågelhus, har senare tillbyggts och inretts som sommarbostad. Trädgårdens äldsta växthus, Orangeriet, bildar gräns mot slottets ekonomibygnader.

Längs den från slottet österut dragna vägen ligger inspektorsbostället och den raka allékantade vägen leder sedan vidare upp till Öveds kyrka. Kyrkan ritades av C. Hårleman och byggdes 1759-61 sedan den tidigare medeltidskyrkan rivits. Kyrkan flankerades av ålderdomshem och skola (numera församlingshem) uppförda i början av 1800-talet.

Ålderdomshemmet fungerade tidigare som fattighus "avsett att bereda hem och underhåll åt minst 12 äldre medellösa personer av fideikommissets underhavande". Till deras försörjning lät Ramel donera en av godsets egendomar, Maltestorp.

H. Ramel var en framstående jordbrukare och han införde tidigt ett modernt och rationellt jordbruk på sina egendomar, vilket innebar en koncentration av arbetskraft och odling till huvudgårdarna. Detta medförde bl.a. en modernisering och utökning av ladugårdarnas byggnadsbestånd.

Till Övedskloster hörde ett stort antal arrendegårdar, vilka låg utspridda i landskapet. Boningshusen, byggda under 1800-talets andra hälft är uppförda i gråsten och tegel, medan torpen är byggda i korsvike eller tegel.

Änkesätena

Tullesbo, förbunden med Övedskloster genom en allékantad väg, uppfördes 1870 som änkesäte till Övedskloster. Det lilla rokokoslottet med tillhörande två flyglar är ritat av J E Rehn och dess inre planform är likartad den på Övedskloster. Slottets ekonomibyggnader, såväl gamla som nya, är placerade väster om huvudanläggningen. De äldre gråstenslängorna är typiska för sin tid. Till slottet hör även flera välbevarade boningshus, de äldre i korsvike och de nyare i rött tegel.

Till Övedskloster hör ytterligare ett änkesäte, Charlottenlund, vars huvudbyggnad från 1800-talet numera fungerar som hembygdsgård.

Skartofta och dess nedlagda kyrka

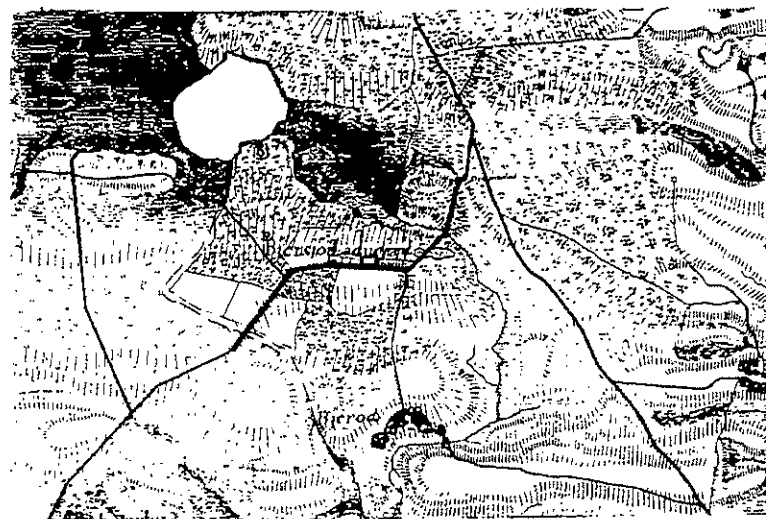
I Skartofta finns förmodligen socknens enda nedlagda kyrka. Skartofta var moderförsamling till Öved och Öveds prästgård finns belägen här. Prästgården, byggd 1801, hör till det fåtal prästgårdar från början av 1800-talet som ännu är i bruk.

Anledningen till att Skartofta kyrka nedlades var att grevinnan A Ramel (född Lewenhaupt) år 1806 ansökte hos konung Gustav IV Adolf att kyrkan skulle nedläggas och att socknen istället skulle använda Öveds kyrka. Ansökan beviljades, trots Skartoftabornas protester, och kyrkan kom att stå öde i 32 år tills den revs år 1839. Förutom kyrkan jämnades även kyrkogården ut och ett skolhus byggdes år 1840 på den forna kyrkotomten.

Bevarande

Slottsområdet är beläget inom område klassat som riksintresse för kulturminnesvården.

Landskapet kring Övedskloster med de till klostret hörande änkesätena, ekonomibyggnaderna, bostadshuset, kyrkan, parken, lövskogen och vägsystemet är alla viktiga för förståelsen av slottslandskapets uppkomst och utveckling.

Skånska rekogniceringskartan 1812, -20

BJÄRSJÖLAGÅRD

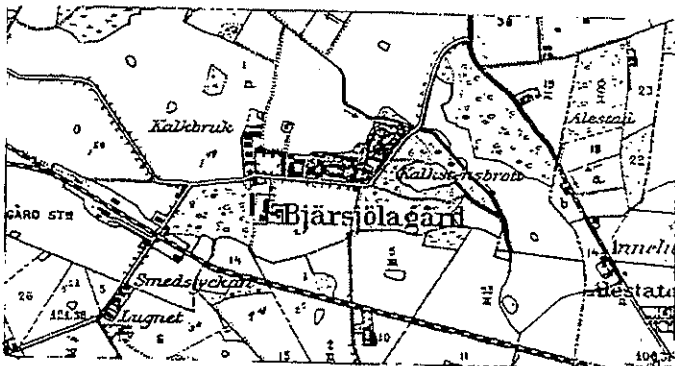
Bjärsjölagårds gods med sina historiska lämningar och befintliga anläggningar visar på en lång och kontinuerlig historia från försvarsanläggning fram till ståndsmässig jordbruksgård och kalkindustri.

Områdets nuvarande utseende samt historiska innehållLandskapet

Dagens landskap med öppna odlingsmarker, lövträdsdungar, hagmarker och allékantade vägar var betydligt sankare i äldre tid. Markerna norr om Bjärsjölagårds gods utgjorde en liten sjö på vars holmar den medeltida borgen Beritzholm var belägen.

Området är rikt på kalkstensbrott, vilka hör samman med den ökade efterfrågan på bränd och släkt kalk för jordbruket under sent 1800-tal och tidigt 1900-tal. De båda

kalkugnarna, Adam och Eva, vittnar om att Bjärsjölagårds kalkbrott en gång var ortens största industri med ett 70-tal anställda.

Ekonomisk karta över Bjärsjölagård år 1916

Bjärsjölagårds gods

Godsets nuvarande huvudbyggnad uppfördes år 1765 och den norra flygeln år 1777. Dess arkitektur kännetecknas av en rokokarkitektur i C Hårlemans anda. Den södra flygeln uppfördes först år 1812 och är präglad av J E Rehns tyngre empiristil. De båda flyglarna är förbundna med huvudbyggnaden genom murar och bildar tillsammans en sluten enhet.

Huvudanläggningen och ekonomilängorna skiljs åt genom en mur. De äldre längorna uppförda i tegel och gråsten från år 1860-70. År 1958 såldes gården till Hushållningssällskapet och idag fungerar den som kombinerad kurs- och försöksgård.

Ruinerna efter Bjärsjölagårds medeltida föregångare kan idag beskådas strax nordväst om den nuvarande byggnaden. Beritzholm omnämns för första gången år 1363 då den såldes till den danske kungen Valdemar Atterdag. Borgen omfattade ursprungligen tre holmar, en för huvudbyggnaden, en för ladugården och en för frukt- och humleträdgården.

Beritzholm raserades under 1520-talet och en del av byggnadsmaterialet lär ha använts vid uppförande av Svaneholm. Av de ursprungliga holmarna finns numera två kvar, omgivna och skilda åt genom vallgravar.

Bjärsjölagårds stationssamhälle

Bjärsjölagårds samhälle, vilket varit starkt präglat av godset, upplevde en blomstringstid i och med järnvägens tillkomst år 1865 då ett mindre stationssamhälle uppstod. Samhällets bebyggelse består till övervägande del av tegelhus uppförda under 1920, -40-talen.

Av äldre beskrivningar framgår att samhället varit relativt litet. På lantmäterikartor från 1827 finns endast två fastigheter utmärkta. Den ekonomiska kartan från år 1916 upptar endast femton till tjugo gårdar, varav en del hus fungerade som arbetarbostäder till godset.

Bevarande

Det medeltida Beritzholm, Bjärsjölagårds gods samt stationsområdet Bjärsjölagård med sin tegelbebyggelse och det omgivande landskapet utgör en historisk enhet.

Kalkindustrin utgjorde en viktig näringsgren för kommunen och då det finns få lämningar kvar efter denna verksamhet är det betydelsefullt att de rester, brott och ugnar, som finns kvar bibehålls och underhålls.

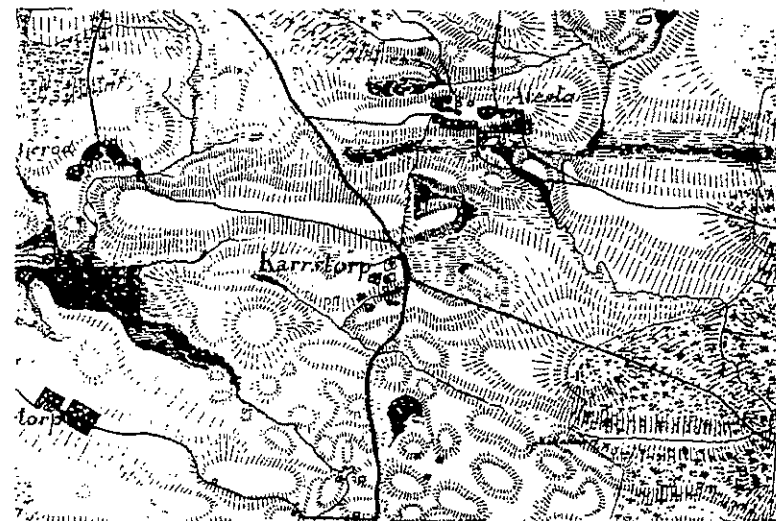
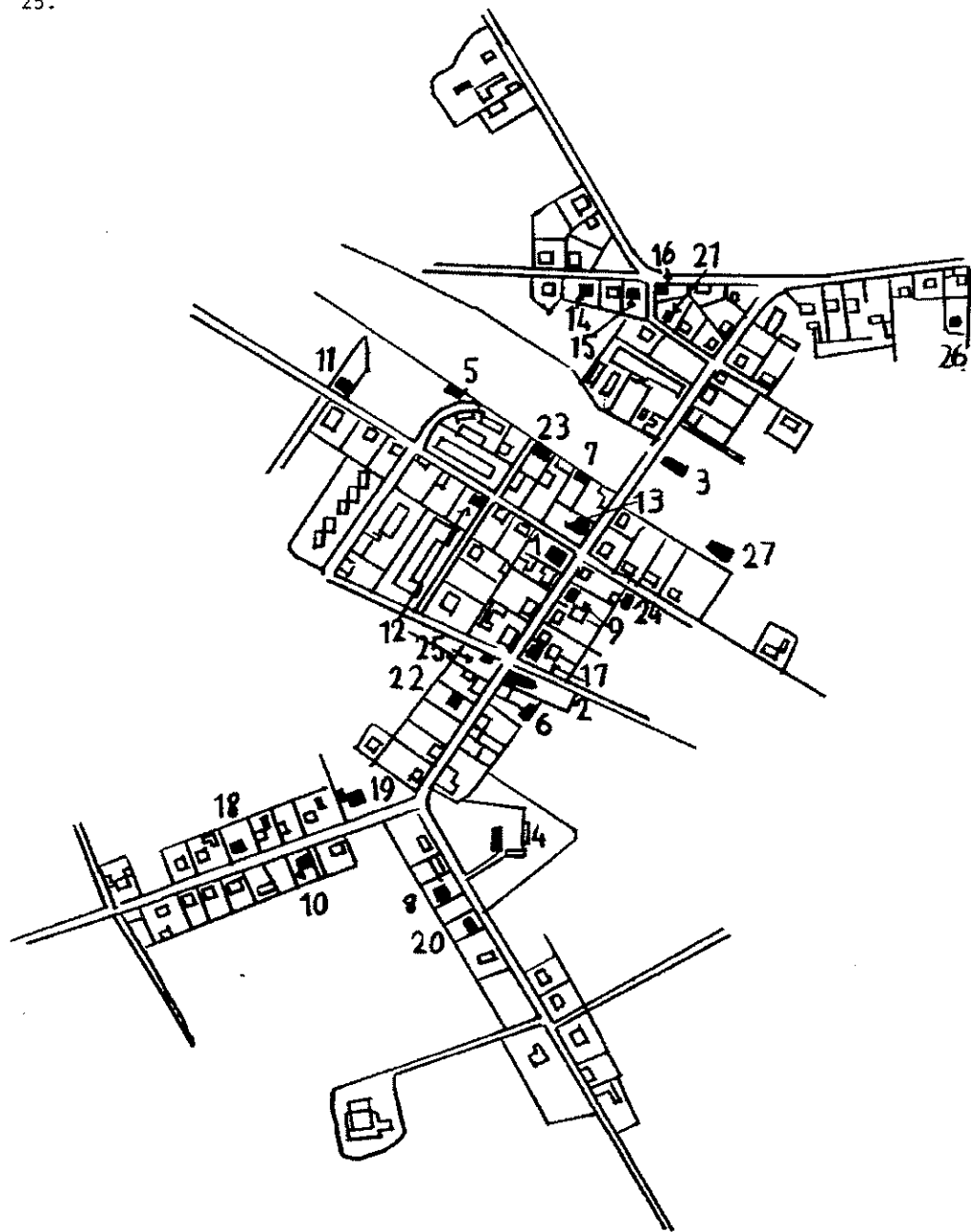

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA BYGGNADERBJÄRSJÖLAGÅRD OCH BJÄRRÖD

LP	FASTIGHET	BYGGN.ÅR	KLASS	BENÄMNING
1	1:12	1923	1B	Bostadshus
2	3:19	1700-t	1B	F.d. Gård, Smedja Bostadshus
3	1:59 1:95	1913	1B	Industri
4	3:43	1875	1B	F.d. Gård
5	1:85	1912	1B	Järnvägsstation
6	3:10	1900-t	1B	Timmerlager
7	1:102	1935	1B	Bostadshus
8	4:38	1932	1B	Uthus
9	1:23	1936	1B	Bostadshus
10	4:45	1937	1B	Bostadshus
11	1:75	1922	1B	Bostadshus
12	1:28	1938	1B	Bostadshus
13	1:7	1936	1B	Bostadshus
14	1:105	1942	1B	Bostadshus
15	1:98	1942	1B	Funkis-Hus
16	1:99	1942	1B	Bostadshus
17	1:24	1923	1B	Bostadshus
18	4:60	1938	1B	Bostadshus
19	4:27	1924	1B	F.d. Villa, Bank
20	4:40	1943	1B	Funkis-Hus
21	1:100	1945	1B	Funkis-Hus
22	3:26	1930	1B	Gatuhus/Rökeri
23	1:10	1933	1B	Bostadshus
24	1:86	1931	1B	Brandstation
25	3:24	1930	1B	Bostadshus

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA BYGGNADERBJÄRSJÖLAGÅRD

LP	FASTIGHET	BYGGN.ÅR	KLASS	BENÄMNING
26	1:103	1942	1B	Funkis-Hus
27		1912	1A	Lokstallar

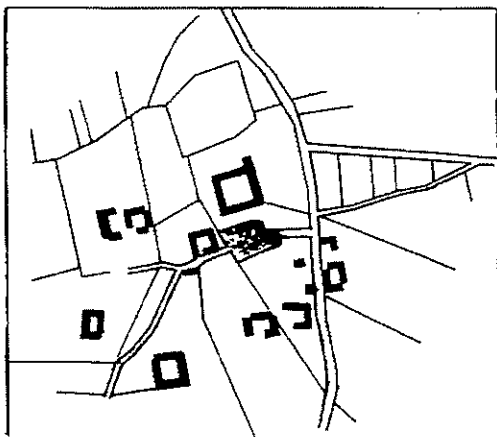
Skånska rekogniceringskartan 1812, -20

Ö. KÄRRSTORP

Ö. Kärrstorp är en av kommunens få bevarade rundbyar som än idag har kvar sin 1700-tals prägel med bebyggelsens placering, vägsträckning samt aktiva jordbruk.

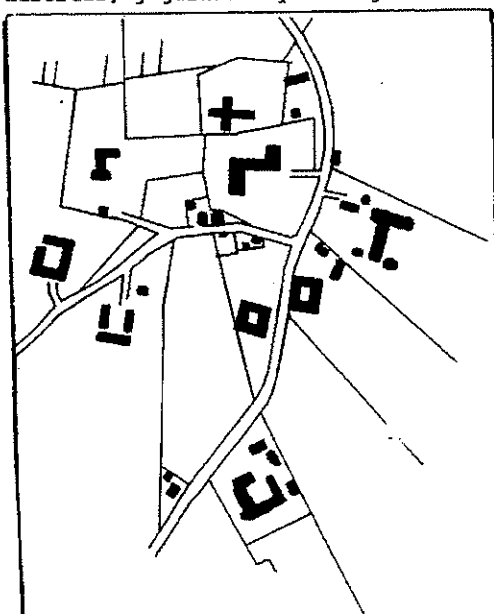
Områdets nuvarande utseende samt historiska innehåll

Enligt 1818-års enskifteskarta bestod byn av nio gårdar och tre gatuhus. Vid skiftet utflyttades endast två av gårdarna, varför byn i stor utsträckning bibehållit sin ursprungliga karaktär. Flera av gårdarna, varav den äldsta från år 1732 är mycket väl bibehållna och utgör värdefulla inslag i bymiljön.

Ö. Kärrstorp
före skiftet
år 1818

Den högt belägna kyrkan med dess sluttande kyrkogård utgör tillsammans med den intilliggande f.d. prästgården byns mittpunkt. Den ursprungliga 1100, 1200-tals kyrkan ersattes år 1846 med den nuvarande. Kyrkan är bl.a. känd för sin dopfunt som huggen i relief återger legenden om Hubertus, jägarnas skyddshelgon.

Ö. Kärrstorp
år 1983

Den gamla prästgården från år 1872 upphörde att fungera som prästgård 1962 och är numera ett privat sjukhem.

Skolan från 1924 är byggd i tegel och i byns norra del ligger en vindmölla från 1860-talet.

Strax norr om kyrkan ligger det sägenomspunna "klockekärr". Enligt sägen omtalas det att det på kyrkogården fanns en klockstapel med socknens första klocka. Ofred hotade och Färs bönder kallades till kyrkbacken med klockklämtning. Plötsligt lossnade klockan och hamnade ute i kärret där den sjönk ner i dyn.

Bevarande

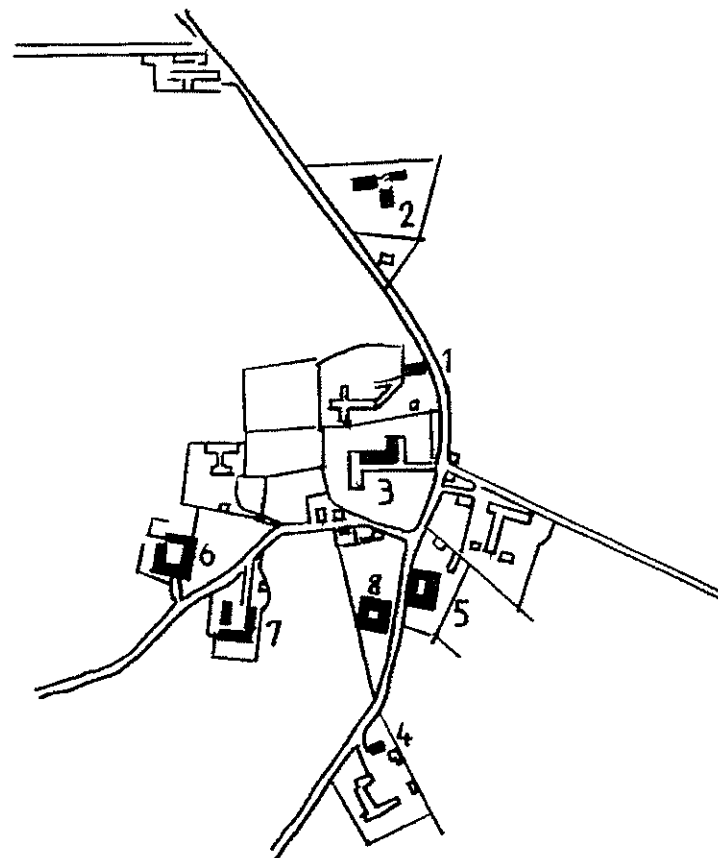
Ö. Kärrstorp har ett ytterst litet antal nytillskott när det gäller byggnader. Flertalet av byns gårdar och hus är oskiftade samt tillkomna under slutet av 1700-talet och fram till 1800-talets mitt. Den i stort sett intakta vägsträckningen och kyrkans högt belägna läge bidrar till byns äldre prägel.

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA BYGGNADER

ÖSTRA KÄRRSTORP

LP	FASTIGHET	BYGGN.ÅR	KLASS	BENÄMNING
1	13:1	1922	1B	Församlingshem
2	14:2	1924	1B	Skolbyggnader
3	1:3	1872	1B	F.d. Prästgård Sjukhem
4	2:7	1937	1B	Bostadshus
5	5:2	1868	1A	Gård
6	5:3	1839	1A	Gård
7		1860	1A	Gård
8	8:4	1790	1A	Gård "Simontorp"

Skånska rekogniceringskartan 1812, -20

FRÄNNINGE

Fränninge utgör en för tiden efter skiftet typisk by med i huvudsak bostadshus och f.d. hantverks- och affärslokaler. Den markant belägna kyrkan och den gatustensbelagda landsvägen utgör viktiga inslag i miljön.

Fränninge har i motsats till flertalet andra byar kvar sin gamla prästgård, belägen intill den nyare. De båda gårdarnas olika byggnadsstilar, korsvirke resp. putsad tegel, visar på en historisk utveckling från traditionell lantgård till modern bostads- och administrationsbyggnad.

Områdets nuvarande utseende samt historiska innehåll

Byns bebyggelse

Fränninge kyrkby utgör till yta och folkmängd en av socknens större byar.

Att den länge utgjort en stor by framgår av 1839-års karta. Fram till byn ledde då sex vägar, varav tre korsade ån. Strax innan skiftet bestod byn av 39 större och mindre gårdar, 12 gatuhus och 3 soldattorp. Laga skiftet innebar en stor förändring för byn. Endast ett fåtal gårdar fick ligga kvar och idag finns 3 gårdar och 2 soldattorp kvar av den ursprungliga bebyggelsen.

Fränninge år 1839 före skiftets genomförande

Den efter skiftet uppförda bebyggelsen har följt det äldre bebyggelsemönstret längs vägsträckningen. Under 1800-talet förvandlades Fränninge från bondby till handelsplats med ett flertal hantverkare och näringsidkare. Vägen förbi kyrkan och ut mot Fränninge mejeri fick sin gatstensbeläggning 1940-41.

Kyrkan, belägen på byns högsta punkt, utgör byns riktmärke. Den ursprungliga romanska kyrkan från 1100-talet fick sitt nuvarande utseende år 1868, då den försågs med ny absid och två korsarmar.

Fränninge har två prästgårdar, en från 1749 och en från 1922. Den äldre är byggd i korsvirke med halmtak medan den yngre är uppförd enligt den tidens villaideal i putsad tegel.

Fränninge har även två skolor, den första från 1847 och den andra, Nils Månssons, från 1932.

I byns östra del ligger byggnaderna efter ortens största industri kvar, Fränninge Mejeriförening grundad 1894 och nerlagd 1975.

Skjutbanan strax söder om bykärnan iordningställdes 1901 av Vollsjö skytteförening och skyttepaviljongen tillkom 1926. I dess närhet finns den s.k. Vintertisslekällan, vars vatten förr ansågs ha undergörande effekter, som gav en ungdomen tillbaka. Den aktiva skytteföreningen anlade även byns första dansbana, Nyvång, år 1906.

Det växande stationssamhället Vollsjö började under 1930- och 40-talet att växa en bra bit in i Fränninge och runt idrottsplatsen finns idag en blandad villabebyggelse uppförd under de senaste 50 åren.

Bevarande

Kyrkan och dess markerade läge, den gatstensbelagda landsvägen och de båda prästgårdarna är knutna till

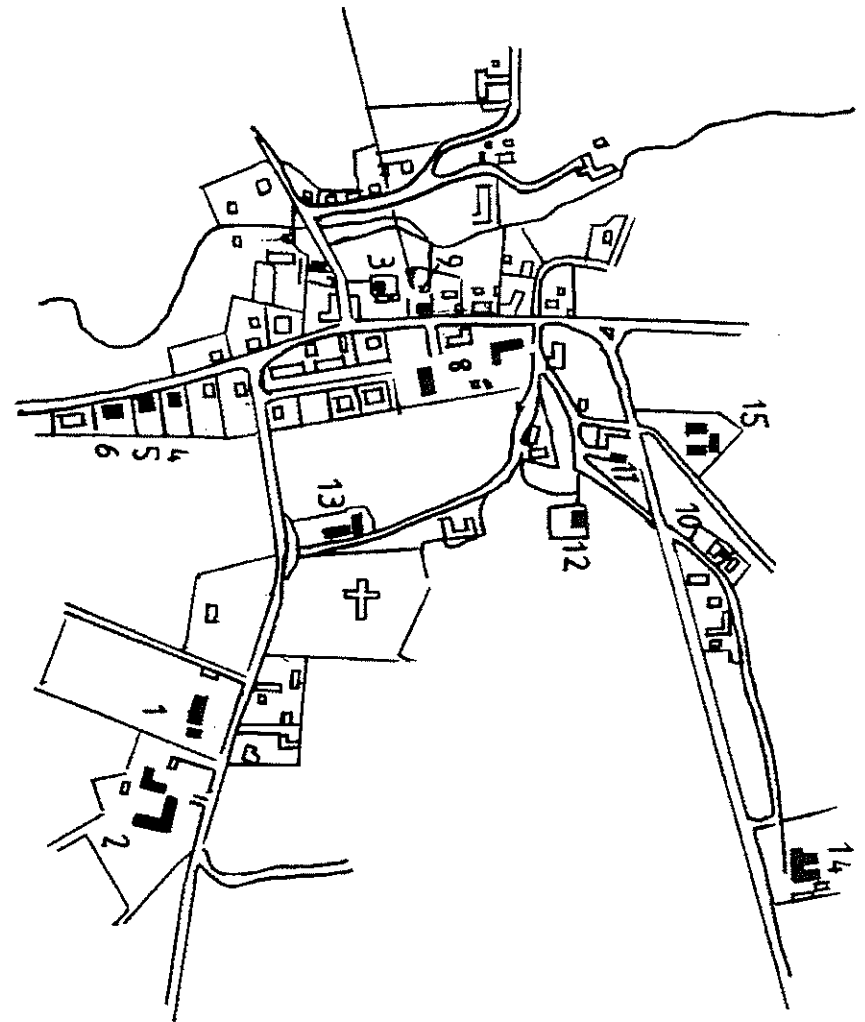
byns äldre delar och beroende av det omgivande odlingslandskapet. Skolorna samt bybebyggelsens placering, storlek och materialval utgör grundläggande inslag i miljön präglad av tiden efter skiftesreformerna.

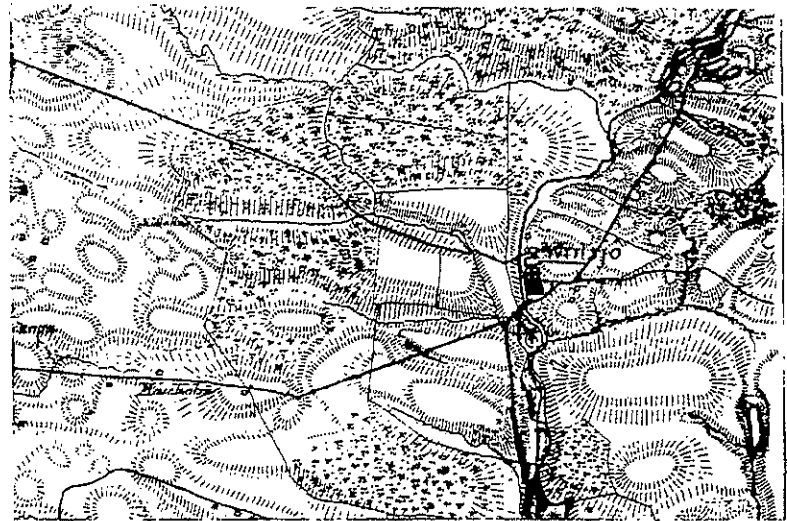
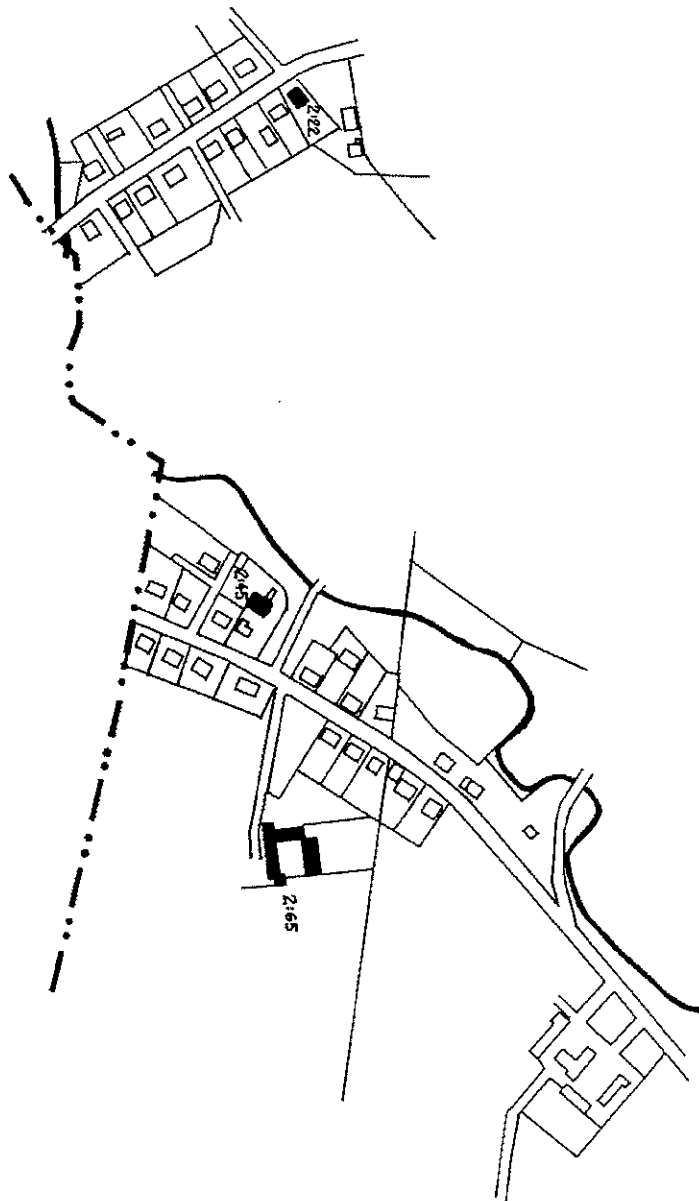
KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA BYGGNADER

FRÄNNINGE

LP	FASTIGHET	BYGGN.ÅR	KLASS	BENÄMNING
1	1:1	1900	1B	Löneboställe Pastorsexpedition
2	1:4	1749	1A	Gamla Prästgården
3	St 4	1850	1B	Gammalt Dragontorp
4	7:29	1926	1B	Bostadshus
5	7:30	1925	1B	Bostadshus
6	7:31	1928	1B	Bostadshus
7	14:19	1906	1B	Bostadshus
8	14:38	1931	1B	Nils Månssons Skola
9	14:42	1900	1B	Gatuhus
10	23:18, 26:2	1875	1B	Förråd
11	23:42	1880	1B	Förråd/Tvättstuga
12	30:38	1825	1B	F.d. Soldattorp
13	35:1	1870	1A	Gård
14	42:1	1894	1B	F.d. Mejeri
15	51:2	1790	1B	Gård
16	2:22	1930	1B	Bostadshus
17	2:45	1929	1B	Bostadshus
18	2:65	1850	1A	Gård (öde, delvis riven)

FRÄNNINGE 1991

Skånska rekogniceringskartan 1812, -20

VOLLSJÖ

Vollsjö stationsområde, levandegjort bl.a. genom Fritiof Nilsson Piratens berättelser, utgör med pumphus, banvaktstuga, godsmagasin och järnvägsbro en näst intill komplett miljö.

Vollsjö kyrkby som fick stå tillbaka för det nya växande stationsområdet har kvar en del av sin äldre bebyggelse från tiden strax efter skiftet.

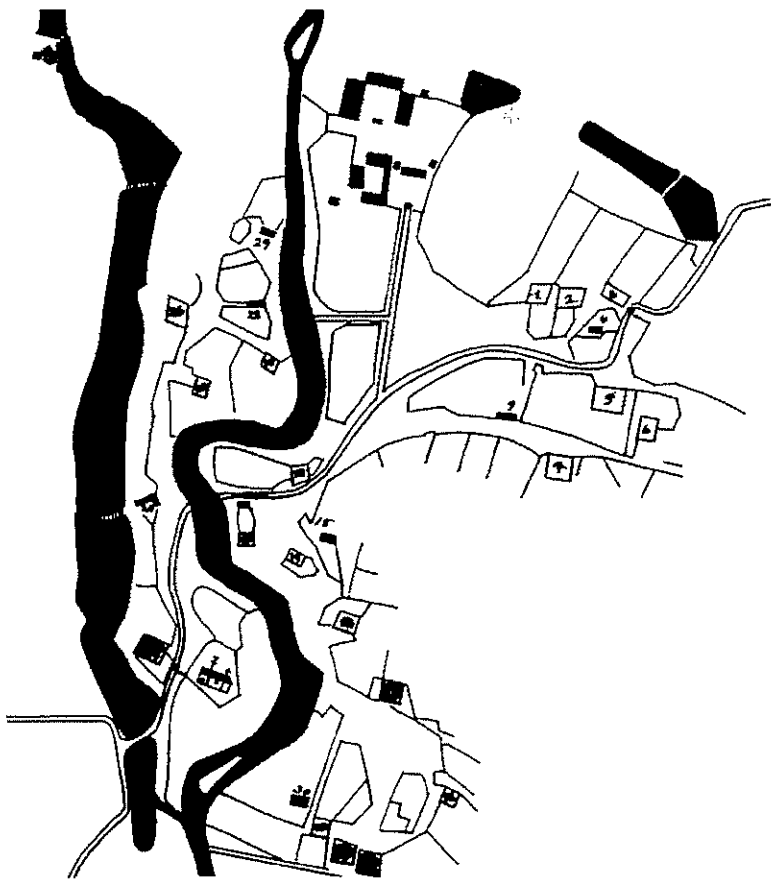
Områdets nuvarande utseende samt historiska innehåll

Vollsjö kyrkby

Där den gamla landsvägen till Andrarums alunbruk korsade Vollsjöån finner vi idag de äldsta delarna av Vollsjö by.

Vollsjögården, belägen norr om den gamla kyrkvägen, lär enligt sägnen ha haft en kungaborg som föregångare.

Vollsjögården ingick under 1600-talet bland de gårdar, som den svenska kronan fick som vederlag för Bornholm. Under frihetstiden blev Vollsjögården ett säteri och rustades för åtta ryttare. Vollsjögården är en av de gårdar som ofta bytt ägare. Vid de många försäljningarna minskade gårdens areal genom att bönderna köpte upp de hemman som de brukade. Vollsjögårdens huvudbyggnad består idag av ett tvåvånings vitkalkat stenhus. De två meter tjocka gråstensmurarna och spår av tidigare skyttegluggar vittnar om gårdens forna försvarsfunktion.

Vollsjö kyrkby år 1733

Enligt 1733-års karta bestod Vollsjö av 30 gårdar och gatuhus, kyrka samt 2 vattenkvarnar. Bebyggelsen var samlad kring Vollsjöån och byvägen. Efter laga skiftets genomförande fanns endast ett fåtal gårdar och gatuhus kvar och de utflyttade gårdarnas tomter har från sekelskiftet och framåt bebyggts med villor.

Större delen av bebyggelsen är tillkommen under 1920-30-talen och husen är oftast vitputsade eller klädda med stående locklistpanel i rött eller gult. Eternit och taktegel utgör de vanligaste taktäckningsmaterialen.

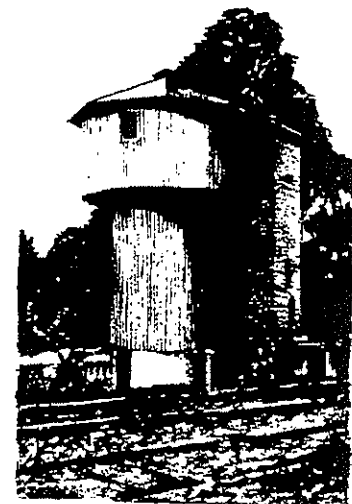
Vollsjös ursprungliga 1200-tals kyrka genomgick under 1860-talet en omfattande ombyggnad, varav en stor del av dess ursprungliga karaktär försvann.

I och med den år 1866 tillkomna järnvägen mellan Ystad och Eslöv kom kyrkbyn att stagnera i takt med att ett nytt samhälle växte upp strax norr om den gamla bykärnan.

Vollsjö stationssamhälle

Vollsjös första bebyggelse uppstod inte som brukligt runt själva stationen, utan vid torget en halv kilometer därifrån. Kring det rektangulära torgområdet, skänkt av ägaren till Vollsjögården, uppstod en bebyggelse som senare kom att utvidgas ner mot stationen.

Vid torget finns idag förutom Hotell Svea även vissa sekelskifteshus bevarade. Flera av dessa hus inrymde tidigare olika affärer och hantverkare typ skomakeri och toffelfabrik.

Stationsområdet med pumphus, banvaktstuga och järnvägsbro utgör en näst intill komplett miljö (stationsområdet är numera rivet). Den i järnvägssammanhang kända ingenjören C. Adelsköld vid Väg- och Vattenbyggnadskåren står som ansvarig för denna ovanligt enhetliga miljö. Pumphuset, vilket förlorade sin ursprungliga funktion under 1950-talet i och med övergången till dieseldrift, tvättstugan samt banvaktstugan är alla uppförda år 1865. Magasinet tillkom något senare, 1906, och reningsanläggningen i anslutning till pumphuset år 1907. Järnvägsbron invigdes samma år som järnvägen (1866) och är näst intill helt intakt.

Bevarande

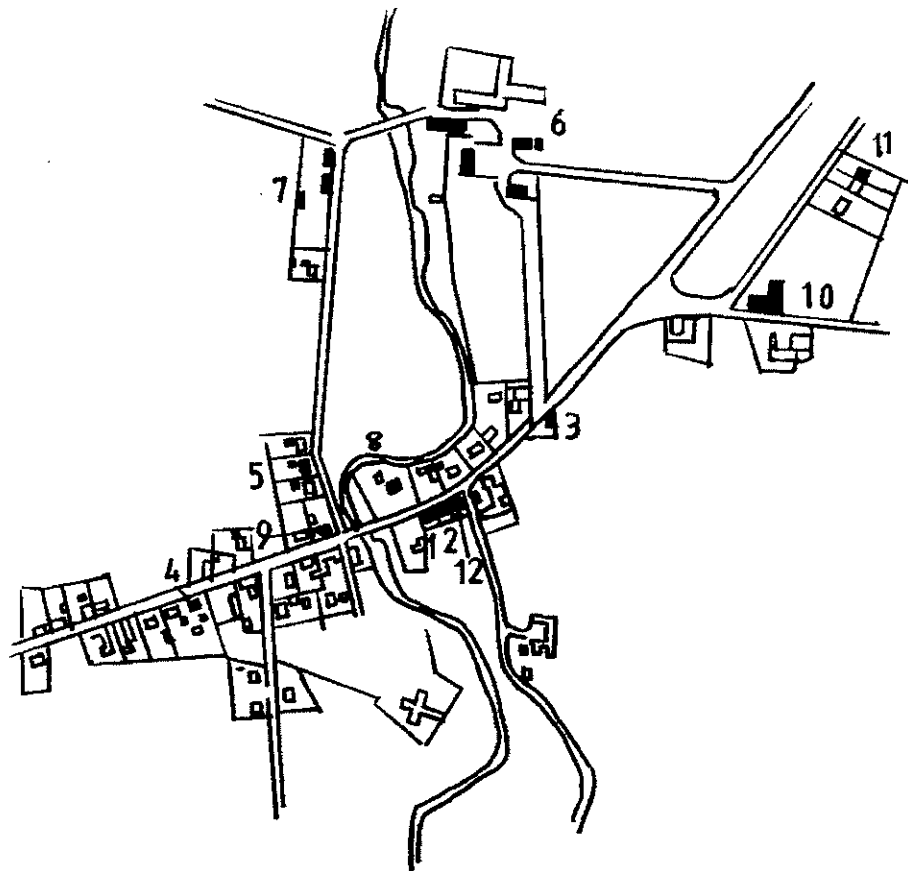
Vollsjö kyrkby med dess kyrka och delvis bevarad äldre bebyggelse är präglad av 1800-talets stora jordbruksreformer.

Vollsjö stationssamhälle med sin tegelbebyggelse, officiella byggnader, torg, affärer, hantverksbostäder och stationsområde illustrerar däremot ett samhälle uppkommet i samband med järnvägens tillkomst.

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA BYGGNADER

VOLLSJÖ KYRKBY

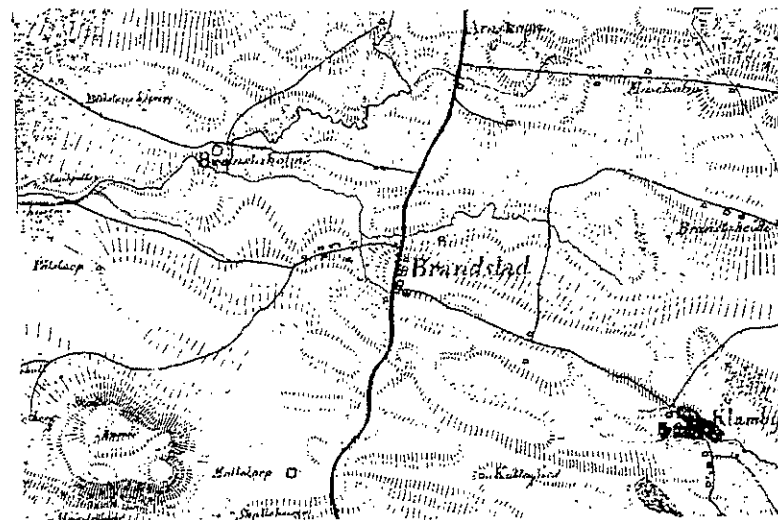
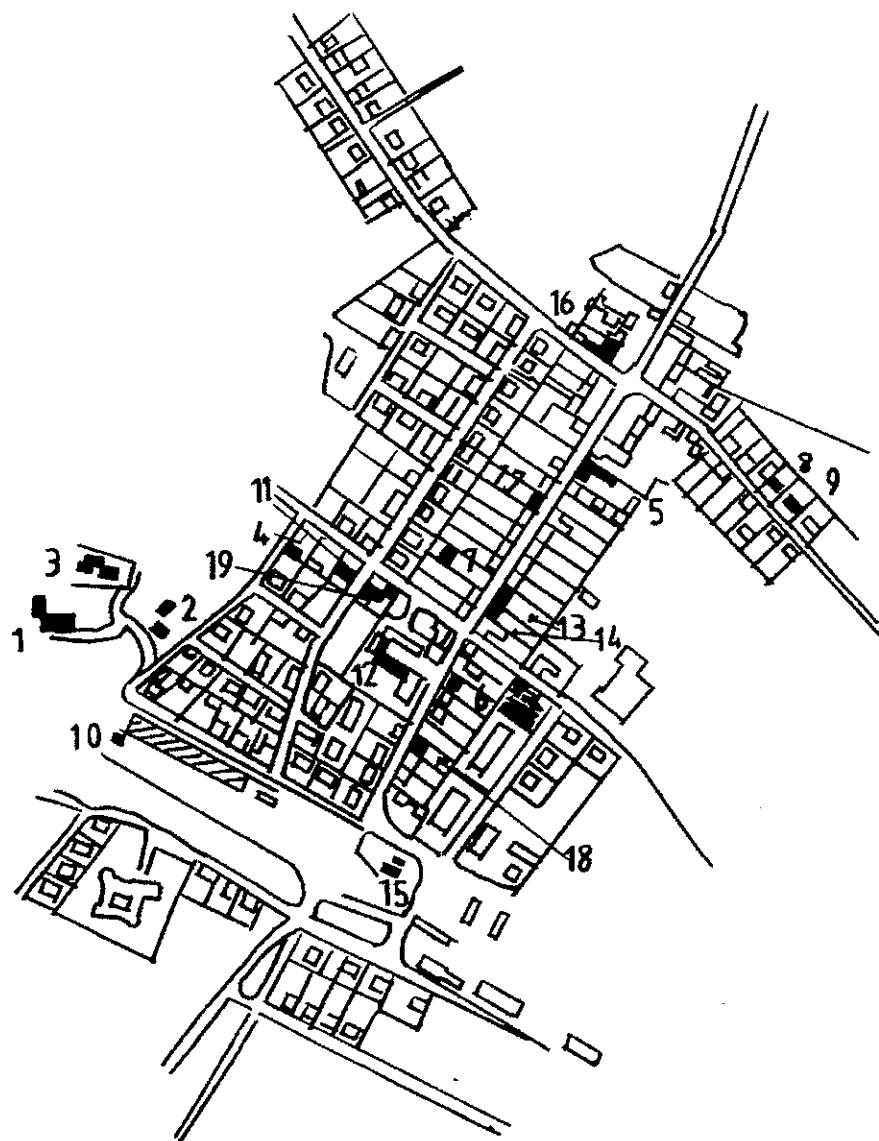
LP	FASTIGHET	BYGGN.ÅR	KLASS	BENÄMNING
1	16:21	1865	1B	F.d. Hållstall Bostadshus
2	16:22	1850	1B	"Gränsäuset" Gatuhus
3	16:33	1890	1B	"Brohus" Gatuhus
4	16:41	1947	1B	Bostadshus
5	31:139	1928	1B	Bostadshus
6	31:178	1490- 1800-t	1A	"Vollsjögården"
7	31:178	1870-1890	1B	Statarhus och Uthus
8	31:202	1924	1B	Bostadshus
9	31:217	1925	1B	Bostadshus
10	31:226	1924	1B	Norra Skolan
11	31:228	1932	1B	Bostadshus
12	47:1	1850	1B	Gatuhus

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA BYGGNADER

VOLLSJÖ STATIONSSAMHÄLLE

LP	FASTIGHET	BYGGN.ÅR	KLASS	BENÄMNING
1	23:10	1880	1B	Bostadshus Tappstation
2	23:11	1910	1B	Bostadshus
3	23:15	1850	1B	Gård
4	Sånglärkan 7	1923	1B	Bostadshus
5	Renen 2	1892	1B	Bostadshus
6	Hjorten 21	1897	1B	Bostadshus
7	Eken 13	1915	1B	Bostadshus
8	Kungstigern 4	1924	1B	Brandstation
9	31:201	1928	1B	Bostadshus
10	31:225	1865-1940	1A	Stationsområdet
11	Sånglärkan 9	1924	1B	Bostadshus
12	Björken 19	1907	1A	Möila, Lager
13	Mården 7	1925	1B	Bostadshus
14	Mården 8	1928	1B	Bostadshus
15	31:340	1865	1B	Banvaktstuga
16	Boken 5	1908	1B	Hotell "Svea"
17	Eken 9		1B	Bostadshus/Gatuhus
18	Hjorten 15	1900	1B	Bostadshus
19	Björken 17	1924	1B	Bostadshus

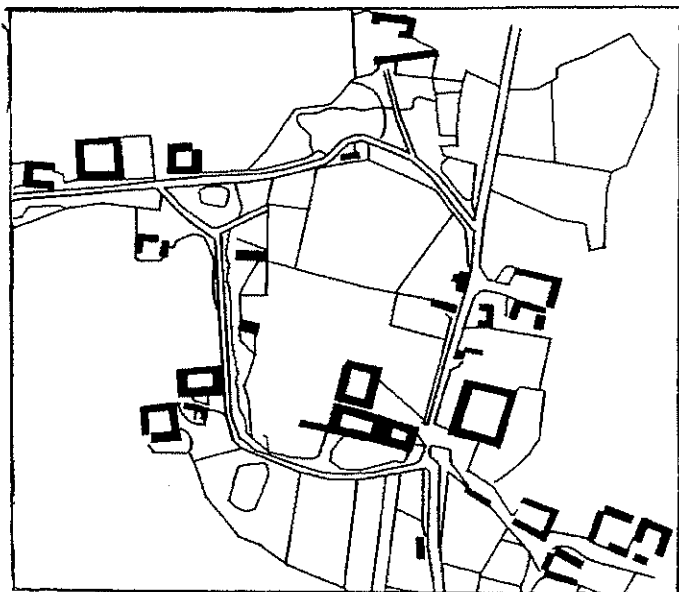
Skånska rekogniceringskartan 1812, -20

BRANDSTAD

Brandstad med sin kyrka, prästgård och äldre bebyggelse har bevarat sin prägel av en by skapad i samband med skiftesreformernas genomförande.

Områdets nuvarande utseende samt historiska innehåll

Brandstad utgör idag en liten by med ett fåtal gårdar och gatuhus. Byn har dock varit betydligt större och bestod före skiftet år 1798 av 21 större och mindre gårdar samt 10 gatuhus. I och med laga skiftet minskade antalet gårdar drastiskt till endast 5. Dagens bebyggelse (till stor del från 1800-talet) ligger samlad kring kyrkan och bygatan. Husen är oftast vitputsade eller klädda med stående locklistpanel i rött eller gult. Tegelpannor och eternit utgör de vanligaste taktäckningsmaterialen.

Ar 1798 före skiftet

Ar 1804 efter skiftet

Den ursprungligen romanska kyrkan från slutet av 1100-talet fick sitt nuvarande utseende under 1800-talet då den bl.a. försågs med västtorn. Dopfunten och korets målningar är från kyrkans uppförande resp. 1200-talet.

Den gamla prästgården, strax söder om kyrkan, är uppförd i korsvirke med röd timra och halmtak. Av den ursprungliga prästgården från 1680-talet kvarstår idag endast boningshuset, ombyggt 1799. Vid ombyggnaden återanvändes en stor del av timret från den äldre byggnaden och likaså bibehölls den gamla längans proportioner och planlösning. Ar 1947 övertog Färs Härads Hembygdsförening skötseln av gården och driver den idag som hembygdsgård.

Det kombinerade församlingshemmet och bostaden från 1898, skolan från 1760-talet och klockaregården från 1750, alla placerade intill kyrkan gör miljön kring kyrkan komplett.

Bevarande

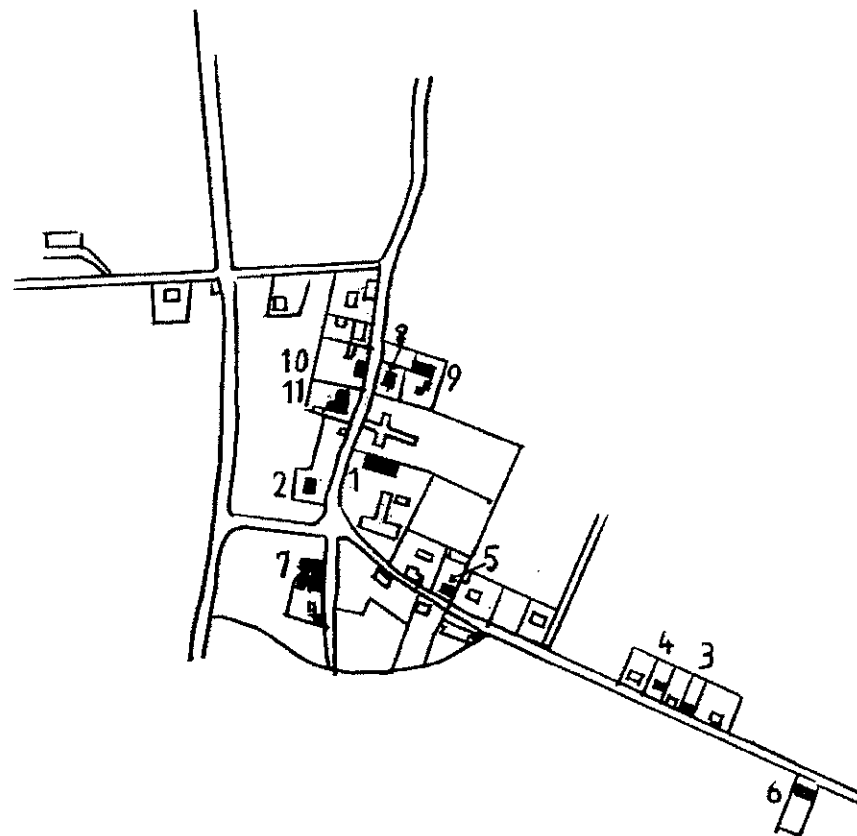
Området kring Brandstad kyrka med prästgård, skola, församlingshem och klockaregård utgör en väl samlad enhet, som med sitt äldre byggnadsskick speglar gångna tiders bycentrum tiden före skiftets genomförande.

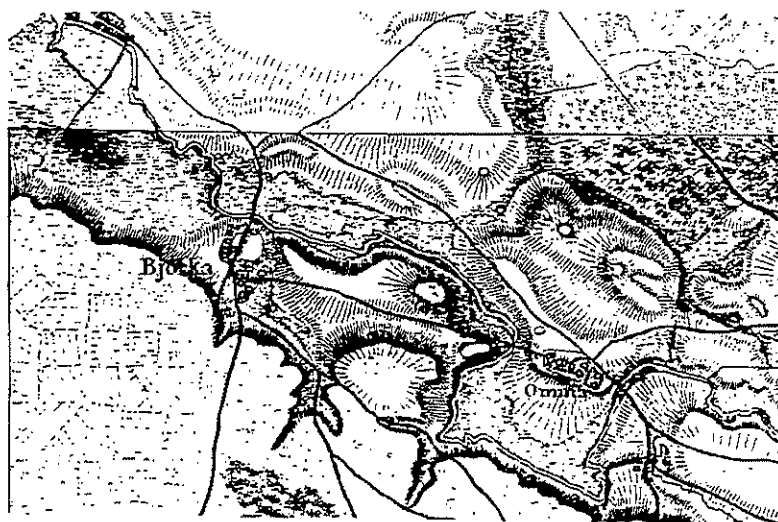
De längs den östra infarten belägna gatuhusen från 1880 samt övrig bebyggelse utgör värdefulla komplement till den totala bymiljön.

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA BYGGNADER

BRANDSTAD

LP	FASTIGHET	BYGGN.ÅR	KLASS	BENÄMNING
1	1:1	1680	1A	Gamla Prästgården
2	1:1	1946	1B	Bostadshus/Gård
3	3:12	1880	1B	Gatuhus
4	3:11	1880	1B	Gatuhus
5	3:21	1930	1B	Lagerbyggnad
6	5:2	1880	1B	Gatuhus
7	6:1	1880	1B	Gård
8	19:17	1936	1B	Bostadshus
9	19:25,19:26	1750	1A	"Klockaregården"
10	21:1	1765	1B	Gamla Skolan
11	22:1	1898	1B	F.d. Sockenstuga Församlingshus

Skånska rekogniceringskartan 1812, -20

BJÖRKA

Björka utgör med sin väl bevarade äldre bebyggelse en god representant för 1800-talets små kyrkbyar präglade av tiden efter skiftena.

Områdets nuvarande utseende samt historiska innehåll

Landskapet

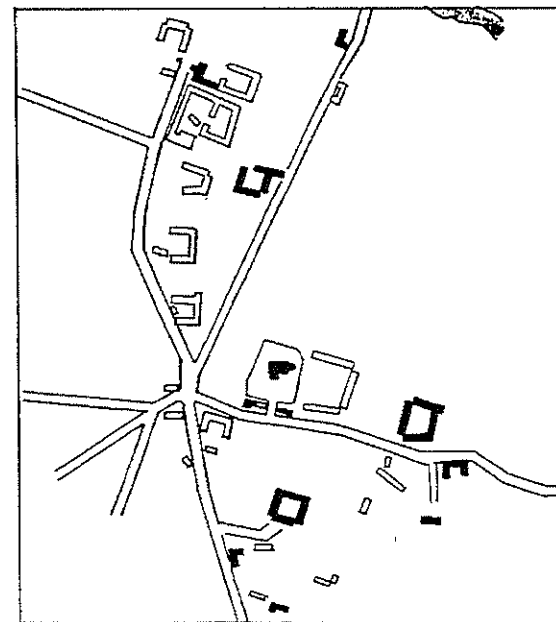
Större delen av Björka socken köptes upp av Malmö kommun under mitten av 1960-talet i syfte att ta ut vatten ur Vombsjön. Vattenutvinningen medförde förändringar, ångar och åkrar lades under vatten och byns befolkning minskade.

I "Skånes kalender från år 1878" beskrivs socknen som det till taxering och yttinnehåll minsta häradet. Jordmånen uppges vara långt under medelmåttan och mer än halva församlingen tillhörde ägaren av Övedskloster.

Byns bebyggelse

Bebyggelsen ligger nu som förr samlad kring ett femvägs-kors. Gatuhusen i huvudsak uppförda strax efter skiftet ger byn dess nuvarande utseende. Husen uppförda på de utflyttade gårdarnas tomter följer det äldre bebyggelsemönstret med byggnaderna placerade i närheten av gatan. Fasaderna är mestadels vitputsade eller klädda med rödmålad stående locklistpanel och eternitplattor eller tegelpannor utgör de vanligaste taktäckningsmaterialen. Byn uppvisar även ett par välbevarade korsvirkeshus.

Björka, som idag är en liten by, bestod vid tiden före skiftet (år 1827) av trettioen större och mindre gårdar samt gatuhus. Tio av gårdarna samt ett mindre antal gatuhus ligger kvar på sin ursprungliga plats inne i byn.

De ifyllda husen är de som ligger kvar på ursprunglig plats efter skiftet 1827

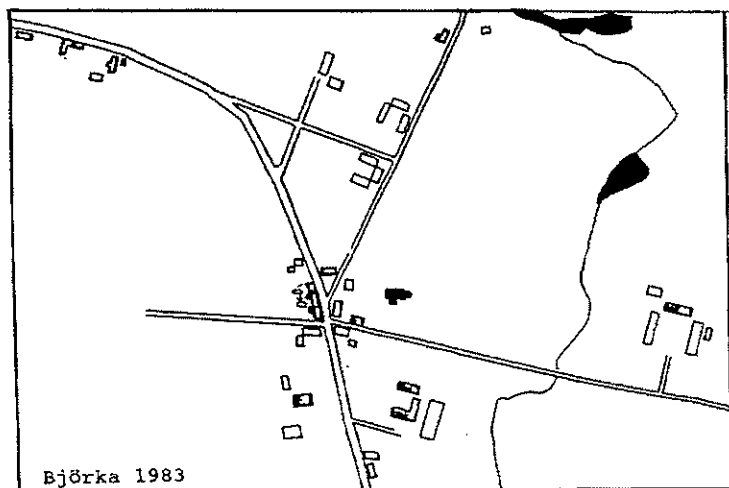
Kring 1800-talets slut var ortens två stora arbetsplatser Övedsklosters gods och tegelbruket i utkanten av socknen. Byns befolkning bestod i huvudsak av småbrukare, statare, tegelbruksarbetare och hantverkare.

Kyrkan, belägen mitt i byn, har tack vare att den i motsats till många andra kyrkor inte försetts med västtorn bibehållit en stor del av sin ursprungliga romanska stil från 1200-talet.

I byns östra del ligger "Lundhem" kvar på ursprunglig plats för tiden vid skiftet. Gården var fram till år 1951 en s.k. utgård till Övedskloster och först tänkt som prästgård. Torp blev dock församlingens huvudort och prästgården kom att förläggas dit istället. "Lundhem" är uppförd av tegel från Övedsklosters tegelbruk.

Byns skolhus byggdes på 1830-talet i korsvirke och tegel. Virket till väggarna skänktes av Övedskloster.

Björkas handelsbod "Ängstatorp", byggd år 1900, har kvar sin ursprungliga inredning med hyllor och disk och utgör därmed en av de få handelsbodar i landet som ännu har kvar sin sekelskiftesinteriör.

Bevarande

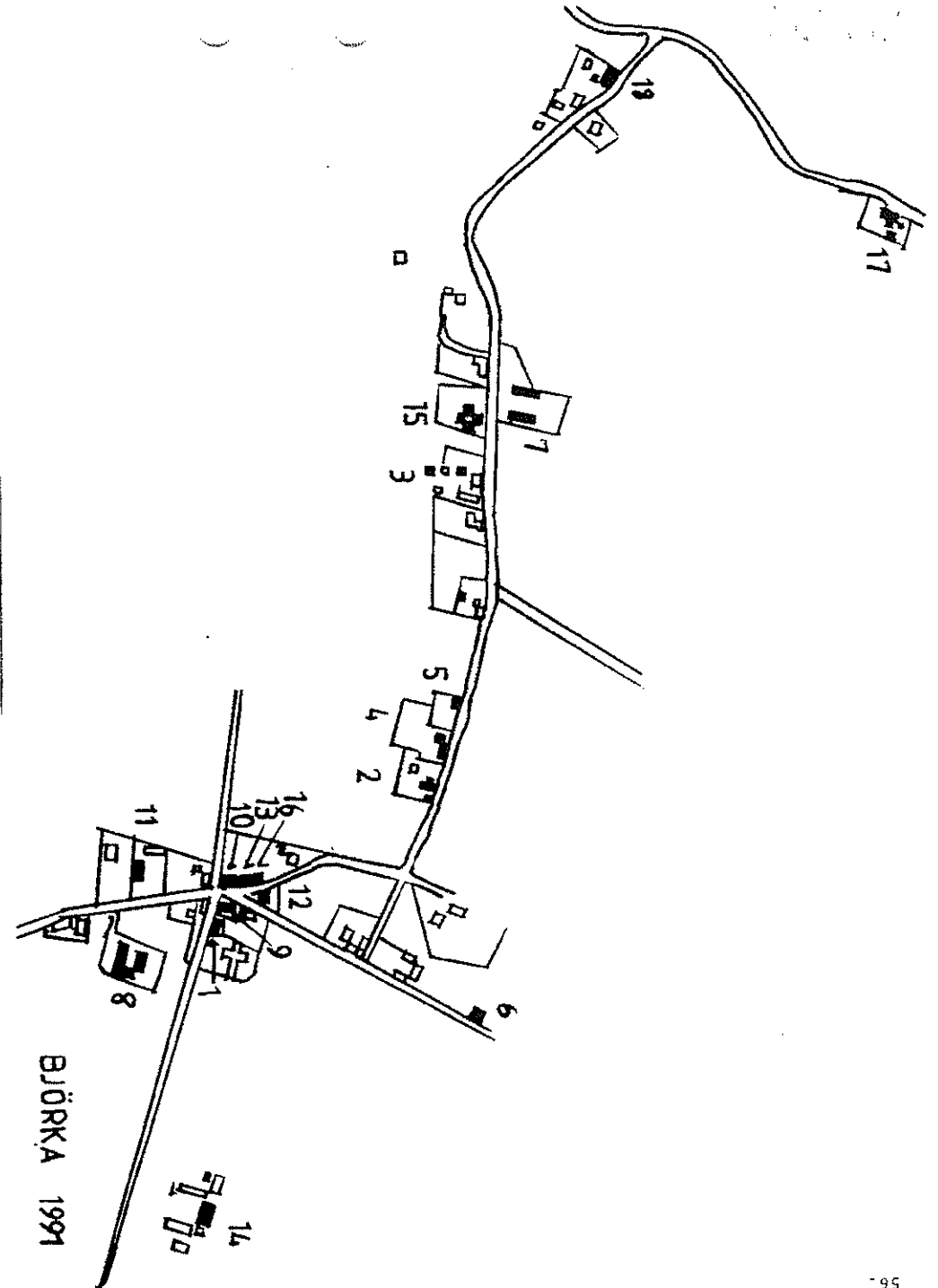
Björkas bebyggelse, dess placering och skala bildar tillsammans med kyrkan, skolan, vägen och den ännu fungerande handelsboden en genuin miljö.

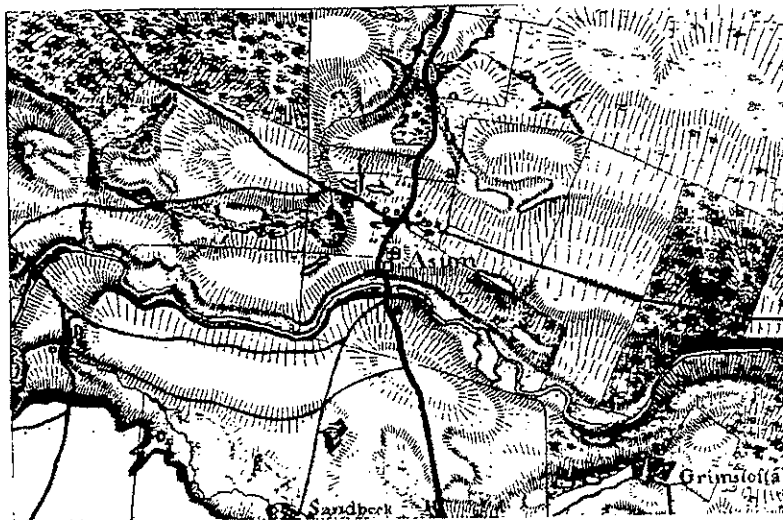
Det omgivande landskapet och byns enskilda läge sidan om den större vägen mot Ilstorp bidrar till byns medeltida karaktär.

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA BYGGNADERBJÖRKA

LP	FASTIGHET	BYGGN.ÅR	KLASS	BENÄMNING
1	13:15	1850	1B	Gatuhus
2	15:26	1800	1B	Stall
3	11:41	1800-t slut	1B	Uthus
4	15:29	1860	1B	Gård
5	15:28	1700-t slut	1B	Gatuhus
6	13:20	1863	1B	Soldattorp
7	11:3	1923	1B	Stall och Loge
8	13:4	1850-t	1B	Gård
9	13	1830	1B	Gamla Skolan
10	13:30	1880-t	1B	Gatuhus
11	13:25	1923	1B	Nya Skolan
12	13:31	1700-t slut	1B	Gatuhus
13	13:11	1880	1B	Gatuhus
14	18:3	1840-50	1B	Gård
15	11:42	1850-t	1B	Gård
16	13:32	1904	1B	Bostadshus
17	11:10	1900	1B	Lanthandel med 1900-t interiör
18	20:1	1850-t	1B	Gård

Skånska rekogniceringskartan 1812, -20

SÖDRA ÅSUM

S. Åsums välbevarade gamla kyrka är en av Skånes få medeltidskyrkor som har plant tak istället för valv i långhuset. Än och de till kvarnindustrin knutna anläggningarna, kvarndämnet, kvarnbyggnaden, kvarnrännan samt stenvalvsbron utgör en unik miljö.

Områdets nuvarande utseende samt historiska innehåll

Bron i Åsum, idag en av länets finare stenvalvsbroar från 1700-talet, utgjorde i flera århundraden Färs härads stora bekymmer. Fram till 1740-talet var bron av trä och hade tre bockar. De ständiga översvämningarna krävde återkommande reparationer och de stora omkostnaderna gjorde att det uppstod långvariga tvister om vem som skulle stå för underhållet. Hans Ramel på Övedskloster blev den som slutligen löste tvisten. Han åtog sig att bygga en stenbro till samma pris som Getinge bro och år 1764 stod stenbron färdig med fyra spann.

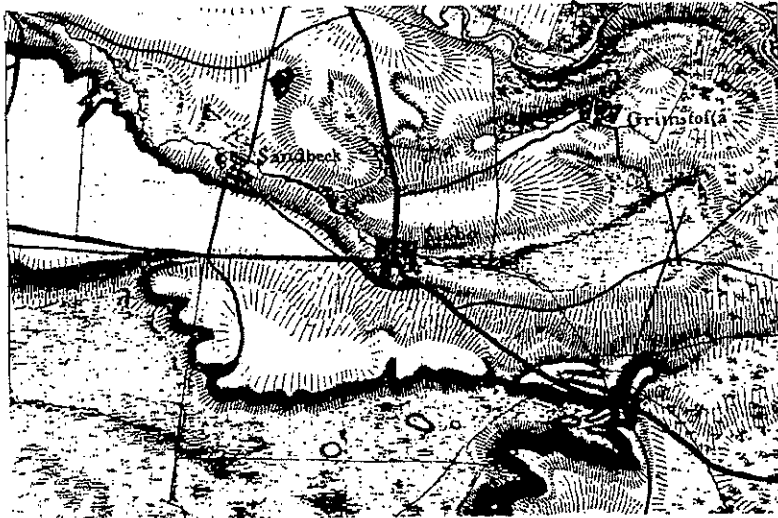
S. Åsums gamla kyrka, byggd i början av 1200-talet, har i kor och absid målningar av Everlövmästaren och Snårestadsmästaren. Kring sekelskiftet ansåg sockenborna den gamla kyrkan för liten för den växande befolkningen och en ny tegelkyrka i gotisk stil uppfördes ca 500 meter från den gamla. När den nya kyrkan invigdes år 1902 lämnades den gamla åt sitt öde. Efter restaurering återinvigdes den gamla kyrkan år 1946.

Strax söder om bron ligger skolan, donerad av grevinnan A. Lewenhaupt på Övedskloster.

Till Åsumsgården, ursprungligen från 1910-talet, hör en ålderdomlig trädgård med buxbomshäckar, blomrabatter och fruktträd. Till gården hör även en vattenkvarn från 1860-talet med tillhörande inlopp, rännor och dammar. Kvarnen var i drift fram till 1965.

Bevarande

S. Åsum är beläget inom område klassat som riksintresse för kulturminnesvården.

Skånska rekogniceringskartan 1812, -20

SJÖBO

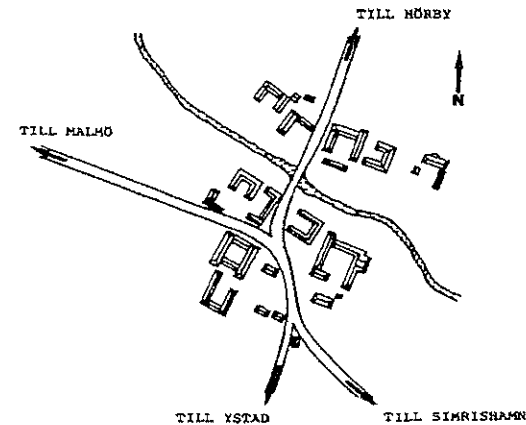
Sjöbo, kommunens centralort, har trots senare årtiondens förändringar bevarat en del av sin tidiga 1900-tals centralortskaraktär. De centrala delarna har kvar sin äldre kvartersindelning och affärerna är ännu samlade längs de ursprungliga affärsstråken. Gamla torg, samhällets centrum med gästgiveri, stallar och f.d. tingshus utgör samhällets blickfång.

Husen längs Skolgatan illustrerar "småfolkets" enklare lerstensbebyggelse medan tegelbebyggelsen längs bl.a. västergatan utgör bra exempel på den nya "stadsmässiga" bebyggelsen som uppstod i slutet av 1800-talet.

Holländaremöllan nordväst om torget påminner om den tid då kvarndriften betraktades som industri. Öster om gästgiveriet ligger den öppna plats där det sedan 1800-talets mitt hållits den berömda Sjöbo marknad.

Sjöbos nuvarande utseende samt dess historiska innehåll

I dagens Sjöbo, präglad av tiden efter 1800-talets mitt, kan det vara svårt att se att Sjöbo en gång varit en liten bondby med ett tiotal gårdar lydande under Övedskloster. Laga skiftet år 1858 innebar vändpunkten för Sjöbos utveckling. Större delen av gårdarna tvingades flytta ut och endast gästgiveriet, tingshuset och ett fåtal gårdar och gatuhus fick ligga kvar. Två år senare (1860) såldes gårdarna ut från Övedskloster och bönderna blev självägande.

Sjöbo före skiftet år 1858

Sjöbos centrala läge, vid vägkorset där vägarna från Lund och Malmö mötte Ystad-Hörbyvägen, ledde till att Sjöbo snabbt blev centrum för handel och hantverk. Olika hantverkare, handelsmän och diversearbetare drogs till Sjöbo. Industrier började etablera sig och järnvägens tillkomst år 1893 innebar ett ytterligare uppsving.

Sjöbo blev municipalsamhälle år 1898 (köping 1952) och det var bl.a. nu som stadsplanen fastställdes med gator och torg. Dagens Sjöbo är ett resultat av det senare 1800-talets omfattande byggnadsverksamhet och ökande inflyttning. Den nya bebyggelsen skilde sig markant från den äldre agrara byns. Flertalet av husen uppfördes nu i

tegel och fick en mer stadsmässig utformning. De hus som fortfarande uppfördes i lersten tillhörde i regel "små-folket" och finns idag främst representerade längs Norregatan - L. Norregatan och Skolgatan.

Strax efter sekelskiftet (1800/1900) inträffade nästa epok inom arkitekturen, putsade fasader. Då det blev modernt att putsa över de äldre tegelfasaderna finns det idag få hus kvar med synlig renodlad tegelarkitektur. Några av husen längs Västergatans östra infart samt huset i korsningen Norregatan/Skolgatan utgör dock några bra undantag. Järnvägshotellet från år 1894 blev vid renovering ett av de första husen där putsen kom att konsekvent användas.

Norregatan och Västergatan har allt sedan 1900-talets början varit affärsgator. Gamla torg, samhällets blickfång och affärsgatornas monumentala slutpunkt, har anor tillbaka i 1700-talet. Även om Sjöbo var en jordbruksby blev den år 1728 Färs härads tingsställe och hade såväl tingshus som fänghus och gästgivaregård.

Ågarna till Övedskloster stod som byggherrar till den första gästgivaregården och de lät även upplåta mark åt det första tingshuset. Av den ursprungliga gästgivaregården finns idag inget kvar. I det gamla tingshuset, som idag rymmer tidningen Skånska Dagbladets redaktion, bedrevs under en lång följd av år café- och bagerirörelse. Dagens kommunhus, uppfört 1903-05, uppfördes ursprungligen som nytt tingshus och fungerade som sådant fram till 1968 då Sjöbo efter sammanslagning kom att höra till Ystads tingsrätt.

Då häst och vagn var de vanligaste färdmedlen uppfördes stallar i anslutning till gästgiverierna. Sjöbo gästgiveris norra flygel är ett sådant stall, vilket även lär ha inrymt en enklare spritservering.

Den stora holländaremöllan flyttades år 1890 från Omma till sin nuvarande plats på Västergatan. Förutom kvarn-

rörelsen sysslade möllans ägare bl.a. med handel av hästar och trävaror. En byggnad i rött tegel hör därför även till miljön kring möllan.

Bevarande

Då Sjöbo varit förskonad från bl.a. större eldsvådor har de äldre kvarters- och gatuindelningarna bibehållits. Den stora befolkningsökningen under 1900-talet innebar inte heller några större förändringar, då de nya bostadsområdena i huvudsak förlades norr och öster om den gamla kärnan och industrin fortsatte att expandera söder om järnvägen.

Gamla torg med gästgiveri, stallar och kommunhus samt avslutande affärsstråk speglar tätortens roll som handelscentrum. De röda tegelhusen och de senare putsade fasaderna illustrerar med sin placering, skala och utformning den under 1900-talet framväxande centralorten.

Bebyggelsen längs Skolgatan speglar trots att de uppförts under en tidsrymd på 60 år (1870-1930) en socialt sett tämligen homogen bebyggelse med enklare, mindre hus i lersten och tegel.

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA BYGGNADERSJÖBO

LP	FASTIGHET	BYGGN.ÅR	KLASS	BENÄMNING
1	Lergöken 3 och 4	1888	1A	Elfstrandiska Krukmakeriet
2	Elefanten 13	1740 i Omma	1A	MÖlla
3	Mårten 10	1899- 1904	1B 1A	Gästgiveri och Stall
4	Glädjen 1	1900	1B	Bostadshus
5	Glädjen 4	1880	1B	Mindre Boningshus
6	Glädjen 9	1905	1B	Mindre Boningshus
7	Glädjen 12	1900	1B	Mindre Boningshus
8	Hoppet 1	1930	1B	Bostadshus
9	Jakob 2	1903- 1904	1B	F.d. Tingshus Kommunkontor
10	Kamelen 1	1922	1B	Bostadshus
11	Kamelen 14	1890	1B	Bostadshus
12	Lars 3	1930	1B	Bostadshus
13	Nils 3	1906	1B	Större byggnad Bostadshus
14	Tigern 5:64	1890, 1910	1B	Folkskola och Småskola
15	Tron 1:16	1908	1B	Mindre Boningshus
16	-Tron 1:24	1900	1B	Mindre Boningshus
17	Tron 1:25	1900	1B	Mindre Boningshus
18	Viljan 4:24	1894	1B	Järnvägshotellet
19	Emanuel 9	1900	1B	Skola
20	Falken 5	1930- 1935	1B	Mindre Boningshus
21	Höken 2	1876	1B	Bostadshus
22	Karl 4	1900	1B	Lagerbyggnad

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA BYGGNADERSJÖBO

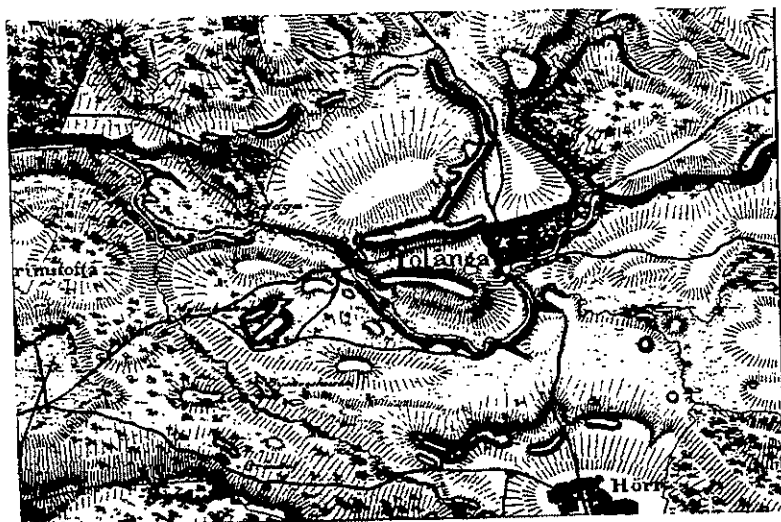
LP	FASTIGHET	BYGGN.ÅR	KLASS	BENÄMNING
23	Målaren 4	1900	1B	Bostadshus
24	Målaren 6	1930	1B	Bostadshus
25	Målaren 9	1900	1B	F.d. lagerbyggnad Pingstkyrka
26	Olle 19	1900	1B	Bostadshus
27	Olle 21	1875	1B	Bostadshus/Affär
28	Adam 9	1900	1B	Bostadshus
29	Grimstofa 2:72	1935	1B	Bostadshus
30	Grimstofa 2:73	1935	1B	Bostadshus
31	Skomakaren 10	1935	1B	Bostadshus
32	Skomakaren 12	1937	1B	Bostadshus
33	Vipan 5	1930	1B	Bostadshus
34	Vipan 6	1930	1B	Bostadshus
35	Moses 4	1936	1B	Bostadshus
36	Moses 5	1932	1B	Bostadshus
37	Moses 6	1930-t	1B	Bostadshus
38	Henrik 2	1935	1B	Bostadshus
39	Glädjen 15	1890-t	1B	Bostadshus
40	Adam 4	1900	1B	Bostadshus
41	Adam 5	1900	1B	Bostadshus
42	Adam 6	1890	1B	Bostadshus
43	Adam 10	1900	1B	Bostadshus
44	Adam 11	1900	1B	Bostadshus

SJÖBO 1991

SJÖBO 1991

Skånska rekogniceringskartan 1812, -20

TOLÅNGA

Tolånga med sin kyrka, bostadshus uppförda på de vid skiftet utflyttade gårdarnas tomter, vägsystemet samt vattendrag bildar en bymiljö skapad under 1800-talet.

Byn har kvar sin långsträckt form med den högt belägna kyrkan och bebyggelsen samlad nedanför längs bygatan och åns norra sida.

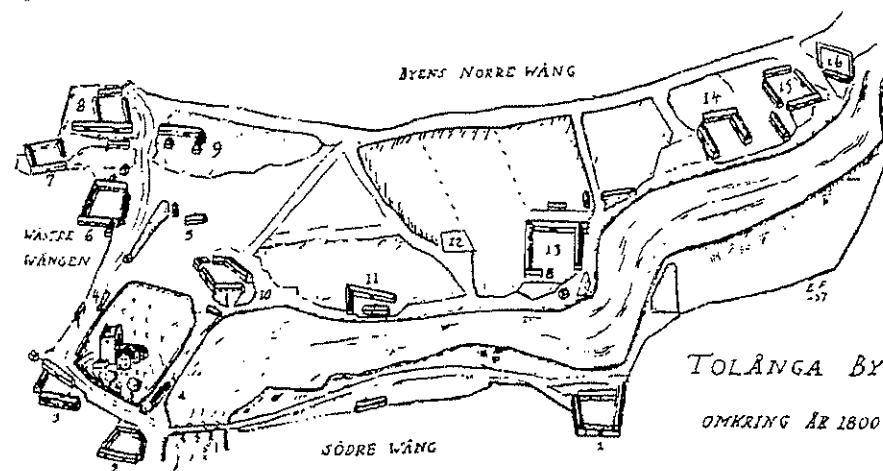
Områdets nuvarande utseende samt historiska innehåll

Landskapet

Byns namn, Tolånga, har tolkats som "långsträckt ågor mellan två berg". Denna tolkning stämmer väl överens med byns kuperade omgivning med odlings-, betes- och åkermark samt spridda trädgrupper. Tolånga med sina ännu fungerande gårdar domineras fortfarande av jordbruk och boskapskötsel. Stengårderna utanför byn berättar om äldre

odlingsmödor samt markerar de under 1800-talet uppkomna ägogränserna.

Byn präglas till stor del av Tolångaån, vilken sedan äldre tider utnyttjats som farled, till fångst och som energikälla. På moränhöjden norr om ån har påträffats stenåldersboplatser och norr om byn finns ett par gravhögar. Kvarndriften har varit omfattande och år 1839 omtalas det ha funnits fyra vattenkvarnar längs vattenleden. Den idag kvarvarande vattenkvarnen är ett minne från denna epok.

Byns bebyggelse

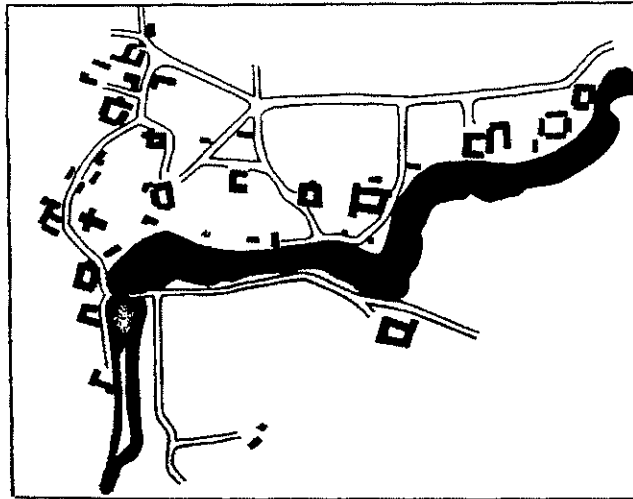
Även om byn genomgått förändringar och kompletterats med nyare bebyggelse har den genom att vägen och vattendraget bevarats, samt att husen följt det äldre bebyggelsemönstret kvar sin karaktär av en by skapad i samband med skiftesreformerna.

Byns struktur förändrades i och med skiftet. En stor del av gårdarna flyttade ut till nya marker utanför själva bykärnan. De tomma gårdstomterna bebyggdes med gatuhus för hantverkare och mindre industrier etablerade sig.

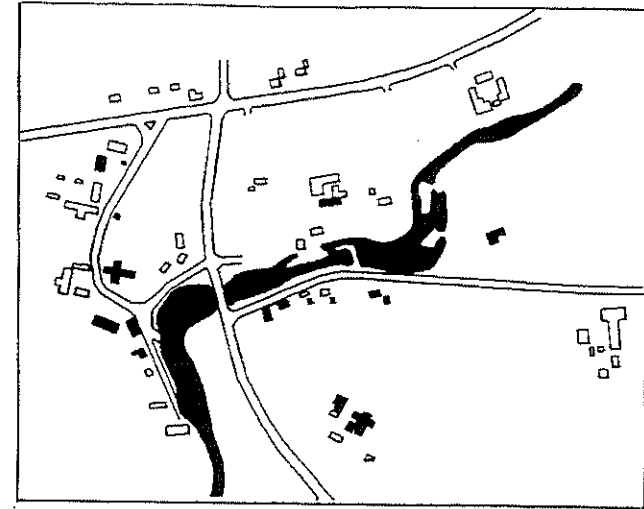
Idag har rörelserna lagt ner och byn domineras av sina gårdar och bostadshus.

Kyrkan, ursprungligen från 1100-talet, med sin sluttande kyrkogård utgör tillsammans med skolan från år 1906 och f.d. kronofogdebostället från år 1775 byns centrum.

Av dagens bebyggelse kan sex hus härröras tillbaka till 1700-talet, medan övriga är tillkomna kring 1800/1900. Flertalet av husen har genomgått renoveringar och har eternit- eller tegeltak samt putsade eller panelklädda fasader i vitt, rött eller grått.

Tolånga år 1839

Tolånga år 1983

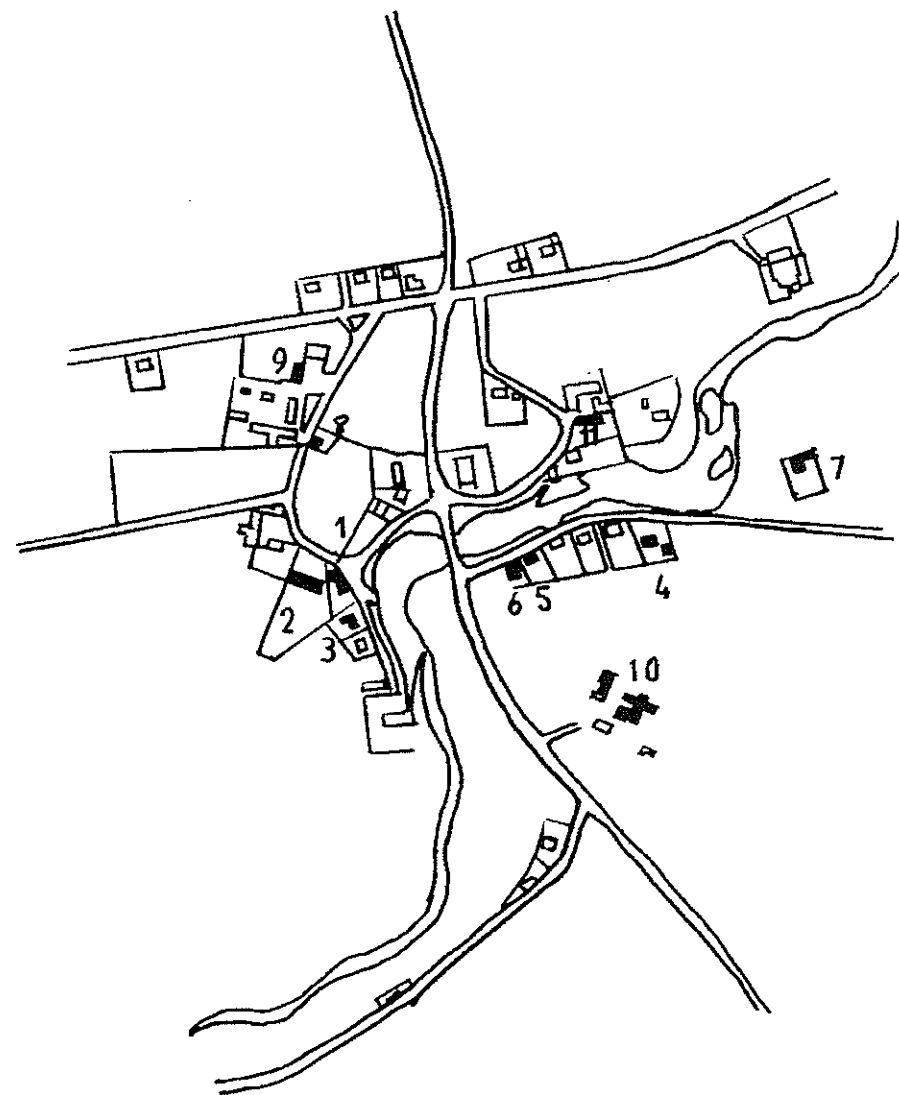
Bevarande

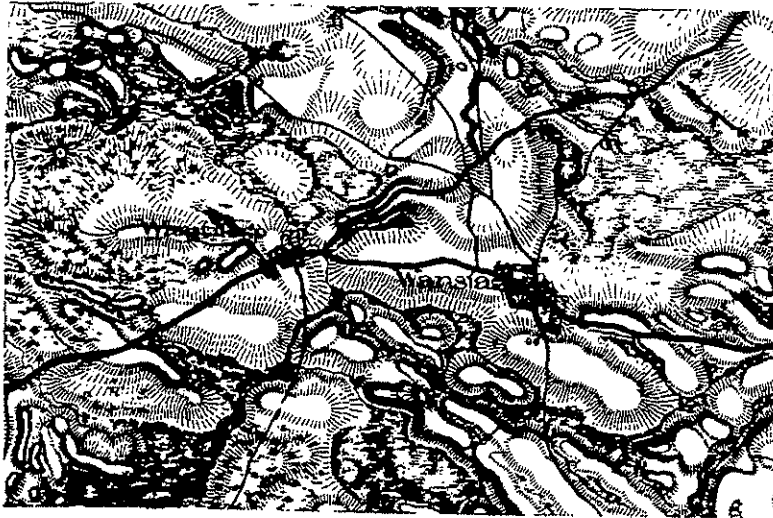
Den så viktiga Tolångaån med sitt naturliga lopp, vägsystemet, byggnadernas placering, material och skala, betesmarkerna samt det öppna omgivande jordbrukslandskapet präglat av 1800-talets jordbruksdrift utgör de väsentligaste beståndsdelarna för byns och områdets karaktär.

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA BYGGNADERTOLÅNGA

LP	FASTIGHET	BYGGN.ÅR	KLASS	BENÄMNING
1	3:10, 3:21	1870	1B	Lantaffär/Bostadshus
2	3:22	1906	1B	Folkskola
3	7:15	1920-t	1B	Bostadshus
4	12:7	1936	1B	Bostadshus
5	12:10	1907	1B	Gatuhus
6	19:1	1865	1B	F.d. Mejeri/Gatuhus
7	14:12	1935-37	1B	Bostadshus/Stall
8	17:10	1930	1B	Brandstation
9	17:20	1775	1B	Bostadslänga
10	24:1	1900	1B	Stall och Såg
11	27:3	1700-t	1B	Bostadshus/Gård

Skånska rekogniceringskartan 1812, -20

VANSTAD

Vanstad har kvar sin karaktär av jordbruksbygd med ett flertal ännu aktiva jordbruk. Vanstad har även kvar ett antal byggnader med "officiell karaktär", i övrigt utgör prästgården och spruthuset byns mer karakteristiska byggnader.

Vanstadtorp som haft stort inflytande på byns utveckling utgör med sina byggnader och omgivande odlingslandskap viktiga delar i förståelsen av den totala miljön.

Områdets nuvarande utseende samt historiska innehåll

Landskapet

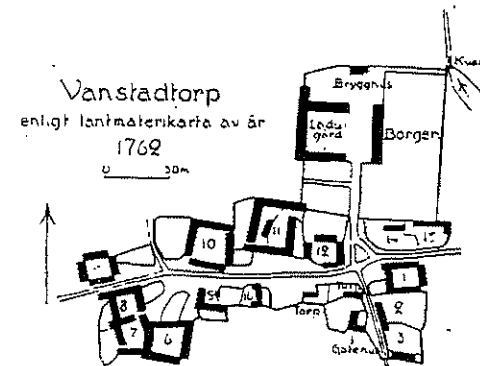
Vanstad, omgivet av ett öppet och svagt kuperat jordbrukslandskap med spridda inslag av gårdar, var i äldre tid skogsrikt och markerna sankt med kärr. Landskapet förändrades redan under 1700-talet då markerna dränera-

des och skogen fälldes.

Fornlämningar i form av boplatser och gravhögar talar för att trakten tidigt tagits i anspråk. Den gamla färdvägen, en kilometer nordväst om kyrkan och idag nästan igenvuxen, gav genom sin placering längs åssträckningen ett gott skydd och erbjöd ett väldränerat och stabilt vägunderlag. Ungefär mitt på åsen står en rest natursten, kallad Borås käring. Enligt folksägnet berättas det att när Borås käring kände att det luktade nybakat bröd vände hon på sig.

Vanstadtorps gård

Området domineras av Vanstadtorp som i äldre tid hade stor del i byns utveckling. Flera av byborna hade arbetsplikt under gården och det var t.ex. godsägare. Falkman som drev igenom att byn skulle få en skola och kyrkklockan har låtit gjutas av herrskapet Johan Urne och Pernilla Kaas på säteriet.

Gården har gamla anor och omnämns redan under 1300-talet som sätesgård för riddare och väpnare. Vanstadtorps nuvarande byggnader uppfördes i sitt ursprung av Thage Thott under 1810-talet. Den vitputsade huvudbyggnaden i två våningar är uppförd i en för sin tid typisk klassicerande stil. En park omger byggnaden och skiljer den från ladugården med sina längor i gråsten. Kring gården

utbreder sig vidsträckta jordbruksmarker, grusvägar och utskiftade mindre gårdar.

Byns bebyggelse

Även om Vanstad by är kraftigt förändrad finns det fortfarande bevarat en del gatuhus från sekelskiftet, hus med väggar i lersten och fasader klädda med stående locklistpanel.

År 1730 kartlades byn. Kartan visar att vägnätet då var det samma som idag och att gårdarna låg grupperade kring ett väggkors. Områdets milstolpar från 1700-talet visar att landsvägen ingått i gångna tiders skjutstrafiknät.

År 1832 genomfördes laga skifte, vilket medförde stora förändringar. Endast nio gårdar och tre gatuhus fick ligga kvar på ursprunglig plats.

På vägen mellan Vanstad och Vanstadtorp återfinns en del av de gårdar som ligger kvar på sina ursprungliga tomter.

Vanstad blev efter 1850 centrum för handel och hantverk. Artiondena efter skiftet och fram till sekelskiftet växte det fram en tät bebyggelse i form av gatuhus.

Prästgården ligger helt traditionsenligt belägen strax öster om kyrkan. Den vitputsade byggnaden har i den länstäckande prästgårdsinventeringen placerats i den högsta prioriteringsgruppen. Bostadshuset uppfört 1870 har inte berörts av några väsentliga exteriöra eller interiöra förändringar. Även trädgården har kvar sin äldre uppbyggnad med bl.a. buxbomsinramade gångar.

Möllan, av typ holländare, i byns östra utkant är från ca 1750, ombyggd 1845 och i bruk fram till 1940.

Intill församlingshemmet rakt söderut från kyrkan ligger det vitputsade spruthuset från 1824.

Skolbyggnaden utgör ett gott exempel på den äldre tegelarkitekturen. Den röda tegelbyggnaden är uppförd 1850 och försedd med trappstegsgavlar.

Bevarande

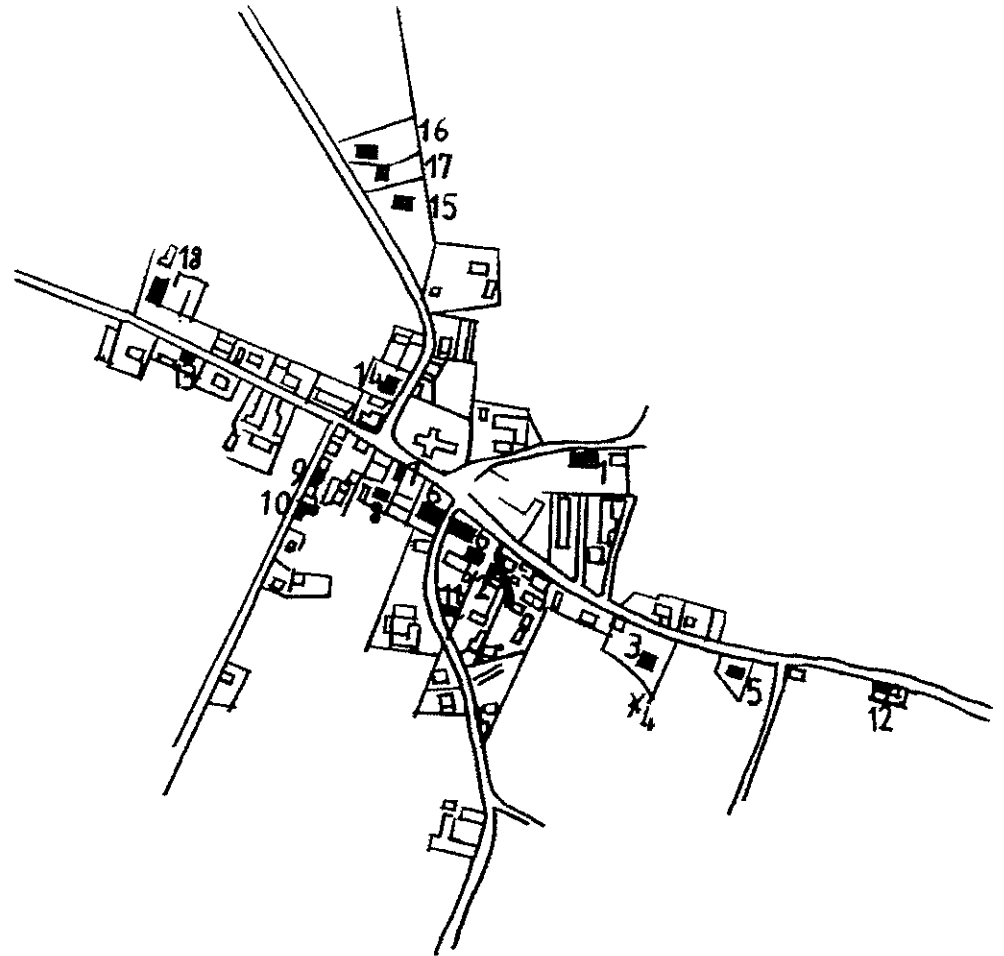
Vanstad karakteriseras sedan lång tid tillbaka av odlingslandskapet med tillhörande jordbruksenheter. Huvudgården Vanstadtorp med anslutande byggnader, grusvägar, vägsystem, utskiftade gårdar och omfattande brukningsarealer utgör tillsammans en karakteristisk miljö skapad av skiftet och storgodsdriften. För att området skall bevara sitt helhetsintryck är det viktigt att gårdarna får behålla sitt traditionella utseende och placering samt att vägsystemet och de omgivande jordbruksmarkerna bibehålls.

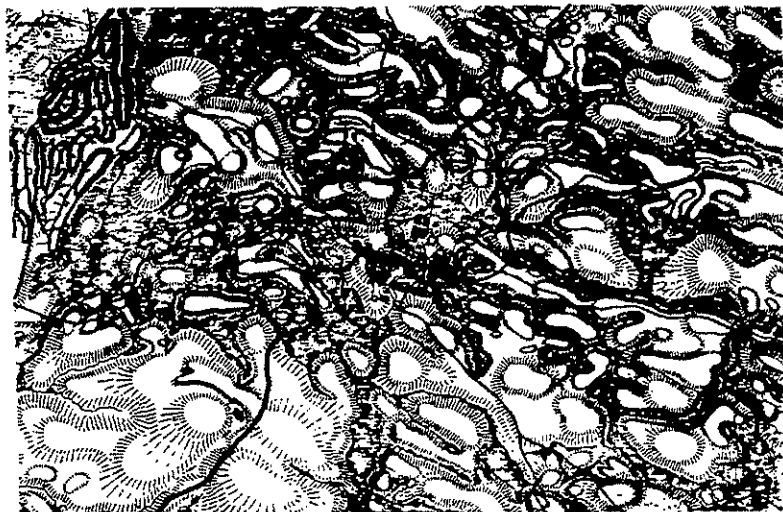
Vanstad by med sin ovanligt väl bevarade prästgård och dess trädgård, mölla, spruthus, skola samt gatuhus från perioden 1830-1930 ger byn dess karaktär av tiden skapad efter skiftesgenomförandena.

Den högt belägna och väl synliga färdvägen med Borås käring är ett viktigt inslag i miljön och ger en inblick i planeringen av det äldre vägsystemet.

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA BYGGNADERVANSTAD

LP	FASTIGHET	BYGGN.ÅR	KLASS	BENÄMNING
1	1:1	1857	1A	Prästgård
2	3:6	1870	1B	Gatuhus
3	9:23	1932	1B	Bostadshus
4	9:23	1750	1A	Mölla
5	9:40	1880	1B	Gatuhus
6	10	1850 1937	1B	Skola
7	10:20	1824	1B	Spruthus
8	10:22	1920	1B	Bostadshus
9	10:31	1900	1B	Gatuhus
10	10:38	1900	1B	Gatuhus
11	10:63	1870	1B	Gatuhus
12	13:8	1850	1B	Gatuhus/Cykelverkst.
13	14:5	1840	1B	Gatuhus
14	26:11	1910	1B	Bostadshus
15	26:15	1935	1B	F.d. Alderdomshem
16	26:16	1935	1B	Bostadshus
17	26:18	1935	1B	Bostadshus
18	52:1	1850	1B	Gård

Skånska rekogniceringskartan 1812, -20

LÖVESTAD KYRKBY

Lövestad kyrkby är ett exempel på en under 1800-talet utskiftad by. Genom att ett nytt stationssamhälle växte upp norr om själva bykärnan kom byn att skonas från allt för stora förändringar under 1900-talet.

Byn karakteriseras av skilda tidsepoker. Miljön kring kyrkan har tack vare åns naturliga lopp, det relativt intakta vägsystemet samt de av skiftet ej berörda byggnaderna kvar sin karaktär av äldre medeltida sockencentra. Kyrkan, de representativt utformade offentliga byggnaderna och gatuhusen representerar däremot den under 1800-talet skapade efterskiftetiden.

Områdets nuvarande utseende samt historiska innehåll

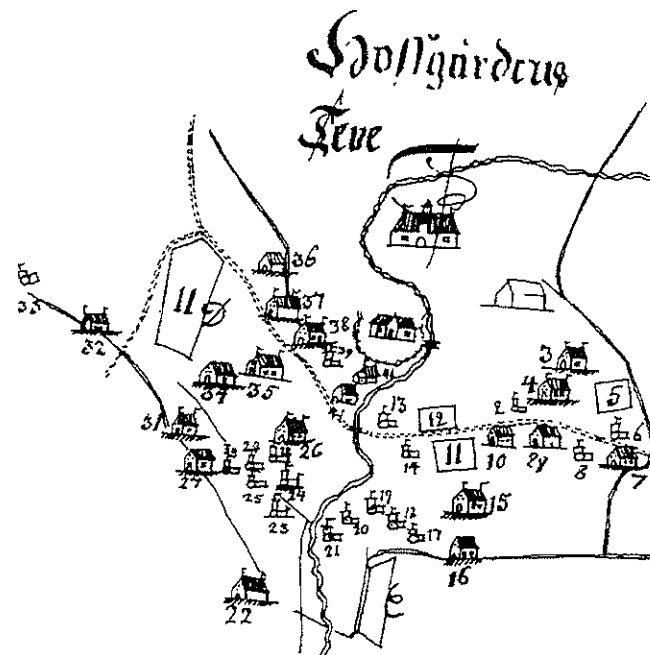
Landskapet

Själva bykärnan omges av ett kuperat jordbrukslandskap

med välbevarade stengärdesgårdar och grusvägar. De i landskapet utspridda gårdarna och små avtagsvägarna är ett resultat av skiftesreformerna då gårdarna fick flyttas ut från sina ursprungliga tomter inne i bykärnan.

Den vackert och öppet belägna Kullamöllan har sin givna plats i ett jordbruksområde och utgör ett värdefullt blickfång i landskapet.

Lövestad har i stort sett bevarat sitt äldre vägsystem med stenvälsbro. Byns pulsåder, ett biflöde till Tolångaån, har kvar sitt naturliga lopp genom byn.

Lövestad under 1700-talet

Byns bebyggelse

Om området kring kyrkan bibehållit sin medeltida struk-

tur med kyrka, prästgård och kungsgård utgör resten av byn med sina gatuhus ett resultat av 1800-talets skiftesreformer. Vid skiftet fick 48 av de då totalt 55 större och mindre gårdarna samt 10 av de 12 gatuhusen flytta ut till nya ägor utanför bykärnan.

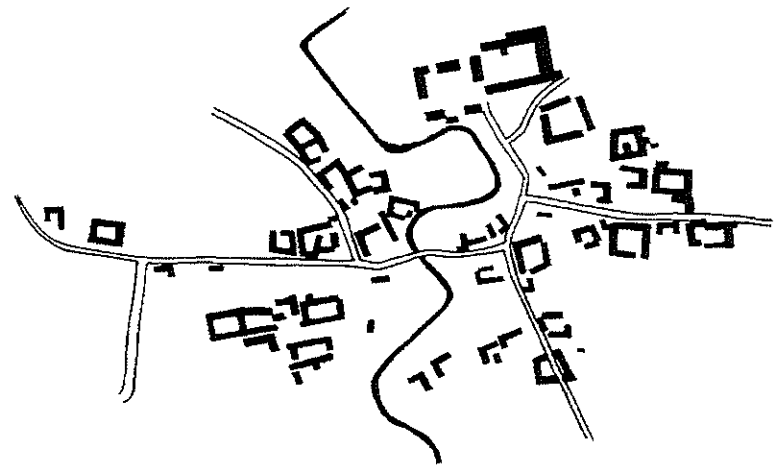
Kungsgården, byns största gård under vilken större delen av byn var arbetsskyldig, är en av de gårdar som ligger kvar efter skiftet år 1832. Gården var känd redan under 1300-, 1400-talet som sätesgård för riddare och väpnare. Under 1600-talet övergick gården i adlig ägo och efter 1660 såldes den till den danska kronan, vilken överlämnade den till den svenska, för att ingå i de s.k. Bornholmska vederlagsgodsens. Gården fick nu namnet Kungsgården.

Den nuvarande välbevarade vitputsade huvudbyggnaden uppfördes år 1824 exakt efter 1786-års typritningar för överstelöjtnants- och majorsboställe. Bland de äldre ekonomilängorna märks gråstensmagasin från 1700-talet. Gården omges av ekhagar och i söder gränsar markerna till kyrkogården.

Byns stora kyrka är ett resultat av 1800-talets stora befolkningsökning då man ansåg den ursprungliga kyrkan för liten för att hysa det växande kyrkobesökantalet. Kyrkan är en av kommunens få helt nybyggda sockenkyrkor.

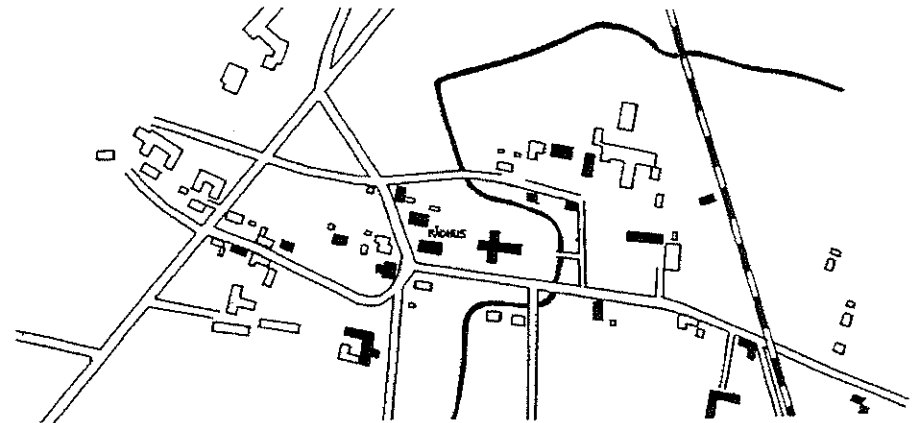
År 1854 hade man anlitat en av den tidens stora arkitekter, C. G. Brunius, till uppförandet av den intill kyrkan belägna kombinerade skolan och rådhuset. Lövestadsborna blev så pass nöjda med detta bygge att de även lät honom göra upp ritningarna för kyrkan.

Den nuvarande kyrkan från 1856 är uppförd på samma plats som den ursprungliga medeltida. Enligt skånsk kalender från år 1878 var "kyrkan den vackraste, största och rymligaste inom Färs härad". Till kyrkan hör en typisk kyrkogård med kvartersindelade buxbomsomgärdade gravplatser och gångar belagda med singel.

De ifyllda byggnaderna är de som ligger kvar på ursprunglig plats efter skiftet år 1832.

Idag består kyrkbyn i huvudsak av gatuhus uppförda strax efter skiftet och under 1800-talets slut. Då husen är uppförda på de tidigare gårdstomterna följer de det ursprungliga bebyggelsemönstret. Byn har bevarat en del av sina äldre korsvirkeshus, medan flertalet av husen har tegel- eller eternittak samt putsade eller panelklädda fasader i vitt eller rött.

Lövestad år 1983

Järnvägens tillkomst under åren 1860-1910 med förbindelsen mellan Ystad och Eslöv resulterade bl.a. i det nuvarande Lövestad stationssamhälle. Detta nya centrum som växte upp strax norr om kyrkbyn kom med sin service och officiella byggnader att överta rollen som bycentrum.

Bevarande

Lövestad kyrkby, en gång bygdens centrum, har bl.a. genom anläggandet av ett nytt stationssamhälle bibehållit sin äldre karaktär.

Kyrkan och skolhuset utgör en väl samlad arkitektonisk enhet som tillsammans med prästgården och Kungsgården, vägsystem, åns naturliga lopp samt stenvalvsbro illustrerar tiden före skiftet.

Byns gatuhusbebyggelse, uppförd under samma tidsperiod, är ett resultat av enskiftets genomförande under 1800-talet.

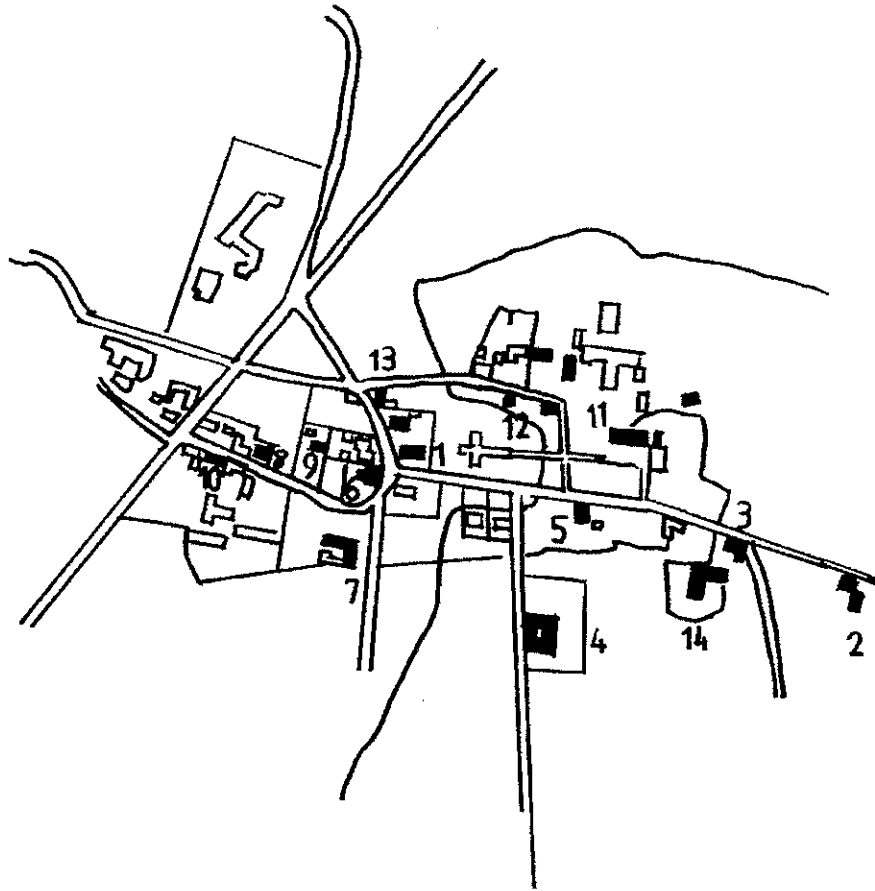
KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA BYGGNADER

LÖVESTAD KYRKBY

LP	FASTIGHET	BYGGN.ÅR	KLASS	BENÄMNING
1	Rådhus Skola	1848	1A	Rådhus/Skola
2	7:8	1900	1B	Gård
3	7:15	1870	1B	Gatuhus och Uthus
4	15:3	1700 1850	1B	Gård
5	19:1	1850	1B	Gatuhus
6	26:10	1835	1A	"Klerckska Huset" Bostadshus
7	26:14	1700	1B	Gård
8	31:10	1870	1B	Gatuhus
9	31:30	1927	1B	Bostadshus
10	45:2	1845	1A	Bostadshus
11	46:1	1711	1A	"Kungsgården"
12	46:1	1700-t	1B	Gatuhus/Fritidshus
13	46:4	1850	1B	F.d. Smedja/Gatuhus
14	52:2	1700	1B	Gård

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA BYGGNADER

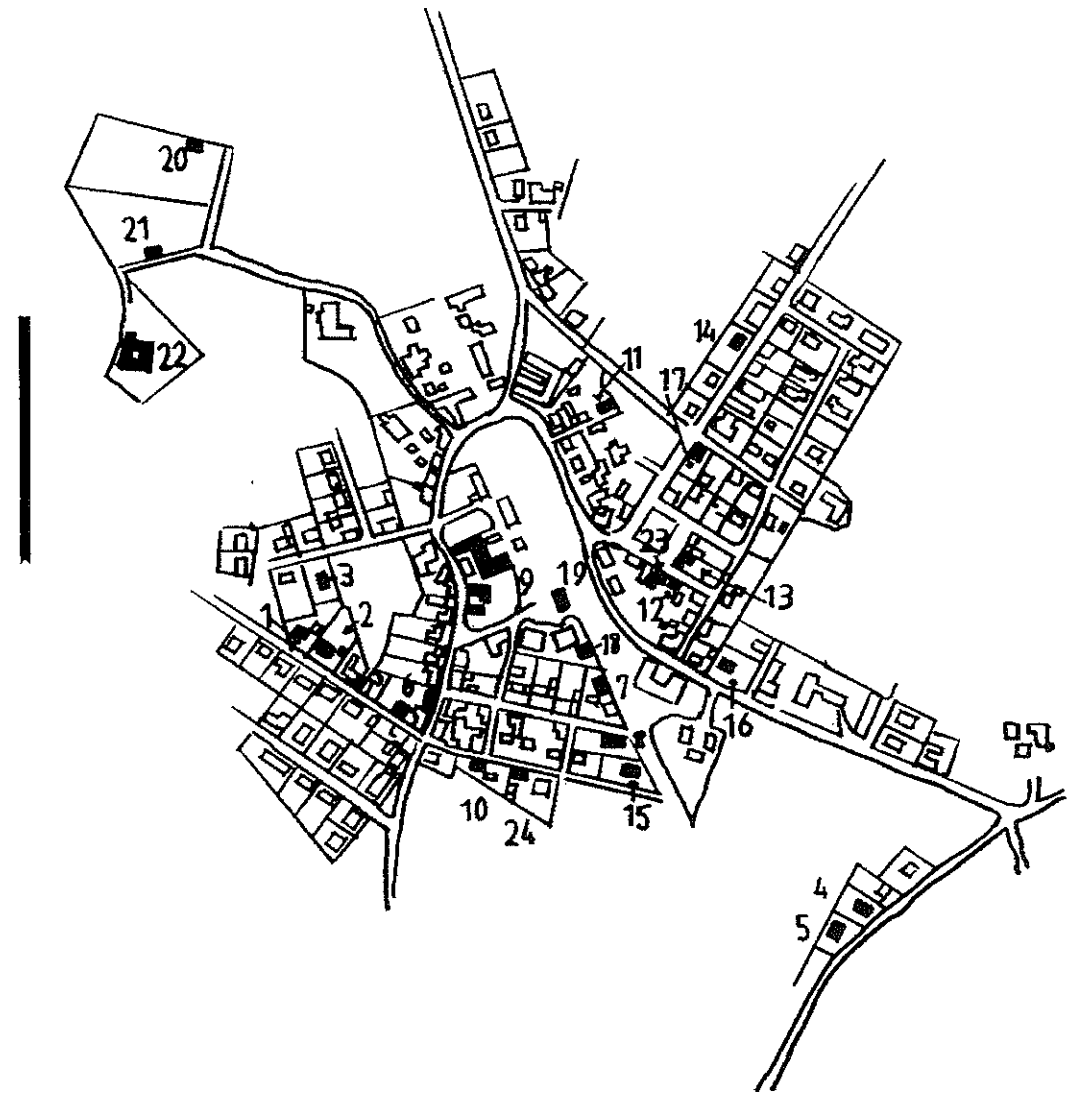
LÖVESTAD STATIONSSAMHÄLLE

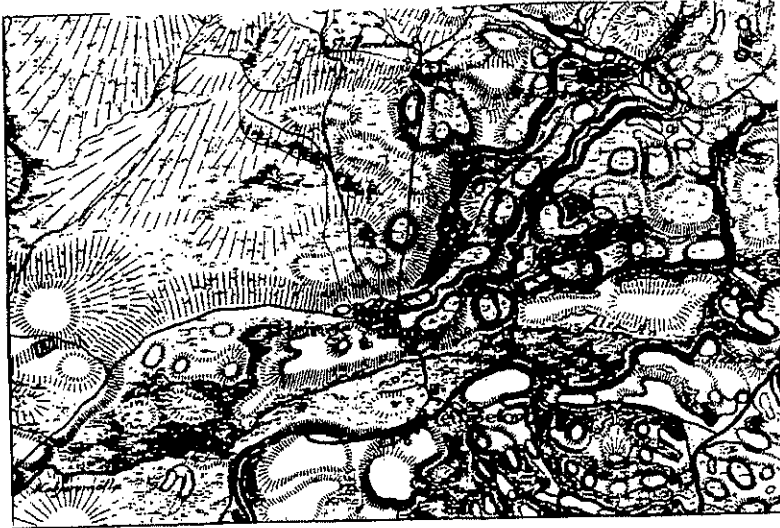
LP	FASTIGHET	BYGGN.ÅR	KLASS	BENÄMNING
1	Påfågeln 1	1929	1B	Bostadshus
2	Påfågeln 2	1931	1B	Bostadshus
3	25:5	1938	1B	Bostadshus
4	Dahlia 3	1923	1B	Bostadshus
5	Dahlia 4	1937	1B	Mindre Boningshus
6	Rapphönan 21	1880	1B	Gatuhus
7	Skedstorken 3	1870	1B	Bostadshus
8	Gamen 6, 7	1904	1B	F.d. Folkets hus Bostadshus
9	Ripan 7, 8	1883	1B	F.d. Gård
10	Kungsörnen 28, 33	1900	1B	Bostadshus
11	Granen 5	1900	1B	F.d. Spettkaksbageri Mindre boningshus
12	37:70	1920	1B	Bostadshus
13	Glasbjörken 3	1914	1B	Bostadshus
14	Tofslärkan 9	1930	1B	Bostadshus
15	Gamen 15	1929	1B	Bostadshus
16	Avenboken 21	1932	1B	Bostadshus
17	Syrenen 9	1935	1B	Bostadshus
18	Skedstorken 1	1920	1B	Bostadshus
19	46:67	1865- 1910	1A	Stationsområde
20	33:4	1900	1B	Gatuhus/Torp

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA BYGGNADERLÖVESTAD STATIONSSAMHÄLLE

LP	FASTIGHET	BYGGN.ÅR	KLASS	BENÄMNING
21	33:9	1900	1B	Gatuhus/Torp
22	25:1	1800-t	1A	Gård
23	37:69	1914	1B	Bostadshus
24	Kungsörnen 29	1913	1B	Mindre Boningshus

LÖVE STAD 1991

Skånska rekogniceringskartan 1812, -20

HALLSBERGS STENAR

Hallsbergs stenträdgård skall ses som ett originellt uttryck för 1800-talets starka religiösa strömningar.

Den från Heinge by utskiftade gården med ursprunglig bostadslänga och undantag är av största betydelse och omgivningen med sina åkrar, skogsdungar, betesängar och stenmurar speglar tydligt förhållandena vid tiden efter skiftet.

Områdets nuvarande utseende samt historiska innehåll

Vid tiden för skiftet bestod markerna kring Hallsbergs stenar till stor del av stenrik jord och skogsdungar. Dagens odlingsmarker, ängar och stenmurar vittnar om dåtida odlingsmödor.

År 1825 skiftades Heinge by och bl.a. gård nr 9, kallad Hallsberg flyttades ut. År 1845 byggdes ett undantagshus

200 meter söder om gården. År 1873 uppfördes ett nytt bostadshus och trädgård av Nils Nilsson. Fram till sin död 1896 reste han i sin trädgård ett stort antal egenhändigt huggna stenar.

Stenarna är täckta med bilder och inskrifter med bibliska motiv. Det var N. Nilssons förhoppning att anläggningen skulle bevaras och tjäna som en påminnelse om "jordelivets korthet och dess slut samt om evighetens oändlighet".

Bevarande

Hallsbergs stenar är beläget inom område klassat som riksintresse för kulturminnesvården.

Skånska rekogniceringskartan 1812, -20

RÖDDINGE

Rödninge bymiljö utgör ett bra exempel på den bystruktur som uppstod efter 1800-talets skiftesreformer då bykärnorna splittrades genom att gårdarna flyttade ut och gatuhusbebyggelse uppstod på de utflyttade gårdarnas tomter.

Byns kyrka ligger väl synlig på områdets högsta punkt och nedanför, samlad längs bygatan, följer gatuhusbebyggelsen. Bebyggelsen är i huvudsak uppförd under mitten av 1800-talet och sekelskiftet, ligger nära gatan, har en liten trädgård bakom samt är uppförda enligt den tidens bruk i lersten eller tegel samt putsade eller panelklädda.

Områdets nuvarande utseende samt historiska innehåll

Landskapet

Rödninge kyrkby belägen vid Fyledalens norra sluttning

omges av ett öppet, delvis kuperat jordbrukslandskap med inslag av lövskog. Det omgivande jordbrukslandskapet utgjorde grunden för byns existens. Äldre kartmaterial visar att det aldrig förekommit någon mer omfattande bebyggelse utanför bykärnan, utan socknen var en typisk jordbruksbygd som till största delen lydde under godsens Högstad, Snogeholm och Ekeröd.

Gårdarna

Ekeröds gård, vars huvudbyggnad uppfördes år 1834 ligger kvar på ursprunglig plats, medan Rödningebergs ägor tidigare låg inne i själva byn. De båda gårdarna (Rödningeberg lydde under Ekeröd) blev säteri år 1761, men skildes åt genom försäljning år 1848. I samband med nybyggnation på Ekeröd skedde även en upprustning på Rödningeberg. Någon huvudbyggnad uppfördes aldrig, men väl två flyglar i korsvirke. De till Rödningeberg knutna fruktodlingarna började anläggas på 1930-talet, då den dåvarande ägaren gjorde gården till Nordens största fruktodling i privat ägo. Till de båda gårdarna leder trädallser.

Byns bebyggelse

Byn har till stor del bevarat sin skifteskaraktär genom att bygatan har kvar sin ursprungliga sträckning samt att bebyggelsen följt det äldre mönstret rörande placering och material.

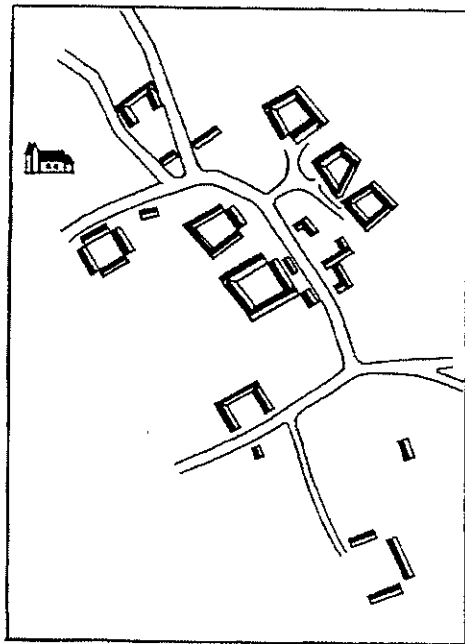
Kyrkan, byns riktmärke, härstammar från 1200-talet. Den drabbades av en brand på 1920-talet och vid restaureringen återskapades en del av dess ursprungliga prägel. Vid branden föll även en del kalklager ner från valvet, vilket avslöjade intressanta målningar gjorda av Everlövsmästaren.

Till miljön kring kyrkan hör prästgården, klockarebostaden och skolan som tillsammans med den smala gatan som från byvägen leder upp till kyrkan och i äldre tid kal-

lades klockaresträdet, speglar det äldre sockencentrat med kyrkan i centrum.

Gatuhusen placerade utmed den slingrande bygatan och vägen mot Röddingeberg är ett resultat av 1800-talets skiftesreformer, då det på de utflyttade gårdarnas tomter uppfördes gatuhus. Vid laga skiftet år 1848 utflyttades tretton av byns femton gårdar och endast kyrkoherdebostaden, klockaregården och gård nr 20 fick ligga kvar.

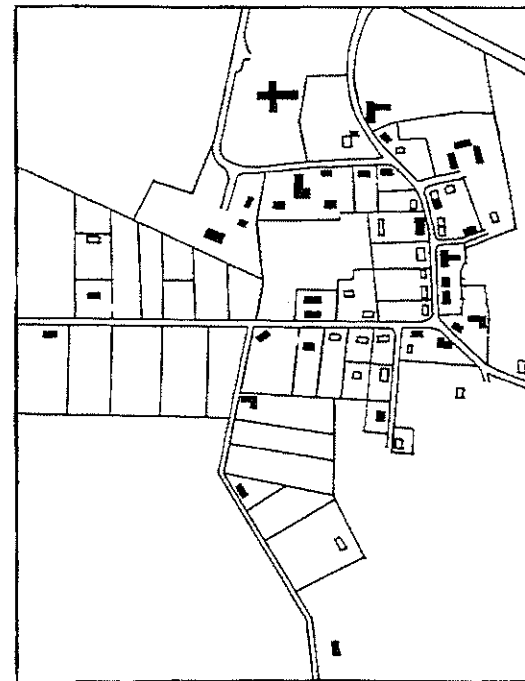
Husen ligger i regel nära gatan, har långsidorna vända ut mot gatan, samt en liten trädgård baktill. Byggnaderna är i huvudsak uppförda med putsade fasader i gult, grått eller vitt eller klädda med stående locklistpanel i rött. Eternitplattor och taktegel utgör de vanligaste taktäckningsmaterialen.

Röddinge före skiftet år 1848

Bevarande

Kyrkans vidsträckta dominans i landskapet och den väl samlade bybebyggelsen med byggnadernas placering, storlek och materialval samt gatusträckningarna är av största betydelse för bymiljön.

Röddinge år 1983

Det omgivande öppna odlingslandskapet understryker byns ursprungliga jordbrukskaraktär.

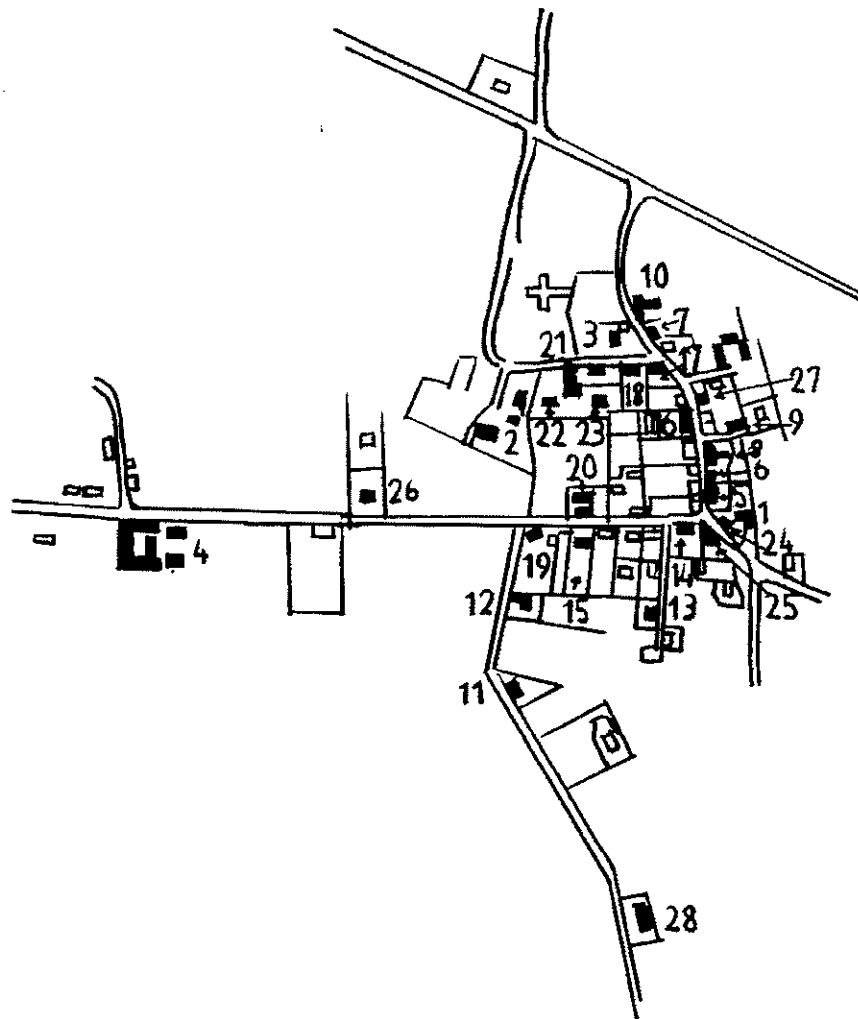
De båda huvudgårdarna Ekeröd och Röddingeberg har en naturlig anknytning till byn och tillsammans med de raka allékantade vägarna utgör de viktiga inslag i miljön.

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA BYGGNADERRÖDDINGE

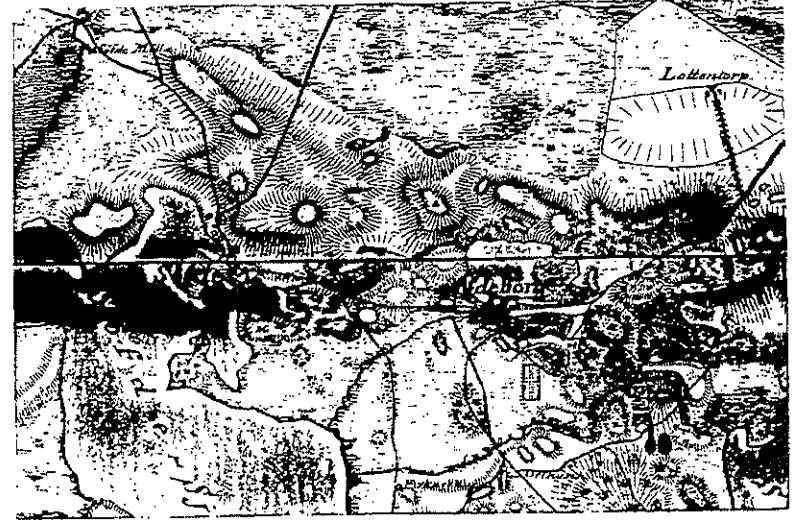
LP	FASTIGHET	BYGGN.ÅR	KLASS	BENÄMNING
1	15:2	1880	1B	Gård
2	1:4	1890	1A	Prästgård
3	3	1900	1B	Klockarebostaden
4	3:19, 16	1830-t	1B	Röddingeberg
5	5:4	1870-90	1B	Gatuhus
6	5:5	1870-90	1B	Gatuhus
7	5:6	1880	1B	Gatuhus
8	5:8	1860	1B	Gatuhus
9	5:11	1890	1B	Gatuhus
10	5:19	1850	1B	Gård
11	9:11	1890-t	1A	Bostadshus/Torp
12	9:14	1900	1B	Gård
13	9:20	1940	1B	Bostadshus
14	9:24	1920-30	1B	Bostadshus
15	9:28	1920-30	1B	Bostadshus
16	9:36	1870-90	1B	Gatuhus
17	9:38	1870-90	1B	Gatuhus
18	9:39	1870-90	1B	Gatuhus
19	9:43	1870	1B	Gatuhus
20	9:45	1890	1B	Gård
21	9:47	1895	1B	Skolbyggnad
22	9:48	1920-30	1B	Bostadshus
23	9:49	1928	1B	Bostadshus
24	9:50	1870-90	1A	Gatuhus
25	9:51	1875	1B	Gård

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA BYGGNADERRÖDDINGE

LP	FASTIGHET	BYGGN.ÅR	KLASS	BENÄMNING
26	20:25	1932	1B	Bostadshus
27	33:2	1870-90	1B	Gatuhus
28	3:18	1900	1B	Arbetsbostad/ Lager

RÖDDI E 1991

Skånska rekogniceringskartan 1812, -20

SÖVDE - SÖVDEBORG - SNOGEHOLM

Detta slotts- och godspräglade område med sina båda slott (Sövdeborg och Snogeholm), borgar (Absalons och Hägersholm), Sövde by, smågårdar, lövskogar, vägsystem och odlingslandskap ger tillsammans en god bild av adelns möjligheter att styra utvecklingen inom ett stort område.

Områdets nuvarande utseende samt historiska innehåll

Landskapet

Områdets sjöar och faktumet att alla borgarna varit/är belägna på halvöar eller öar gör det omgivande försvarslandskapet med våtmarker intressant. Jorden är relativt mager och Sövde socken var en av de skogsrikaste, med en koncentration till trakten kring Sövdeborg. Fiske, jakt och boskapsskötsel utgjorde därför viktiga komplement till jordbruket.

De medeltida ärkebiskopsborgarna

Endast 3% av kommunens bönder var fram till 1600-talets mitt självägande. Ärkesätet i Lund var den största jordägaren och Sövde län som vid medeltiden omfattade cirka 40 gårdar tillhörde alla kyrkan.

Redan vid 1100-talets slut fanns det i Sövde en borg, Sigosta, tillhörande ärkebiskopen Absalon i Lund. Borgen förstördes på 1300-talet och numera ligger Sövdens nya kyrkogård på den forna borgplatsen. Efter reformationen övergick Sövde genom försäljning i adlig ägo.

Ute på en holme i Snogeholmssjön ligger resterna av Snogeholms föregångare, Hägersholm. Borgens ålder är okänd men det uppges att den fungerade som fogdeborg till ärkebiskopen i Lund.

1500-talets storgods

Absalons borgplats övergavs av sina nya ägare, som under 1590-talet lät uppföra ett nytt slott på en holme i Sövdeborgssjön. Man hämtade sten bl.a. från den gamla borgruinen och slottsbyggnaden avskildes från fastlandet genom vallgravar.

Sövdeborg fick sitt nuvarande utseende under en ombyggnad på 1840-talet ledd av C. G. Brunius. De södra och östra längorna, det runda tornet samt vallgravarna är det som finns kvar idag efter den tidigare renässansborgen. C. G. Brunius förvandlade byggnaden enligt den tidens ideal till en romantisk medeltidsborg. På den gamla ladugårdsholmen finns ett porthus från en tidigare ombyggnad på 1600-talet. I slottets närhet finns ett flertal väl bibehållna byggnader i såväl korsvirke som tegel.

Hägersholm ersattes under 1500-talets slut av Snogeholm beläget på en udde i Snogeholmssjön. Snogeholms ägor var förhållandevis små och omgavs av Sövdeborgs ägor.

År 1795 köptes Snogeholm upp av Sövdeborg och kom att ingå i dess ägor.

Dagens slottsanläggning är uppförd på 1870-talet i en franskinspirerad barockstil. Anläggningen består av en huvudbyggnad i två våningar, tre torn och två flyglar. Under 1800-talet uppfördes nya och omfattande ekonomibyggnader. Snogeholm utgjorde då en hel by med tegelbruk och smedja, samt flera torp, arrendegårdar och bostadshus för godsets anställda, t.ex. Margretetorp och Karlsro. Idag används huvudbyggnaden som restaurang och den avstyckade jordbruksfastigheten ägs av Malmöhus läns landsting.

Den av godset präglade Sövde radby

Sövdeborg var en av de största jordägarna i Skåne och flertalet av socknens invånare försörjde sig som arrendatorer, med dithörande arbetsplikt, under godset.

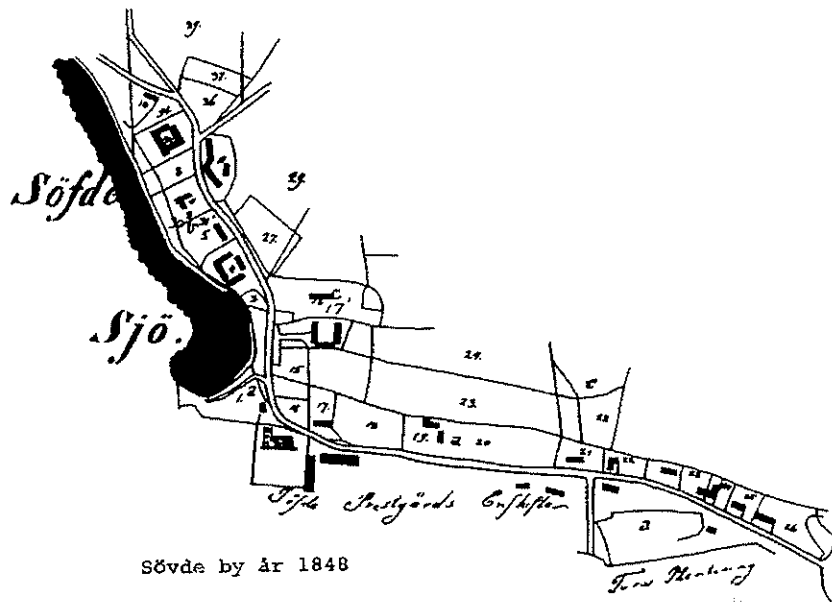
Sövde kyrkby, med sin längs bygatan koncentrerade bebyggelse, rymmer flera exempel på godsherrarnas inflytande.

De relativt tätt placerade och med långsidorna ut mot bygatan placerade gatuhusen beboddes huvudsakligen av arbetare till godsen. Klockaregården i byns norra del, uppförd 1858, var ursprungligen arrendatorsbostad och tillhörde Sövdeborgs gods.

Godsets pensionärer behövde inte riskera att hamna på socknens fattighus, då greven år 1882 låtit upprätta ett hem för godsets pensionärer, den s.k. Stiftelsen samt änkehuset i östra delen av byn. Gårdens pensionärer fick brödsäd, mjölk, bränsle och i vissa fall ett årligt belopp.

Högt belägen, nära sjökanten, ligger socknens medeltidskyrka. Under senmedeltiden och på 1600-talet skedde flera tillbyggnader och kyrkan utökades bl.a. med korsarmar. Kyrkan låg fram till 1922 under patronatsrätt,

d.v.s. hade en patronus som beskyddare och vårdare. Patronus, vilka varit de olika ägarna till Sövdeborg, hade ansvar för kyrkans vård och underhåll. Under 1600-talets början försåg godsherrn kyrkan bl.a. med ett nytt altare och predikstol. Som konstnär anlätades samme man som snidat taket på Sövdeborgs slott.

På den nya kyrkogården finns bl.a. den s.k. Piperska gravkullen, en numera gräsbevuxen kulle som tidigare varit försedd med trappstegsgavlar. Det lär även ha varit möjligt att gå ner i kullen och titta på de balsamerade Piperska kropparna under kistornas glaslock.

Sövdes två första prästgårdar låg där det nuvarande musteriet ligger. De brann dock ner och en ny uppfördes år 1651 på den nuvarande prästgårdens plats. Dagens prästgård är uppförd 1932. Den ursprungliga gården, en korsvirkeslänga revs och packades ner 1932 och kan nu beskådas i Degeberga hembygdspark.

I Sövde liksom på andra platser hörde förr ett lantbruk till prästgården. Detta prästboställe hade sina ägor längs med Klingavälsån. Till prästbostället hörde även flera löneboställen i Blentarp och det torde inte vara någon tvekan om att Sövde och Blentarps pastorat betraktades som ett av det rikare i Lunds stift.

Förutom ett tegelbruk (i drift fram till år 1872) fanns det inga fabriker eller bruk inom socknen under 1800-talet. Först kring mitten av 1800-talet kom de första hantverkarna, av vilka flera var knutna till Sövdeborg. Bland adelsprivilegierna ingick bl.a. rätten att ha hantverkare som inte behövde betala skatt för sin verksamhet, men som i gengäld endast fick arbeta för godset. Kring sekelskiftet fanns det vardera en murare, sadelmakare, skräddare, snickare, tunnbindare och smed.

Det nuvarande musteriet med byggnader från sekelskiftet utgör idag byns enda ännu fungerande industri. Tidigare inrymde byggnaden mejeri.

Flertalet av husen i Sövde är uppförda under 1800-talets mitt och framåt. Av den äldre bymiljön återstår idag kyrkan, prästgården, klockaregården, hemvärnsgården, skolan, en gårdsanläggning samt några gatuhus bl.a. vid byns östra infart uppförda i korsvirke och med halmtak.

Bevarande

Sövde och Sövdeborg är beläget inom område klassat som riksintresse för kulturminnesvården.

Sövde radby med sin medeltida kyrka och den längs bygatan placerade enkla och småskaliga bebyggelsen, vilken i flera fall varit bebodd av arbetare under Sövdeborg, är starkt präglad av godset och utgör viktiga inslag i den totala godsmiljön.

Slottsmiljöerna med tillhörande ekonomibyggnader och bostadshus samt sambandet tillbaka till de medeltida

föregångarna är av intresse.

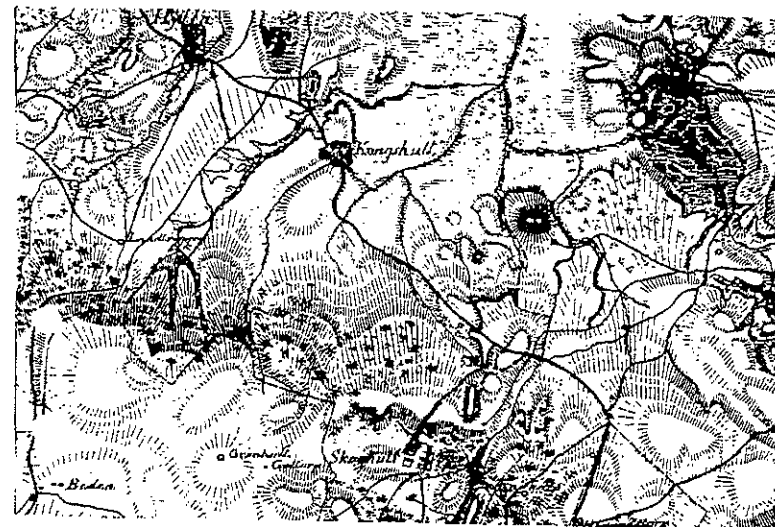
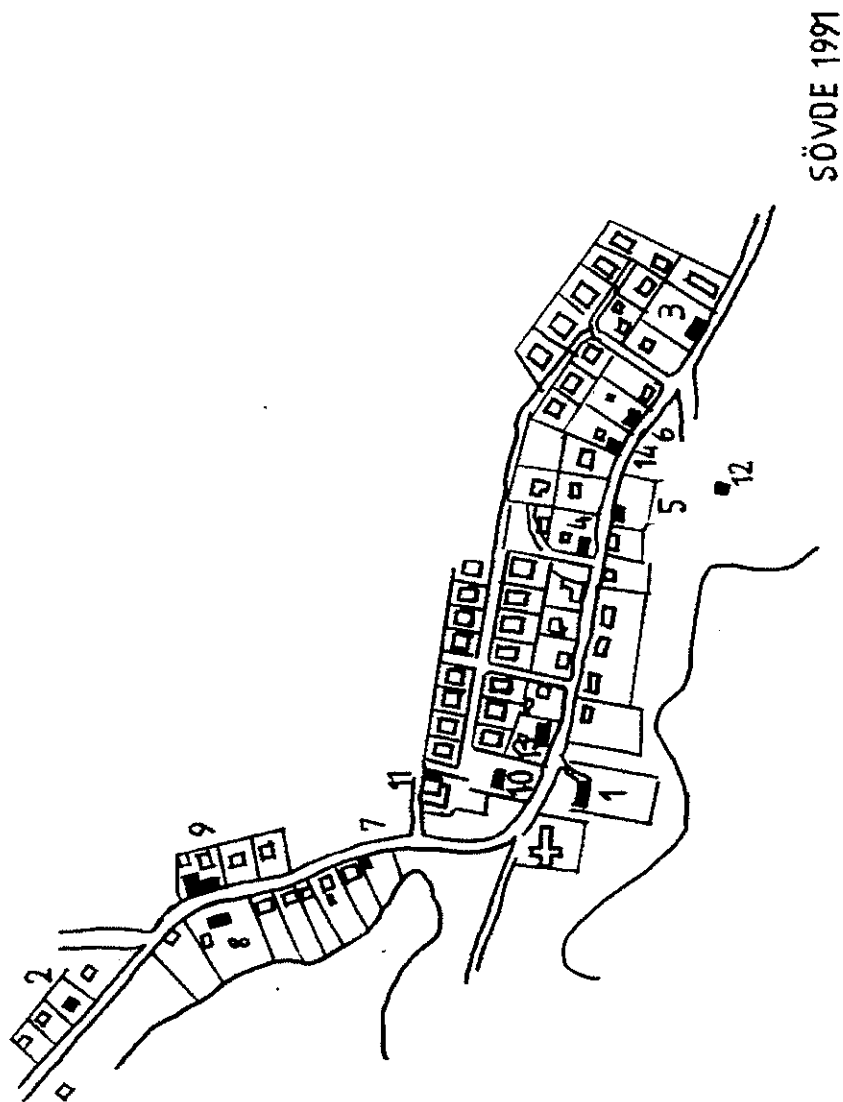
De i landskapet utspridda smågårdarna utgör typiska inslag i storgodslandskapet, då deras invånare ofta fungerade som arbetskraft på godsen.

Lövskogen, vilken sedan lång tid tillbaka varit karakteristisk för omgivningarna kring Sövdeborg ger tillsammans med vägsystemet, ängarna samt betes- och odlingsmarkerna godslandskapet dess speciella egenart.

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA BYGGNADER

SÖVDE

LP	FASTIGHET	BYGGN.ÅR	KLASS	BENÄMNING
1	1:1	1932	1A	Prästgård
2	2:3	1935	1B	Bostadshus
3	34:5	1880	1B	Gatuhus
4	34:67	1850-75	1B	Gatuhus
5	34:13	1895	1B	Gatuhus
6	34:16	1850-75	1A	Gatuhus
7	34:27	1850	1A	F.d. Skomakeri, bageri Gatuhus
8	34:66	1882	1B	Pensionärsbostad
9	34:26	1894	1B	Mejeri/Musteri
10	34:70	1931	1B	Hemvärnsgård
11	34:40	1800	1B	Gård
12	Sövdeborg 1:1	1950	1B	Fiskebod
13	34:65		1B	Bostadshus
14	34:68	1920	1B	Mindre Boningshus

Skånska rekogniceringskartan 1812, -20

VÄGSTRÄCKNINGEN HYLLA-KNICKARP

Väg 102 mellan Hylla och Knickarp leder genom ett kuperat, ålderdomligt och naturskönt kulturlandskap. Vägen har kvar sin ursprungliga sträckning och den slingrande och kuperade vägen är väl anpassad efter terrängens naturliga topografi. Vägens placering är vald med omsorg, då vägsträckningen mellan höjdstråk och slättbygd utgör ett naturligt dränerat underlag.

Milsten från 1700-talet vittnar om vägens forna status, då den ingick i skjutstrafiken mellan Ystad och Lund.

Längs vägen ligger en del smågårdar och gatuhus som tidigare legat under Agerups gård.

Vägen utgör ett bra exempel på forna tiders vägsystem och dess sträckning och bredd samt anpassning till terrängen är av största betydelse.

Skånska rekogniceringskartan 1812, -20

AGERUP

Agerups herrgård är en av de äldsta och bästrepresenterade för den karolinska stilen och utgör en för kommunen sällsynt och värdefull miljö.

Landskapets ovanligt stora och öppna åkermarker, betesmarker, vägsystem och den glest utspridda bebyggelsen är ett resultat av 1700- och 1800-talets herrgårdskult.

Områdets nuvarande utseende samt historiska innehåll

Landskapet

Agerups herrgård, vackert belägen på Romeleåsens höjd, omges av stora öppna åkerfält; beteshagar och skogsdungar. De högt belägna markerna kring Agerup erbjuder i motsats till de lägre belägna sandjordarna en ovanligt god åkermark med styva lerjordar. Landskapet är därför här ovanligt öppet och bebyggelsen gles. Små grusvägar

väl anpassade till terrängen leder ut till gårdar och hus, vilka tidigare lytt under Agerup. De till gården anslutande tillfartsvägarna har på senare tid delvis återfått sina allékantade planteringar.

Agerups herrgård

Agerups herrgård har gamla anor. Den var under medeltiden i den danska kungafamiljens privata ägo och hörde samman med Häckeberga. Snapphanarna härjade kring Agerup och det berättas att man för att skona de 149 blyfönsterna tog ner dem och placerade dem i Blentarps kyrka. Holger Thott, den siste danske ägaren, kom i ekonomiska svårigheter och sålde Agerup 1680 till den svenska köpmannen P. Jönsson Meijer i Malmö. Två år senare, 1682, köptes gården av Sövdeborgs ägare, generalguvernören Rutger von Ascheberg. Agerup kom därför under ett par hundra år att höra till Sövdeborg. Sövdeborg drev bl.a. en stor fårfarm på Agerup som sköttes av godsets tyske fårherde. Vid 1800-talets slut fanns i Agerup såväl bränneri som smedja, mejeri och två kvarnar.

Gårdens arkitektur är skapad av Tessin d.ä. i karolinsk stil. Den gulputsade huvudbyggnaden är från 1600-talet och i väster sluts gårdsplanen av en flygelbyggnad. Några av gårdens arbetarbostäder är placerade längs uppfartsvägen.

Skånska rekogniceringskartan 1812, -20

BLENTARP

Kyrkan med sitt fria och höga läge utgör ett riktmärke i landskapet. Kyrkans runda västtorn är speciellt och den intilliggande tegelbyggnaden med skola, prästlöneboställe och bostadshus, alla uppförda år 1931, utgör idag en unik miljö.

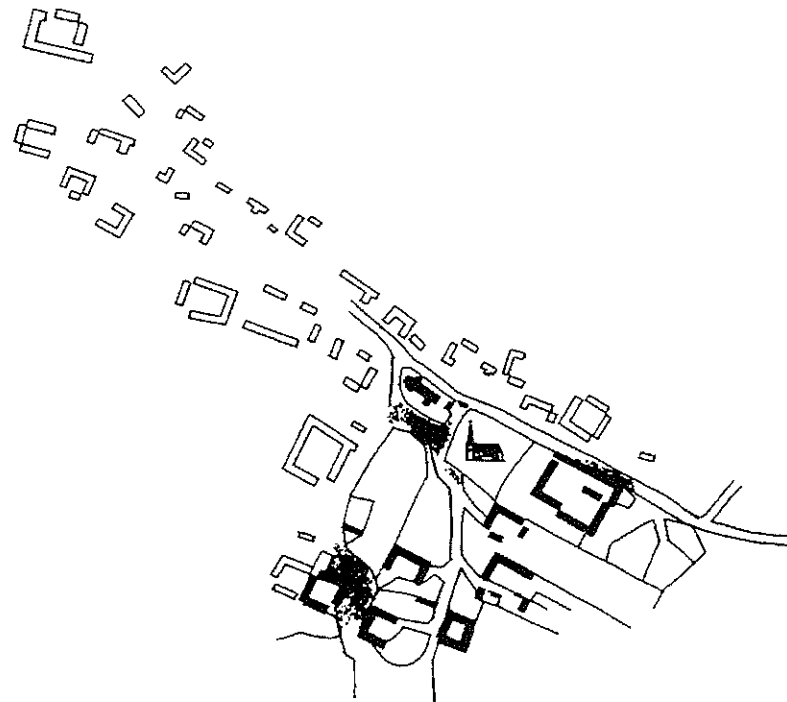
Områdets nuvarande utseende samt historiska innehåll

Blentarp lär under hednisk tid ha varit en plats för Torsdyrkan. Det berättas att man vid rivandet av kyrkans gamla medeltida stenaltare funnit en mängd torsviggjar eller torshamrar, vilka använts som amuletter kring halsen.

Väl synlig och på den forna hedniska platsen reser sig idag Blentarps 1100-tals kyrka. Kyrkan är märklig bl.a. genom att det är en av de få skånska kyrkor som har ett runt västtorn. Tornet har dessutom en hög spånklädd

spira. Sydportalen, numera placerad i vapenhuset, är försedd med romanska lejonskulpturer i sandsten. Predikstolen och altarpopsatsen är från 1603 och inköpta från Övedskloster 1760 när de där rev den gamla sockenkyrkan. Till kyrkans särprägel hör även trappstegsgavlarna. År 1755 fick kyrkan sitt nuvarande utseende då koret och absiden revs och kyrkan förlängdes österut.

Enligt 1825-års karta, upprättad före skiftet, var Blentarp en stor by med 28 större och mindre gårdar samt 18 gatuhus. Efter skiftet minskade antalet gårdar drastiskt och idag finns endast ett fåtal icke utskiftade gårdar kvar.

De ifyllda husen är de som ligger kvar på ursprunglig plats efter skiftet.

Nästa stora förändring för byn inträffade år 1931 då en brand utbröt. Branden började i lärarbostaden och spred sig sedan till de intilliggande husen. Skolan och samtliga hus längs Skomakaregatan brann ner och idag kan man här se en enhetlig tegelbebyggelse uppförd år 1931.

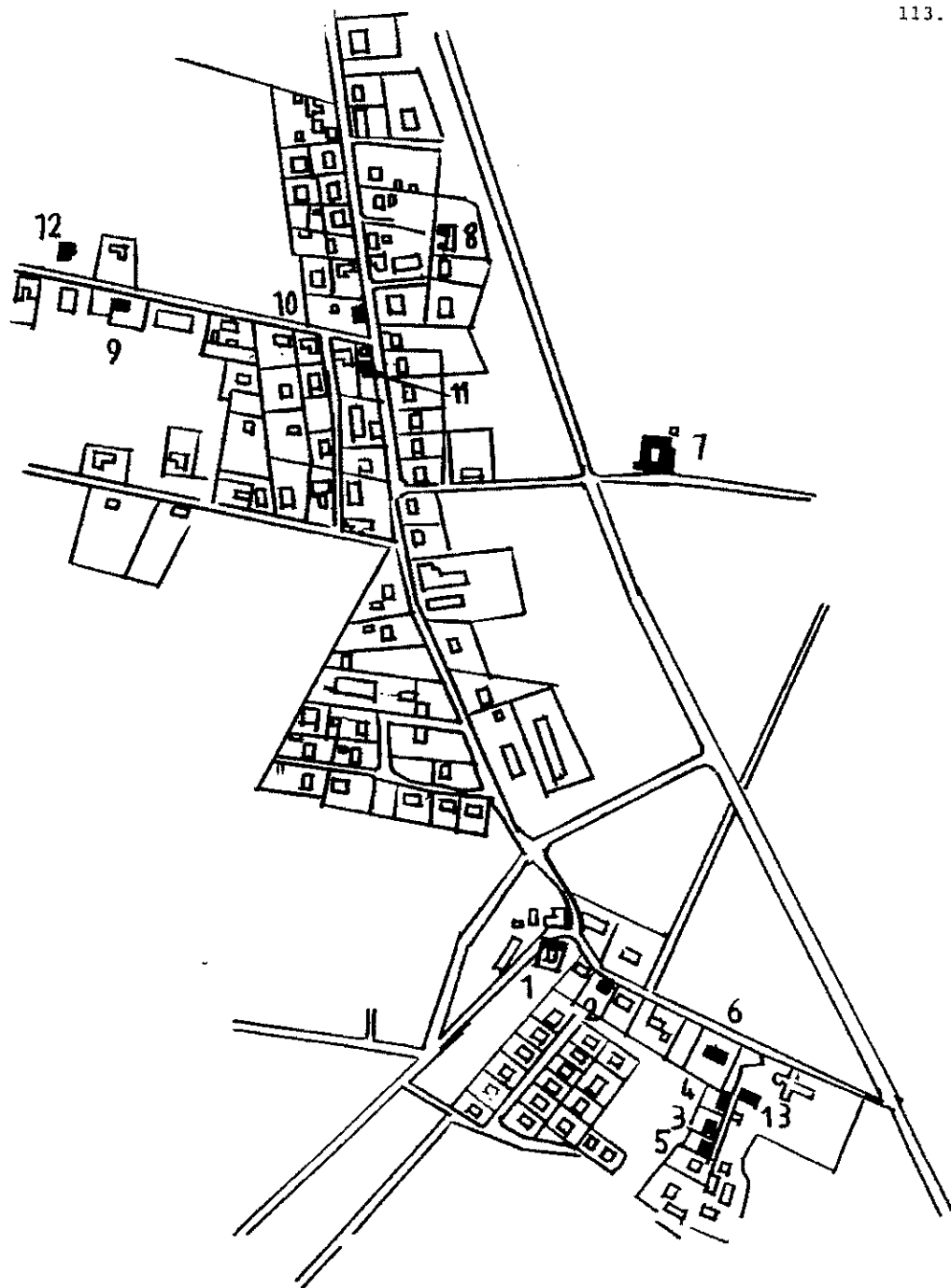
Byns norra del, vilken under äldre tid i huvudsak bestod av odlingsmark och var bebyggd med gårdar, har under 1960-talet och framåt kompletterats med modern villabebyggelse.

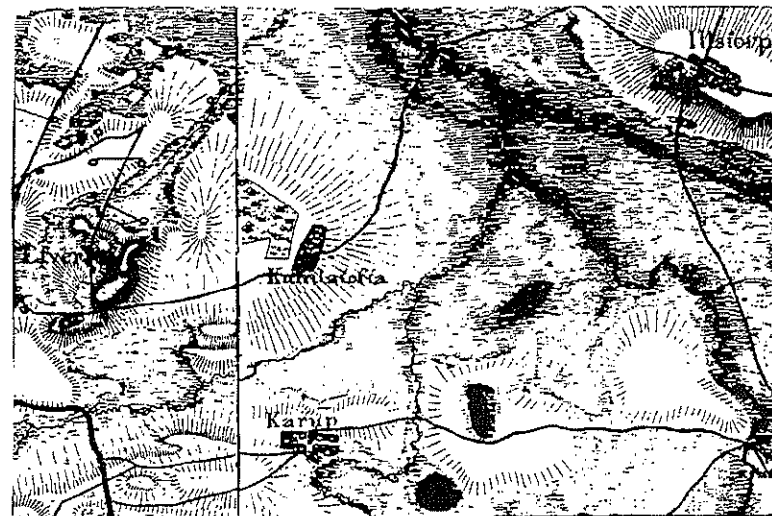
KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA BYGGNADER

BLENTARP

LP	FASTIGHET	BYGGN.ÅR	KLASS	BENÄMNING
1	9:10,9:25	1877	1B	F.d. Gård Bostadshus
2	9:21	1932-33	1B	Bostadshus
3	9:26	1931	1B	Bostadshus
4	9:27	1931	1B	Bostadshus
5	9:28	1931	1B	Bostadshus
6	9:32	1931	1B	Lärarbostad
7	17:7	1827	1B	Gård
8	18:6	1880	1B	Gård
9	18:111	1890	1B	Gatuhus
10	18:30	1850-t	1B	Gatuhus
11	18:37	1946	1B	Bostadshus
12	18:75	1830-t	1A	Gård
13	60:1	1931	1B	Skolbyggnad

BLENKARP 1991

Skånska rekogniceringskartan 1812, -20

ILSTORP - KUMLATOFTA - EVERLÖV - RÖDDE

I detta varierande landskap dominerat av jordbruk blandas betes- och odlingsmarkerna med spridda skogsdungar. Områdets unika byar har alla medeltida ursprung utan nyare bebyggelsestillskott. I Everlöv finns t.ex. en av länets två medeltida stigluckor bevarad. Ilstorps, ej västtornsförsedda kyrka, har kvar sin medeltida prägel och i Kumlatofta finns en för Skånes slättbygd numera sällsynt bymiljö.

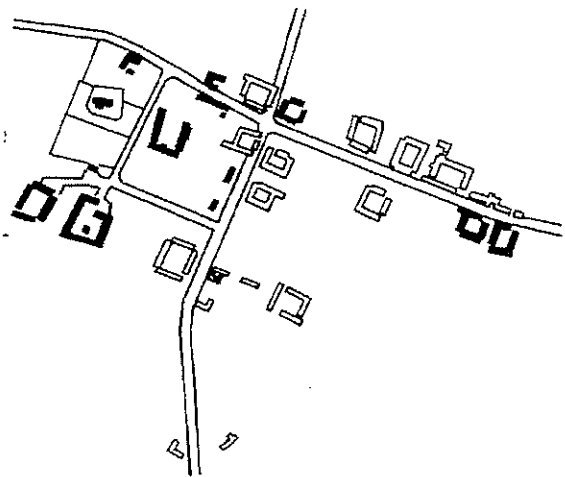
Än idag kan man i landskapet utläsa forna tiders arbetsinsatser. Klingavälsåns strandängar, som utnyttjas som betesmark, har anor långt tillbaka i tiden, i början av 1700-talet började man med gårdesgårdar av al som växte utefter ån, samt med skyddsplanteringar av furu för att binda flygsanden. De senare stengårdesgårdarna markerar ägo gränserna.

Områdets nuvarande utseende samt historiska innehåll

Ilstorp

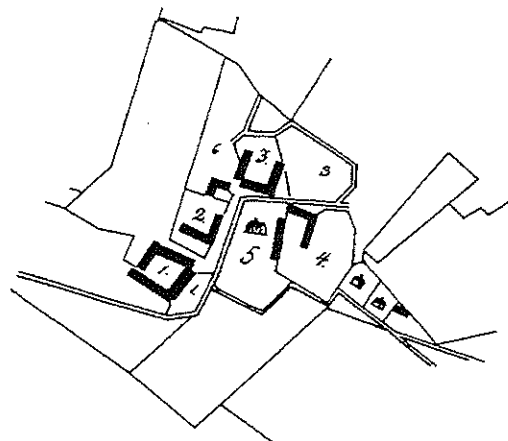
Ilstorp har alltid tillhört Färs härads mindre byar. Den omgivande jorden är sandig och relativt mager. Byn uppstod kring ett väggors och enligt en karta uppgjord före laga skiftet låg bebyggelsen tätt grupperad längs infartsvägarna. Att socknen var liten bekräftas av en av kyrkoherdarna, Fintzer, som om sig själv skrev att han "så länge Gud behagade, var i stor fattigdom kvar i sitt pastorat, som inte kunde föda någon".

Före skiftet år 1827 bestod Ilstorp av 18 gårdar och 11 gatuhus. Efter skiftet glesnade byn avsevärt och kvar fanns endast 7 gårdar och 4 gatuhus. En stor del av gårdarna fungerade som arrendegårdar under Sövdeborg. Några nya byggnader har inte tillkommit sedan skiftet, utan bebyggelsen har istället fortsatt att minska och består idag, förutom kyrkan av 6 bostadshus (varav ett är f.d. skola) placerade på ursprunglig plats och i huvudsak uppförda under 1700- och 1800-talet.

De ifyllda husen är de som ligger kvar på ursprunglig plats efter skiftet.

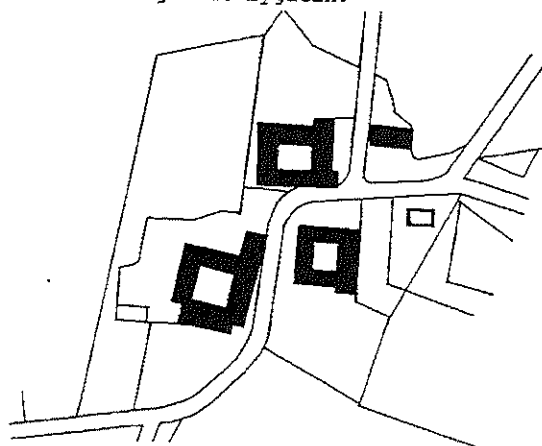
Den på en svagt markerad höjd belägna kyrkan utgör byns mest framträdande byggnad. Den ovanligt välbevarade kyrkan, ursprungligen från 1200-talet, har undgått alltför omfattande reparationer och tillbyggnader. Exteriören är intakt och kyrkan har inte som så många andra försetts med västtorn.

Kumlatofta
år 1810

Kumlatofta

Kumlatofta by är unik genom att byns tre kvarvarande gårdar inte berörts av enskiftets utflyttningar utan fortfarande ligger kvar på ursprunglig plats längs den slingrande bygatan.

Kumlatofta
år 1983

Gårdarna är alla väl bibehållna, uppförda i tegel och korsvirke, samt har halmtäckta tak. Till en av gårdarna hör även en stensködd gödselgrop.

En beskrivning över byn från år 1777 berättar att byn då bestod av 5 gårdar och 4 gatuhus, varav flera lydde under Ågerups säteri.

Vid tiden för laga skifte, år 1814, hade byn utökats med ytterligare en gård, skiftet innebar inte någon större förändring för den lilla byn, endast en gård och ett gatuhus flyttade ut. Idag består byn av tre icke utskiftade gårdar och ett bostadshus uppfört på samma plats som en tidigare nerbrunnen gård.

Everlöf

Everlöf tillhör områdets större byar med kvarvarande 8 gårdar, 8 gatuhus (i huvudsak uppförda under 1800-talet), kyrka och skola. Byn var betydligt större före skiftet 1808 då den bestod av 16 gårdar och 9 gatuhus.

Trakten kring kyrkbyn bestod ända in på 1900-talet av mossar och kärr. Breamossen utgör idag en rest av områdets största mosse.

Den vitputsade 1100-tals kyrkan utgör nu som då byns mittpunkt. Kyrkan försågs med valv under 1400-talet och dess kalkmålningar av Everlövmästaren är berömda. Den annars okände målaren har kommit att ge namn åt en speciell skola inom kalkmåleriet. Portalen till långhuset har kvar sin medeltida järnbeslagna dörr med solsymboler. Det fyrkantiga västtornet från 1200-talet med sina två meter tjocka murar har troligen fungerat som försvarstorn. Stigluckan, en av länets två bevarade från medeltiden, markerar den gamla kyrkogårdens sträckning. Kyrkogården utvidgades och byvägen rätades ut på 1800-talet, vilket förklarar stigluckans nuvarande placering inne på kyrkogården.

Väster om kyrkan ligger den s.k. Kolerakyrkogården, omgärdad av en jordvall. Kyrkogården tillkom år 1859 i samband med att ett par makar dött i vad man då trodde den aktuella koleran. Med fara för ytterligare dödsfall inrättade kyrkoherden en speciell kyrkogård. Det visade sig dock att paret dött av förgiftning och inga nya dödsfall inträffade. Senare planterades skog runt kyrkogården och den kom då även att kallas för Skogskyrkogården.

I samband med kyrkogårdsutvidgningen och vägrätningen revs det gamla skolhuset från år 1847 och ett nytt uppfördes på den nuvarande platsen.

Den ursprungliga prästgården brann år 1715 och dess efterträdare brann år 1941. Den nuvarande gården är från 1940-talet och belägen på den gamla prästgårdstomten.

Utanför byn finns flera av de vid skiftet utflyttade större fyrålgade gårdarna ännu kvar väl bibehållna.

För att underlätta för de resande samt avlasta gårdarna kom det år 1396 en förordning om att det skulle finnas en krog för var fjärde mil utmed huvudvägarna. Vägen mellan Lund och Ystad via Dalby och Everlöf var en sådan väg och en gästgivaregård anlades vid Everlöf. Gästgivaregården låg ursprungligen mitt för kyrkan, men i samband med enskiftet flyttades den till sin nuvarande plats. Everlövs gästgivaregård erbjöd förutom mat, logi och skjutsstation även en poststation och postdiligens. År 1902 upphörde den gamla gästgivareförordningen och samma år lades Everlövs gästgiveri ner. Dess traditioner kom att år 1924 övertas av Östarps gästgivaregård.

Lilla och Stora Rödde

Liksom de andra byarna bestod Lilla och Stora Rödde av bostadshus samt mindre och större gårdar i huvudsak uppförda under 1800-talet.

I den sydvästra delen av området är terrängen kuperad och vägen stiger upp över Romeleåsens sluttningar. Från åsryggen bjuds man på en storslagen utsikt över det nedanförliggande jordbrukslandskapet.

Kulturens Östarp

Kulturens Östarp, belägen i områdets östra del, bildades som "friluftsmuseum" av Kulturens skapare G. Karlin. Karlin förvärvade på 1920-talet den i Östarp belägna fyrlängade gamlegården från tidigt 1800-tal i syfte att bevara en genuin skånsk bondgårdsmiljö. Till området har förutom gästgivaregården tillfogats ytterligare byggnader som alla belyser det gamla bondesamhället. Området drivs idag av Kulturen i Lund och är ett mycket populärt utflyktsmål.

Bevarande

Ilstorp - Everlöf är beläget inom område klassat som riksintresse för kulturminnesvården.

Detta småskaliga jordbrukslandskap med månghundraårig bebyggelsekontinuitet har bevarat sin ålderdomliga prägel med medeltida kyrkor, utflyttade smågårdar, torp, betesmarker, våtmarker, odlade inägor kring byarna, betespräglade utmarker med lövskogsinslag, skyddsplanteringar med fur samt Klingavälsån och de till bete utnyttjade strandängarna.

Området är unikt genom att så gott som alla byarna, trots skiftet, inte kompletterats med nyare tillskott, utan har kvar sin äldre bebyggelse. I Everlöfs kyrka finns de berömda kalkmålningar som gett namn åt Everlöfsmästaren och stigluckan är en av länets två bevarade från medeltiden.

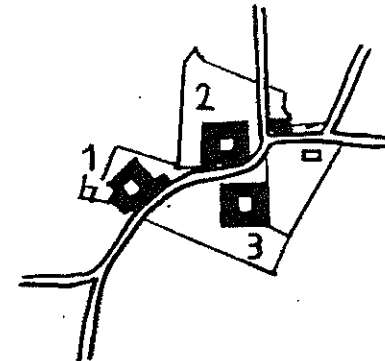
Ilstorps ej västtornsförsedda kyrka är ovanligt välbevarad och kyrkogården har kvar sina ursprungliga gränser.

Kumlatoftas slutna bymiljö med tre på ursprunglig plats, ej utskiftade, kringbyggda gårdar är unik.

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA BYGGNADERKUMLATOFTA

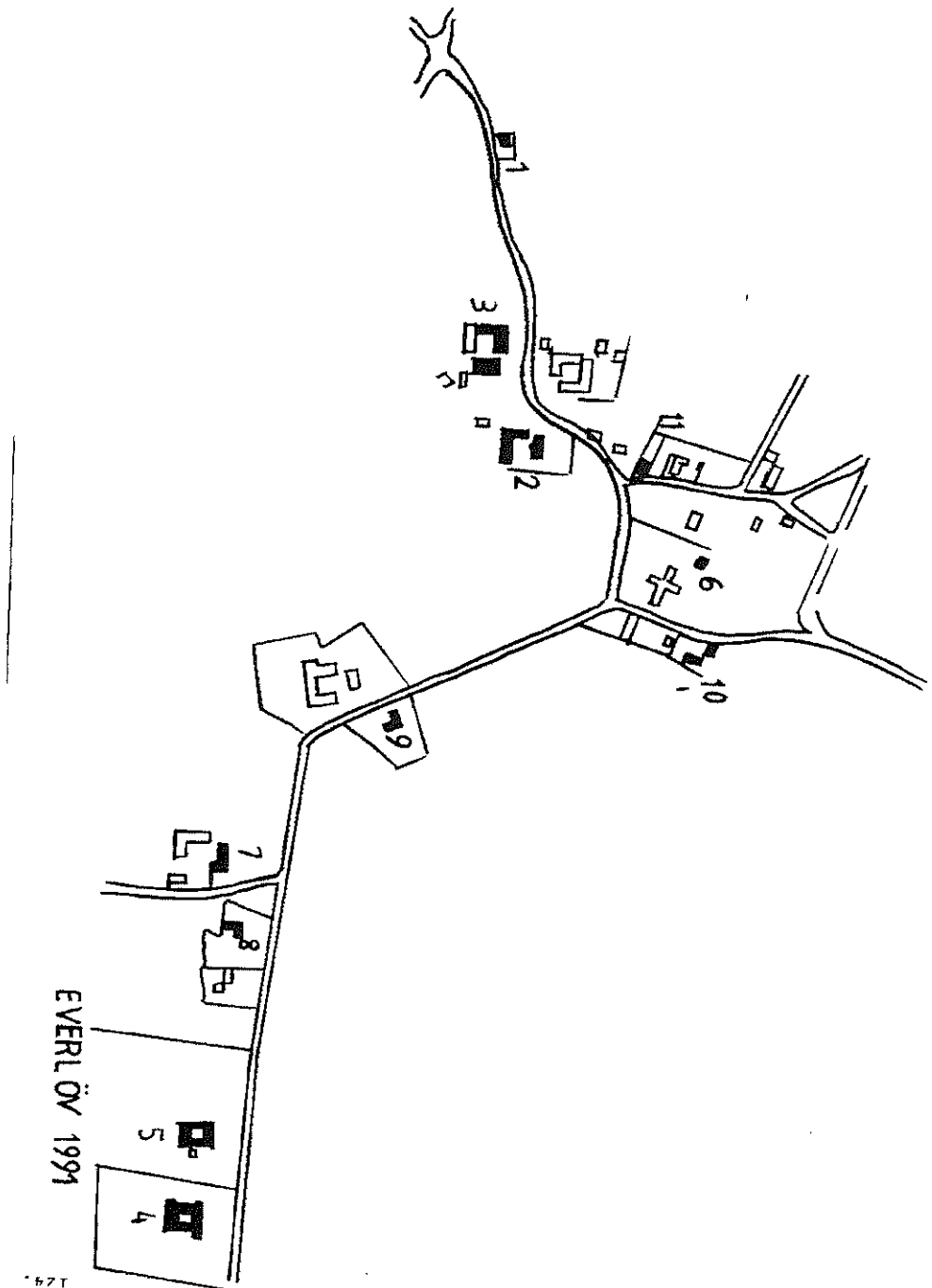
<u>LP</u>	<u>FASTIGHET</u>	<u>BYGGN.ÅR</u>	<u>KLASS</u>	<u>BENÄMNING</u>
1	2:3	1700-t 1855	1A	Gård
2	3:2	1700-t	1A	Gård med gödselstad
3	5:12	1700-t 1800-t	1A	Gård

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA BYGGNADER

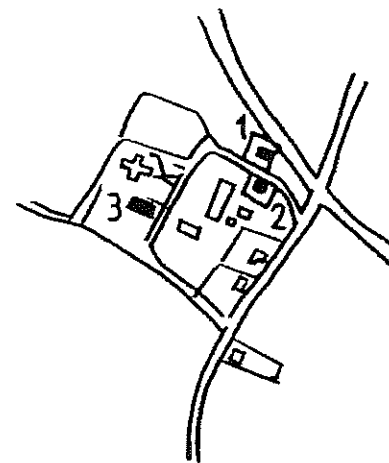
EVERLÖV

LP	FASTIGHET	BYGGN.ÅR	KLASS	BENÄMNING
1	1:1	1863	1B	Kvarn
2	2:2	1890	1B	Gård
3	2:3	1925	1B	Gård
4	4:9	1857	1B	Gård
5	4:12	1857	1B	Gård
6	5:1	1837	1B	Sockenstuga
7	12:11	1600-t	1B	Gård
8	12:13	1850	1B	Gård
9	13:8	1936	1B	Undantagshus till Storegård
10	25:1	1930	1B	Skolbyggnader
11	24:3	1700-t	1B	Gatuhus/Torp

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA BYGGNADERILSTORP

<u>LP</u>	<u>FASTIGHET</u>	<u>BYGGN.ÅR</u>	<u>KLASS</u>	<u>BENÄMNING</u>
1	1:2	1700-t	1B	Gatuhus
2	1:4	1700-t	1B	Gatuhus
3	29:1	1909	1B	Skolbyggnad

ASPERÖD

I och med järnvägens tillkomst började den industriella perioden inom Sjöbo kommun. I anslutning till stationerna uppstod nya samhällen. Åsperöd med bl.a. musselkalksfabrik, ångkvarn, mejeri och ett stort antal handelsmän och hantverkare blev med järnvägens tillkomst år 1866 ett av de större stationssamhällena inom kommunen.

Områdets nuvarande utseende samt historiska innehåll

Idag är det främst stationshuset och husen kring stationsområdet som påminner om ortens storhetstid. Stationshuset har Claes Adelsköld som arkitekt och sista tåget avgick den 30 maj 1981.

Av de större industrierna finns det idag inte mycket kvar. Åsperöds franska ångkvarn, uppförd på 1870-talet, bestod av en fyrlängad anläggning, vilken inrymde såväl bostad som ångkvarn och lager för spannmål och timmer. Verksamheten fick ett abrupt slut då hela anläggningen ödelades vid en brand år 1893. Förutom kvarnen brann skolan, tre bostadshus och en gård ner. Enligt Ystads Allehanda rörde det sig om en mordbrand. Kvarnen blev aldrig återuppbyggd.

Den rika tillgången på musselkalk i den stora mossen invid Björkeröds gård lade grunden till en omfattande brytning av kalk. Kalk vilken efter torkning och malning såldes som gödningsämne inom lantbruket.

Det finns idag inte mycket kvar av Mejeriets ursprungliga byggnader från 1878. En tillbyggnad skedde år 1893 och en omfattande till- och ombyggnad gjordes år 1941 i samband med att det bl.a. installerades ny panna, ångmaskin och separatorer. Mejeriet lades ner 1964 och byggnaderna rymmer idag plåt- och smidesverkstad.

Åsperöds Exportslakteri var en annan av samhällets större verksamheter. Förutom slakteri och charkuterifabrik

för. Om det en omfattande äggexport. Anläggningen revs i slutet av 1970-talet.

På den nuvarande byggmarknadens område drev under slutet av 1800-talet och ca 15 år in på 1900-talet åkare Nils Hansson åkerirörelse. Hästarna hade stall i källaren under byggshopens nuvarande kontor. Under senare tid har det gjorts omfattande till- och ombyggnader.

Flertalet av de hus som uppfördes i industrialiseringens början byggdes i tegel. Åsperöd hade ett eget tegelbruk uppfört 1867 och beläget ungefär där Tegelbruksgårdens kostall nu ligger. År 1917 lär bruket ha tillverkat ca två miljoner tegelstenar. Driften lades ner i början av 1960-talet och revs år 1963.

Vid sidan av de större industrierna drog järnvägen även till sig ett stort antal hantverkare och handelsmän. De flesta husen kring stationsområdet rymde någon form av rörelse. Kring sekelskiftet fanns det i Åsperöd bl.a. urmakare, skomakare, slaktare, skräddare, smed, bagare samt lanthandlare.

Lanthandeln är en av de få affärer som fortfarande är i drift. Dagens lanthandel ligger dessutom kvar i samma fastighet som när den först öppnades år 1894.

Några andra hus väl värda att nämna är den gamla skomakarverkstaden på Stationsvägen 7. Huset, ursprungligen från år 1893, inrymde i sin östra ände även byns första telefonstation mellan åren 1917 och 1955.

I det nedlagda bryggeriet, med start år 1923, på Tranåsvägen 1 tillverkades svagdricka i 40 år.

Den nuvarande, numera nedlagda, smedjan från år 1924 hade en föregångare från 1860/70-talet som brann ner till grunden år 1923. Dagens byggnad har kvar sin verkstad och är tillsammans med bostadsdelen i bra skick.

Det något annorlunda huset på Byavägen 10 med sin verandautsmyckning byggdes av snickare Anders Lundberg i slutet av 1860-talet. Huset, murat av lersten, har en fasadbeklädnad av liggande panel och det är Lundberg själv som sågat och med huggjärn gjort den fina träutsmyckningen.

Bevarande

Åsperöds stationsbebyggelse med sitt stationshus, tegelbebyggelse, affär och hantverksbostäder har till stor del kvar sin ursprungliga prägel, utan allt för många nytillskott. Samhället illustrerar därför väl ett samhälle uppkommet i samband med järnvägens tillkomst.

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA BYGGNADER

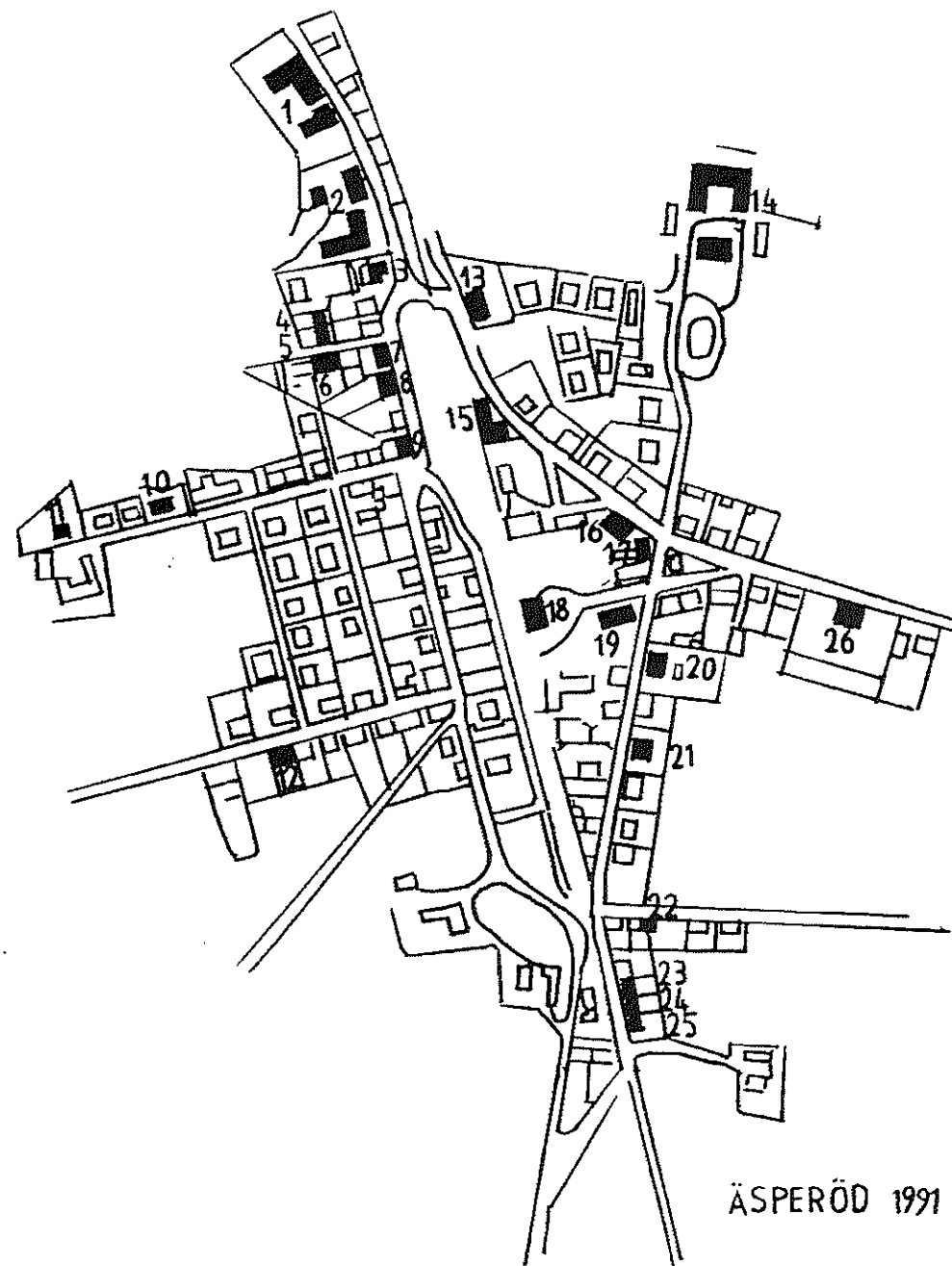
ÅSPERÖD

LP	BYGGN.ÅR	KLASS	BENÄMNING
1	1929	1B	F.d. skola numera bl.a. bibliotek och barndaghem
2	1871, 1893 1941	1B	F.d. mejeri numera Esperöds Plåt- o Smidesverkstad
3	1924	1B	F.d. Smedja numera bostad och verkstad
4	1883	1B	Bostadshus
5	1883	1B	Bostadshus
6	1800-t slut	1B	Bostadshus
7	1880-t	1B	F.d. toffelfabrik numera bostad
8	1860-t	1B	Bostadshus
9	1860/ 1870	1B	F.d. bageri numera bostadshus
10	1800-t slut	1B	Bostadshus
11	1820	1B	Bostadshus
12	1900-t början	1B	Bostadshus
13	1923	1B	F.d. bryggeri numera bostadshus
14	1866, 1869	1B	Gård
15	1870-t	1B	Lanthandel
16	1800-t slut	1B	Bostadshus
17	1875, 1945	1B	F.d. möbelaaffär numera bostadshus
18	1866	1A	Stationshus

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA BYGGNADER

ÄSPERÖD

LP	BYGGN.ÅR	KLASS	BENÄMNING
19	1893	1B	F.d. bl.a. sko- makeri numera bostadshus
20	1894	1B	Bostadshus
21	1800-t slut	1B	Bostadshus
22	1800-t slut	1B	Galleri, Bostadshus
23	1800-t slut	1B	Bostadshus
24	1800-t slut	1B	Bostadshus
25	1800-t slut	1B	Bostadshus
26	1880-t	1B	Bostadshus

ÄSPERÖD 1991

LITTERATURFÖRTECKNING

- Andersson, E. CBD-studier i några skånska orter.
Lund 1983
- Berglund, E. En gammal by berättar. Lund 1982
Gamla byar och slott. Malmö 1984
Från flydda tider. Malmö 1985
- Björklund, G. Färs Härads Historia. Lund 1973
- Brihmer-Björklund, B. Från bondbyar till servicecentra.
Lund 1975
- Bygd i förvandling Sjöbo 1987
- Frenninge socken
genom tiderna Malmö 1987
- Färsbygdens kyrkor Sjöbo 1972
- Hallsbergs stenar
i text och bild Lövestad 1987
- Ingers, I. Skartofta, en försvunnen kyrka.
Skånes hembygdsförenings årsbok
1968
Gästgivarvärdöttrarna i Everlöf.
Kristianstad 1974
- Kjellberg, S.T. Slott och herresäten i Sverige.
Malmö 1966
Övedskloster. Lund 1973
- Kristoffersson, A. Landskapsbildens förändringar i
norra och östra delen av Färs härad
under de senaste tvåhundra åren.
Lund 1924
- Kronmarker, M. En studie i enkulturationsprocessen
i Björka socken för 100 år sedan.
Lund 1983
- Kulturnämnden i Sjöbo I Centrum. Lund 1975
Byns ansikte. Kristianstad 1975
- Lunds stift i ord
och bild
- Länsstyrelsen i Kulturminnesvårdsprogram för Skåne
Malmöhus län Vinslöf 1984
- Nilsson, N.E. Från Sövde och Sövdeborg. Lund 1975
- Pamp, B. Ortnamn i Skåne. Stockholm 1983
- Persson, G. Forn- och kulturminnen i Bjärsjö-
lagård. Hörby 1972

Färs fordomdags. Hörby 1975

Schandersson, R.

Sjöbo: en beskrivning av demografi
och näringsliv 1850-1970. Lund 1975

Skånes kalender
1878 och 1924

Svenningsson, T.

Lövestad. Lund 1970

Wikberg, T.

Natur i Sjöbo kommun, del 1 och 2
Sjöbo 1987

Arkiv

Byggnadsnämnden i Sjöbo
Dialekt- och Ortnamnsarkivet i Lund
Kulturrämnden i Sjöbo. Byggnadsinventeringar 1974-1982
Riksantikvarieämbetets fornlämningsinventering
Överlantmäterimyndigheten i Malmöhus län. Malmö, äldre
och nyare kartor.

KARTOR ÖVER SAMMANHÄNGANDE KULTURHISTORISKA MILJÖER.

Följande kartor skall ses som ett komplement till tidigare kartor, vilka i huvudsak koncentrerat sig på de enskilda byggnaderna. För att bättre förstå betydelsen av det kulturhistoriska sammanhanget markerar följande kartor helheten, dels inom samhällena med områden vilka har speciellt intressanta byggnader och dels som större områden vilka ur såväl byggnadsmässig som landskapsmässig synvinkel är kulturhistoriskt värdefulla.

Då det är hela miljöer som eftersträvas har det ibland inom området hamnat hus som inte är helt tidsenligt korrekta, p.g.a. tillbyggnader och inklädnader. Dessa hus bidrar ändå till den totala bilden och kan även i flera fall med relativt enkla medel ändras om till ursprungligt skick. På samma sätt har kulturhistoriskt värdefulla byggnader hamnat utanför det markerade området p.g.a. att de ligger isolerade från andra likvärdiga byggnader. Dessa byggnader är för den skull inte ointressanta och redovisas i kartorna i slutet av respektive ortsbeskrivning.

Liksom det skall finnas ett skyddsområde runt fornminnen, bör det även finnas ett runt kulturhistoriskt intressanta samhällen och anläggningar. Kring vissa orter har därför gjorts en sådan begränsning där det omgivande landskapet med sin vegetation, ångar, vattendrag, odlingsmarker, typografi etc. har stor betydelse för platsens tillkomst, förståelse och fortlevnad.

På grund av områdenas skiftande omfattning har kartorna fått göras i tre olika skalor, 1:7000, 1:10000 och 1:20000. Skalorna redovisas på varje kartblad och de kartor som använts är Ekonomisk karta över Sverige, Registerkarta Malmöhus län. Först redovisas de olika samhällenas kartor med sina speciellt intressanta bebyggelseområden, därefter följer de större byggnads- och landskapsmässigt värdefulla miljöerna.

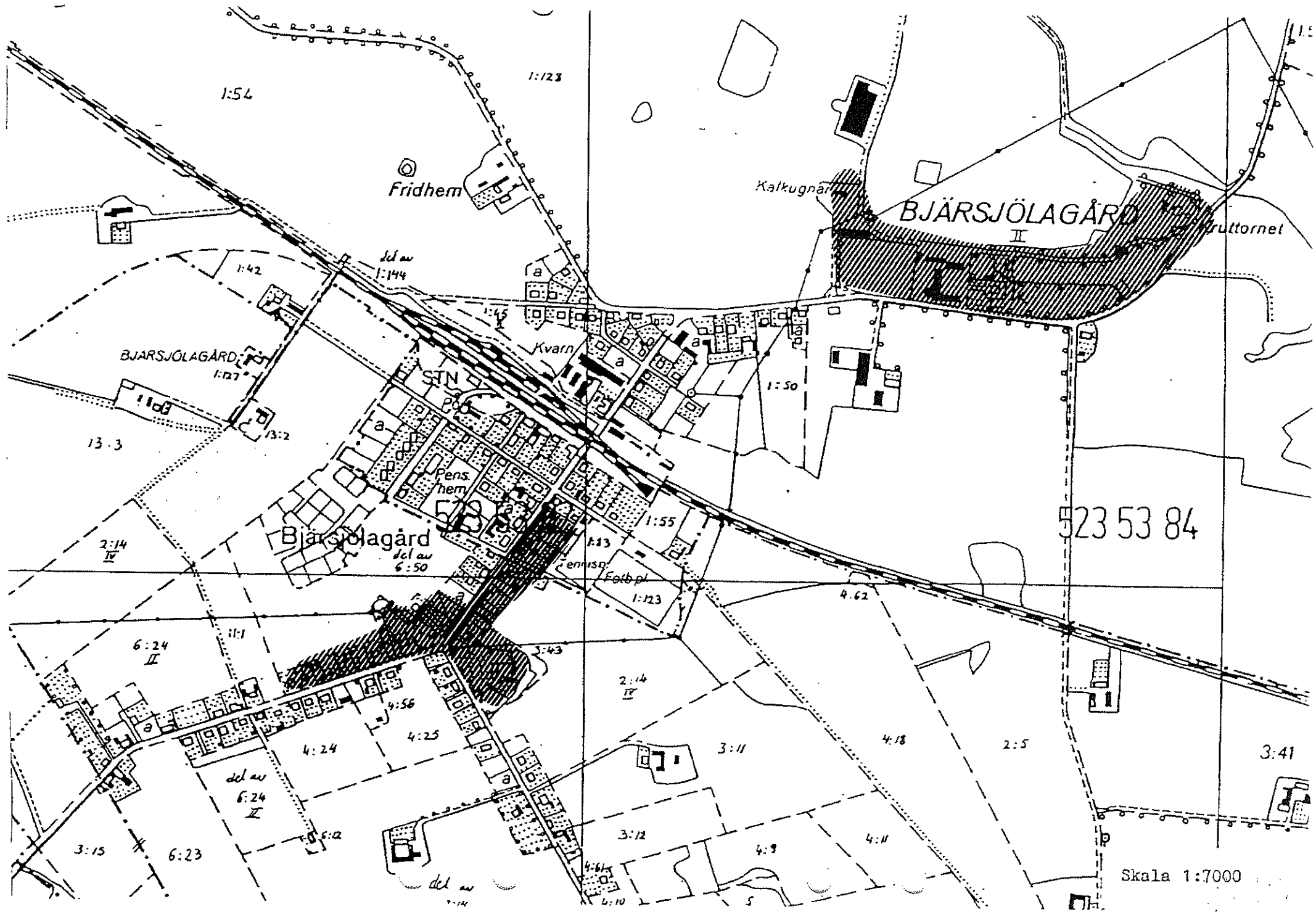
Kartor redovisas följande ordning.

Samhällen	sid	Större områden	sid
Bjärsjölagård	3	Övedskloster - Svansjö-	19
Ö Kärrstorp	4	Tullesbo	
Fränninge	5	Bjärsjölagård	20
Voillsjö	6	S Åsum	21
Brändstad	7	Tolånga	22
Björka	8	Vanstadtorp	23
Sjöbo	9	Lövestad	24
Tolånga	10	Hallsbergs stenar	25
Vanstad	11	Röddinge	26
Lövestad	12	Sövde - Sövdeborg -	27
Röddinge	13	Snogeholm	
Sövde	14	Vägsträckningen Hylla-	28
Blentarp	15	Knickarp	
Ilstorp	16	Ågerup	29
Kumlatofta	17	Ilstorp - Kumlatofta -	30
Everlööv	18	Everlööv - Rödde	

Teckenförklaring

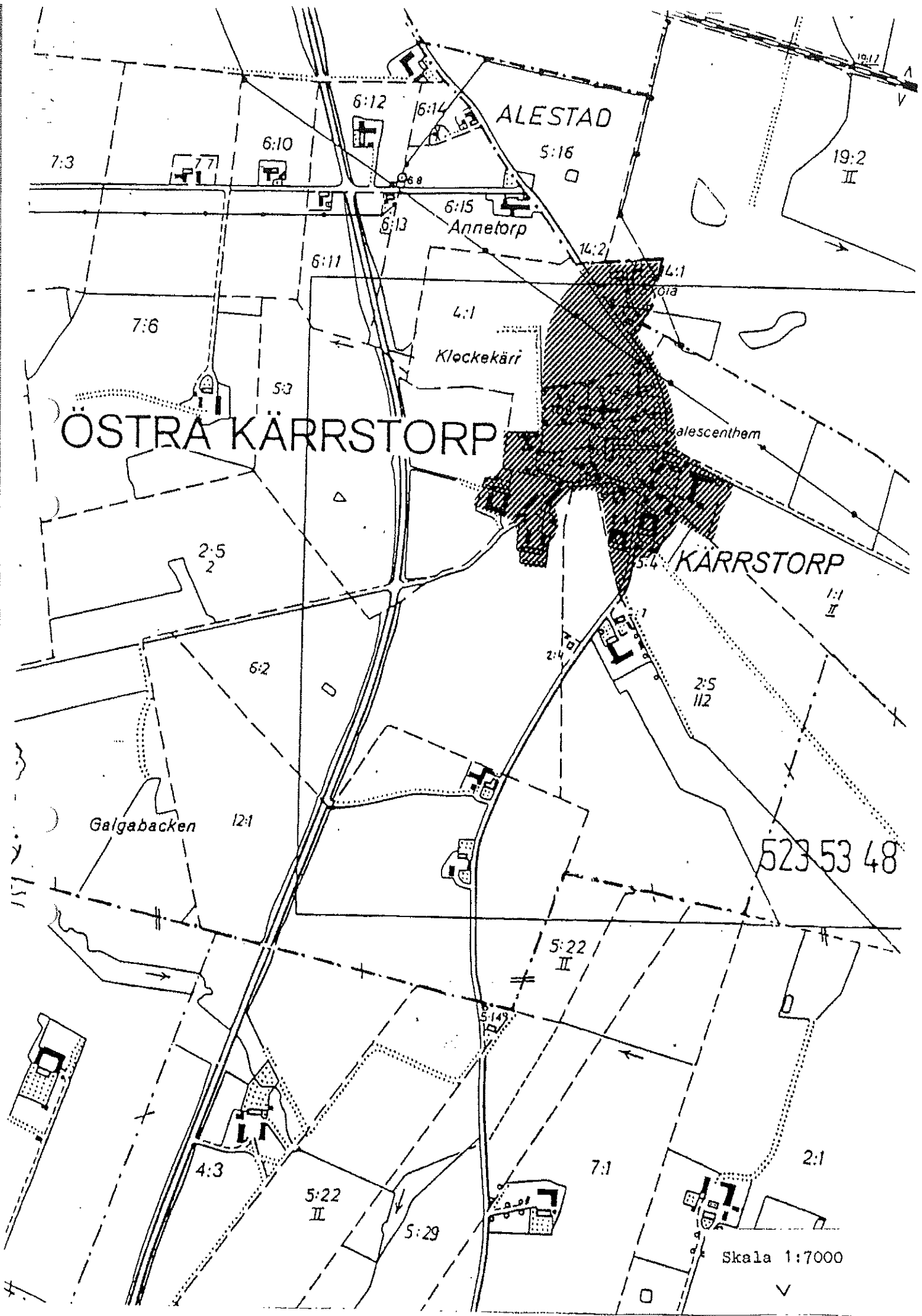
+ + + +	Riksgrens med rikssten
+ - + - +	Länsgrens
-----	Gräns för domsaga
-----	Gräns för kommun
-----	Sockengräns
-----	Gräns för församling/köpd
-----	Gräns för församling/köpd sammanfallande med sockengräns
-----	Gräns för by u. dyl (trakt)
-----	Gräns för fastighet, även samkjöpt
Anm	Avbruten gräns i vatten ångar, att gränsen ej är fastställd
-----	Gräns för nationalpark, skjutfält, fridsområde m.m.
=====	Motorväg
=====	Allmän väg, dubbla körbanor
-----	- körbanan minst 7 m
-----	- " " " 5-7 m
-----	- " " " mindre än 5 m
-----	Enskild biväg
-----	- körväg
-----	- brukningsväg
-----	Cykelsväg
-----	Gångsväg
-----	- svårorienterad
-----	Järnväg, normalspår elektrifierad
-----	- " " smalspår
+	Kyrka eller kapell med torn
+	- " " usen
+	Öskytka
+	Huvudbyggnad till gods, bruk u. dyl eller större tilliggande boningshus

□	Boningshus
+	Hus, ej avsett till boningshus
▨	Sluter bebyggelse
?	Gruva
*	Vattenkvarn
+	Väderkvarn
+	Bräggvärd
○	Domnerande skorsten
-----	Kraftledning med transformator
-----	minst 20 000 volt
-----	Trädgård
-----	Park med parkväg
-----	Allé
-----	Åker och tomt
=====	Sänk märk
○	Fridlyst botaniskt naturminne
○	- geologiskt -
K	Kulturhistoriskt märklig byggnad
-----	Fasta lönämningar
-----	Begravningsplats
Mt	Mistolpe
Mt	Minnessten
-----	Vattentill
-----	Fors
-----	Vad
-----	Stromledning
-----	Obeständ strandlinje
-----	Dammbyggnad, körbar
-----	gångbar
-----	Vattendrag
-----	under jorden

523 53 84

Skala 1:7000

ÖSTRA KÄRRSTORP

ALESTAD

Annetorp

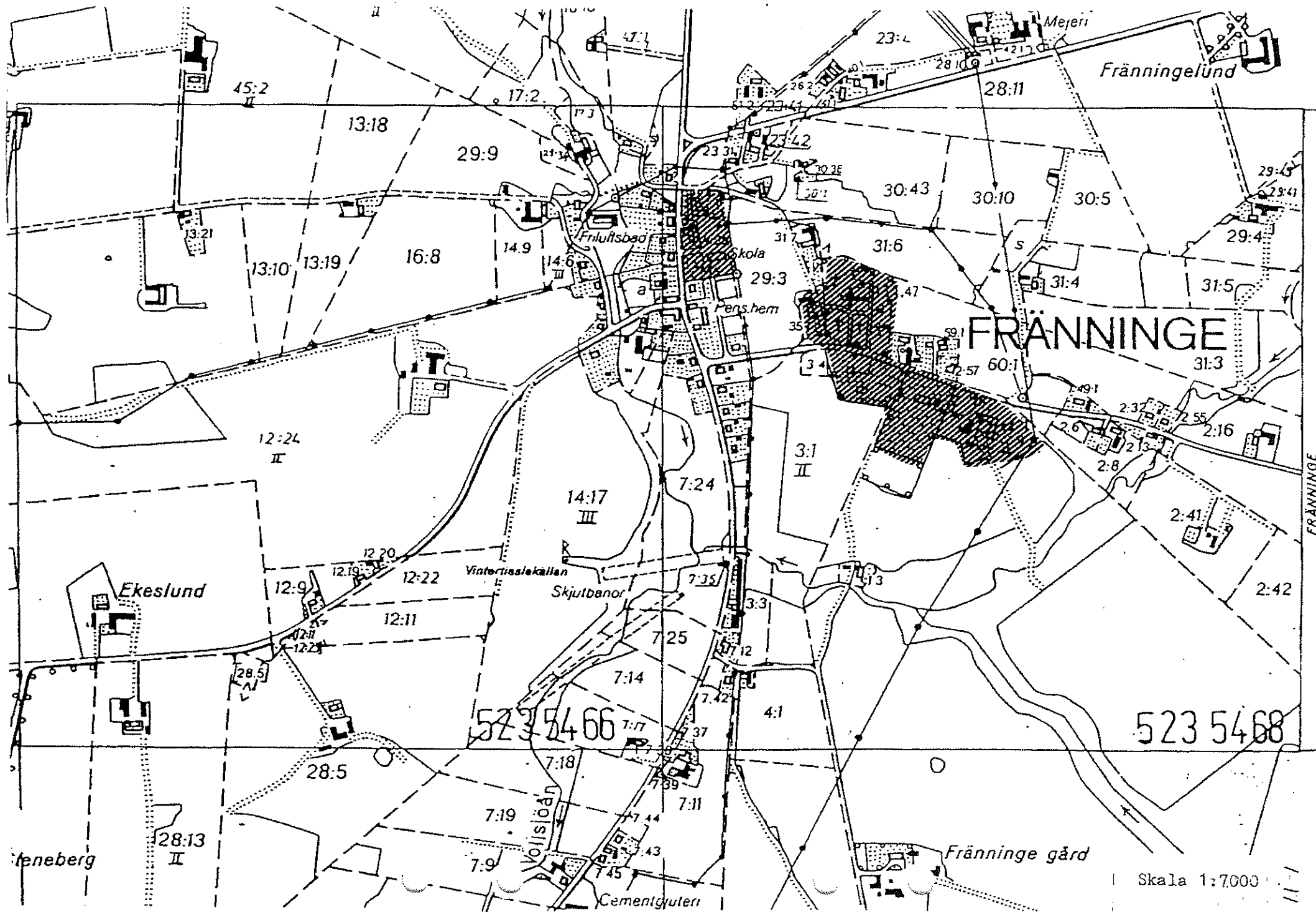
Klockekärr

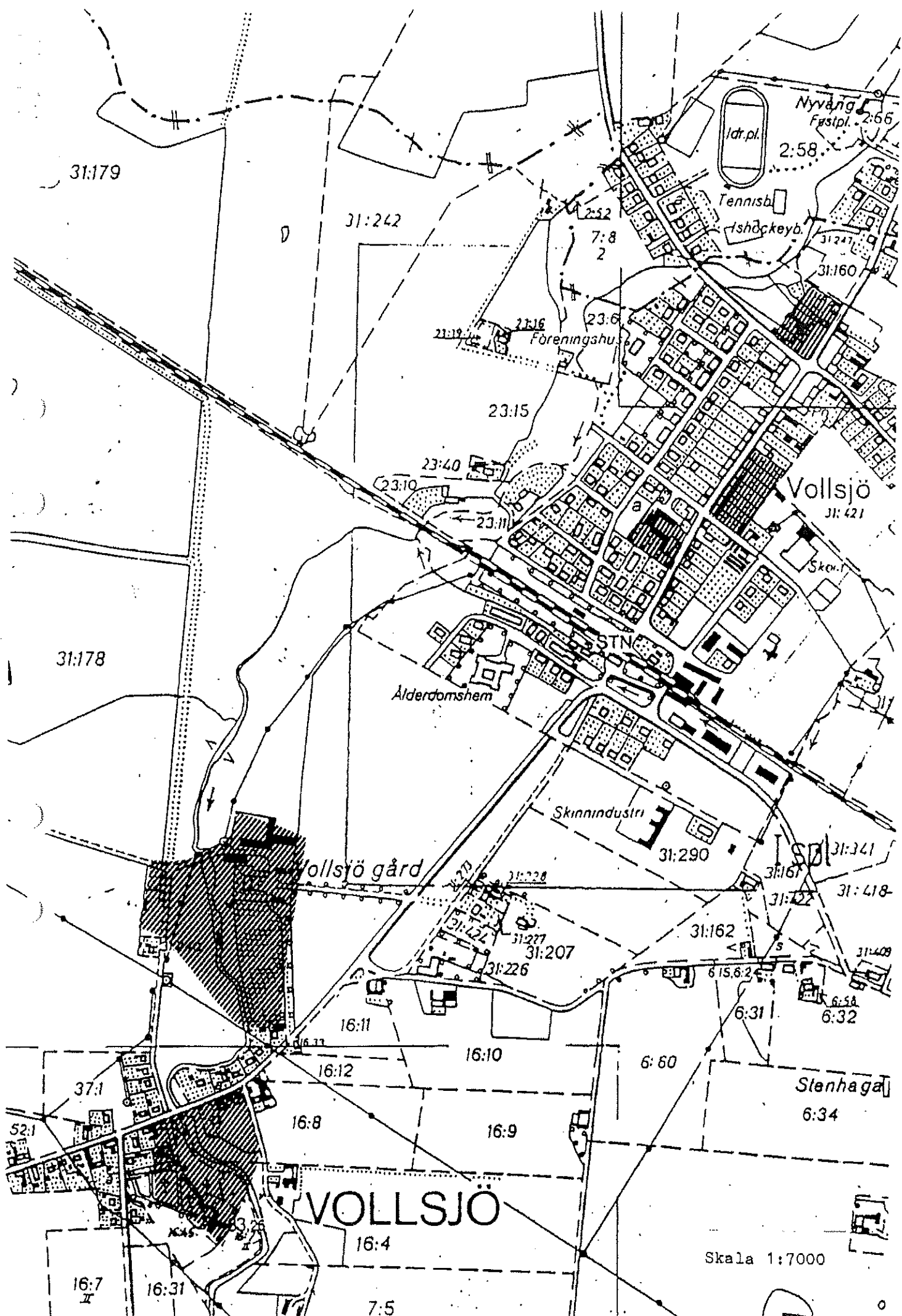
KÄRRSTORP

Galgabacken

Skala 1:7000

523 53 48

31:179

31:242

31:178

Nyvang
Fästpl. 2:66
2:58

Tennisb.
Ishockeyb.

Föreningshu.
23:6
23:16
23:19

23:15

23:40
23:10
23:11

Vollsjo
31:421

Alderdoms hem

Skindindustri

31:290

Vollsjo gard

31:228
31:227
31:207
31:226

31:162

31:341
31:161
31:418
31:408
31:409

16:11

6:31
6:32

37:1

16:12

16:10

6:60

Stenhaga
6:34

16:8

16:9

VOLLSSJÖ

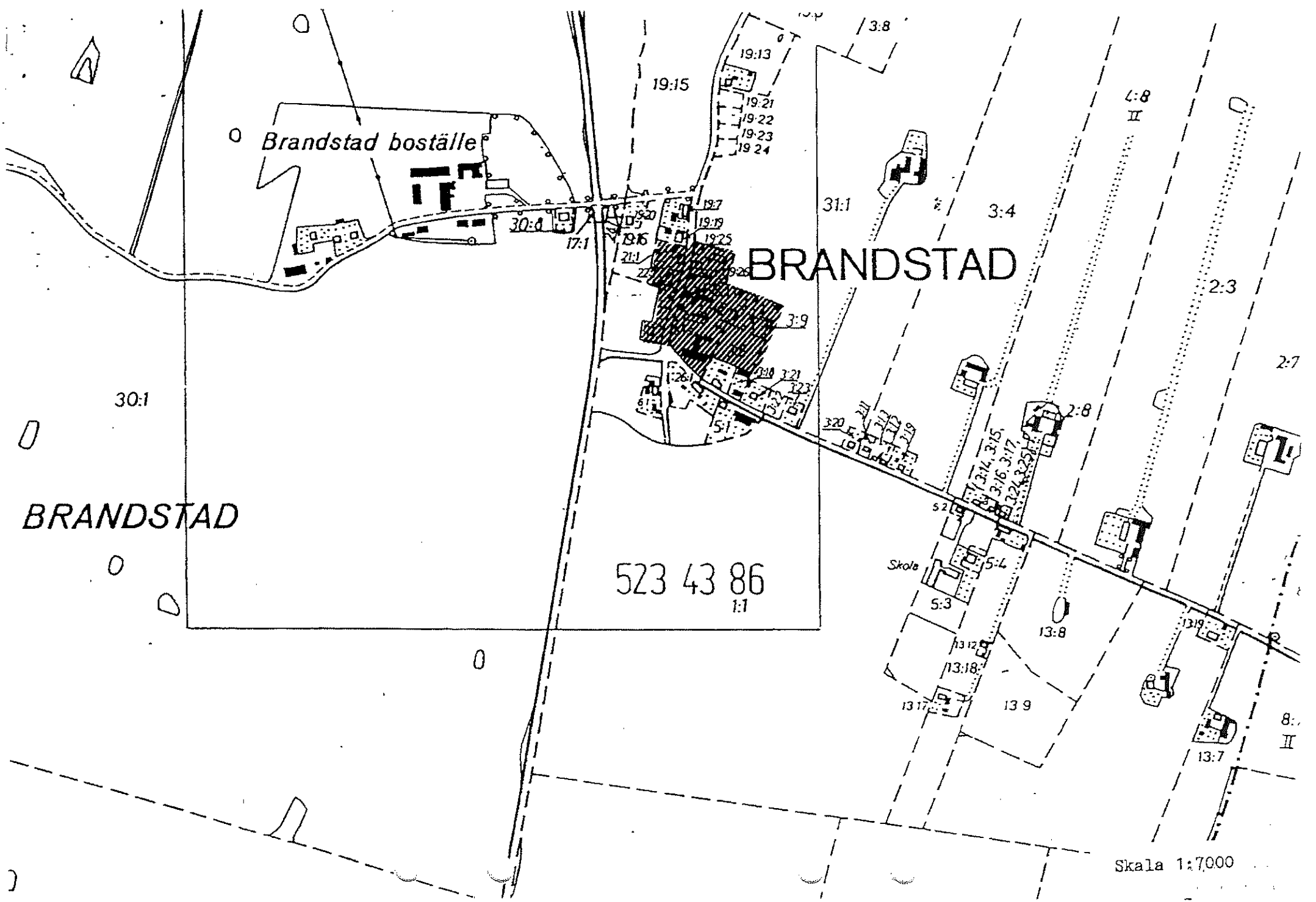
16:4

Skala 1:7000

16:7

16:31

7:5

Brandstad boställe

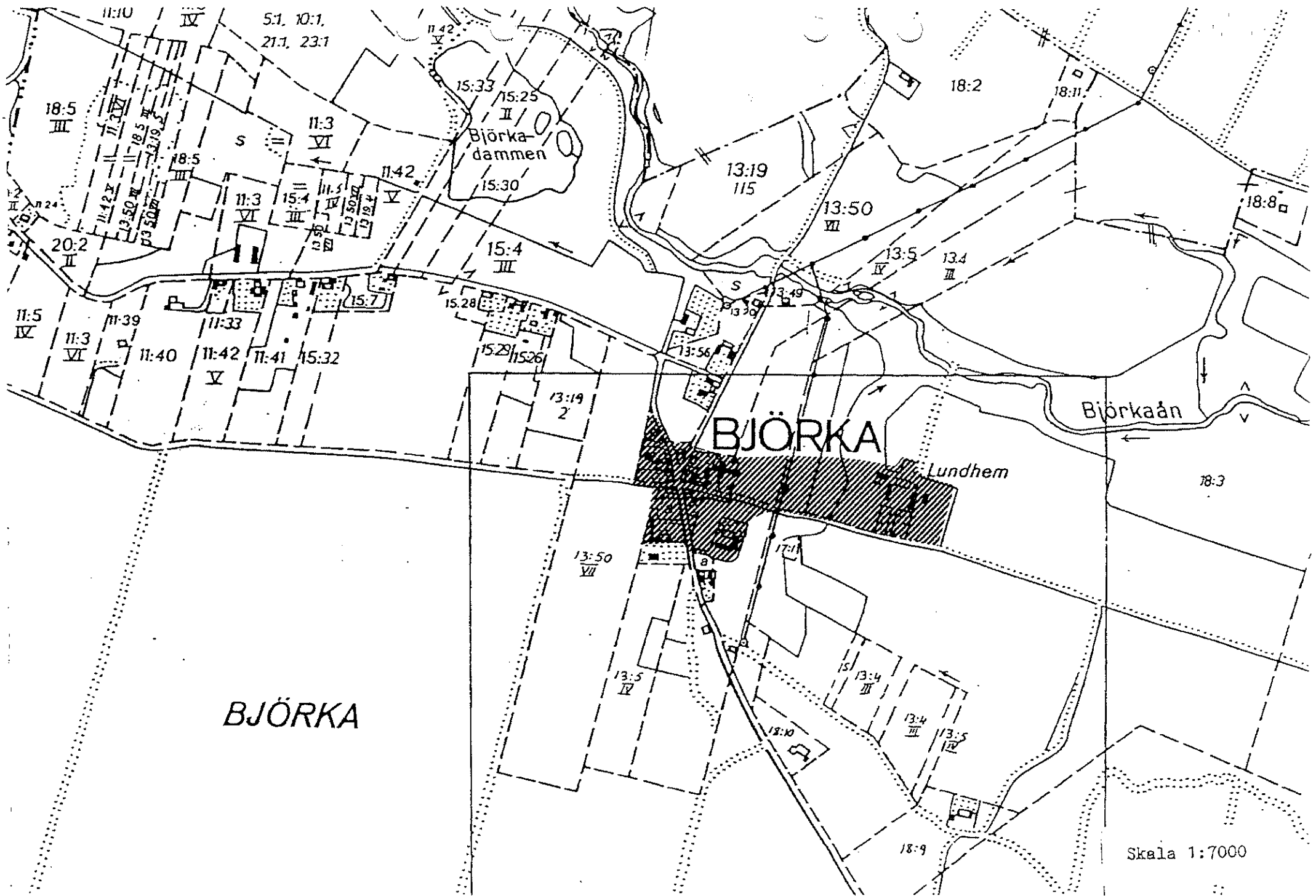
BRANDSTAD

BRANDSTAD

523 43 86
1:1

Skola

Skala 1:7000

5:1, 10:1,
21:1, 23:1

15:33 15:25
Björka-
dammen
15:30

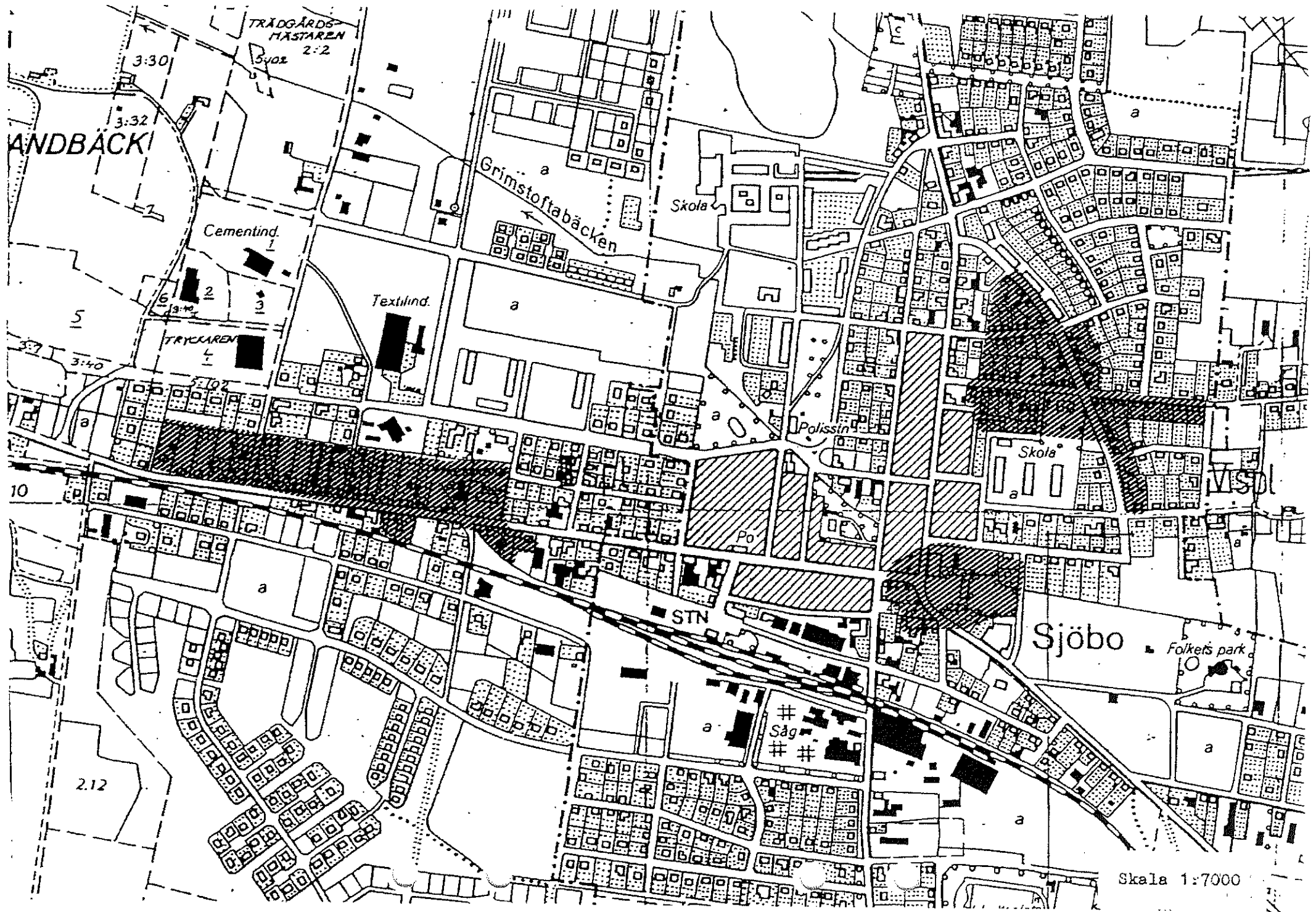
BJÖRKA

Lundhem

Björkaån

BJÖRKA

Skala 1:7000

ANDBÄCKI

TRÄDGÅRDS
HÄSTAREN
2:2

3:30

3:32

Cementind.
1

Textilind.

TRYCKAREN
4

Grimstoftabäcken

Skola C

Polisstn

Skola

10

STN

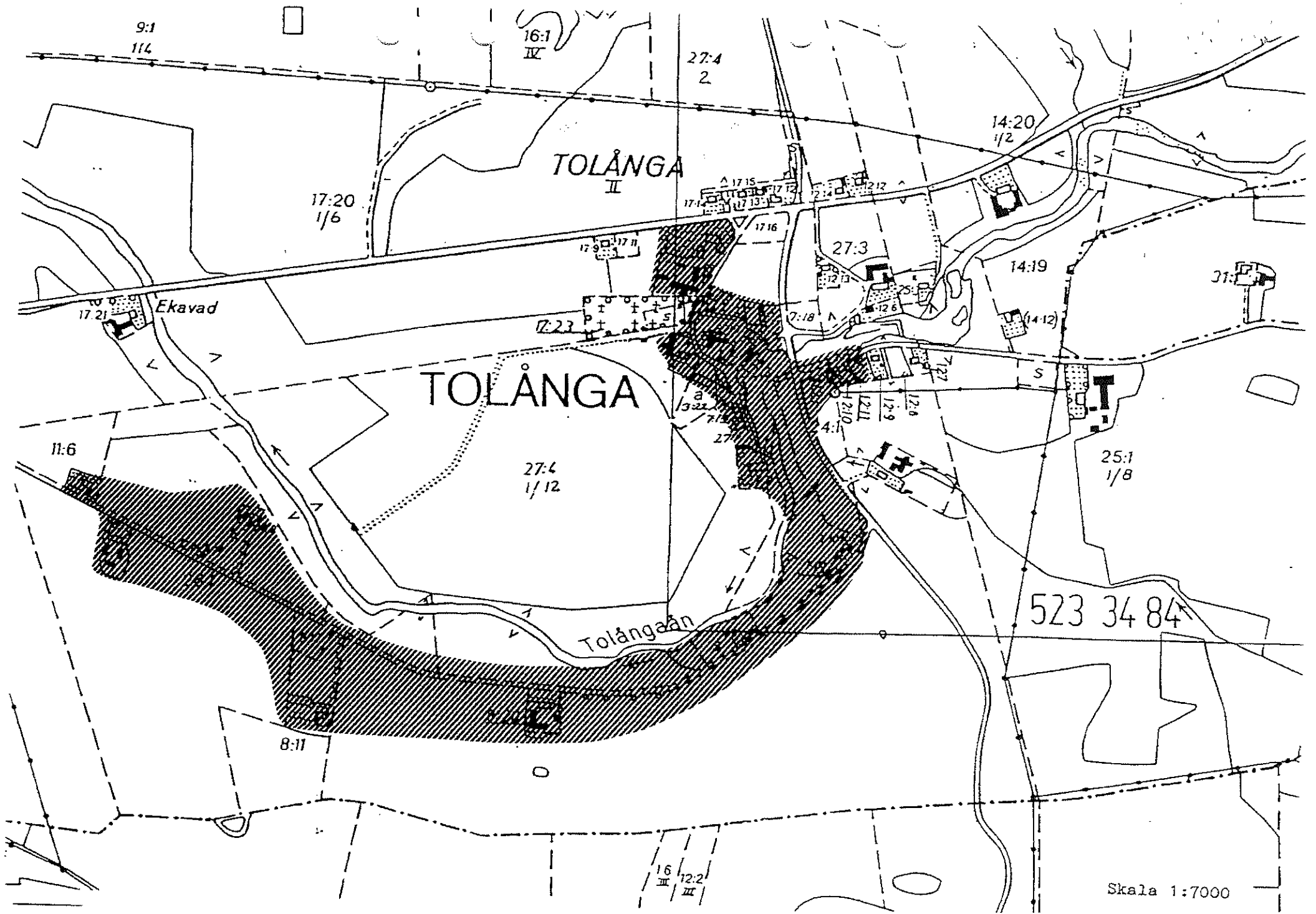
Sjöbo

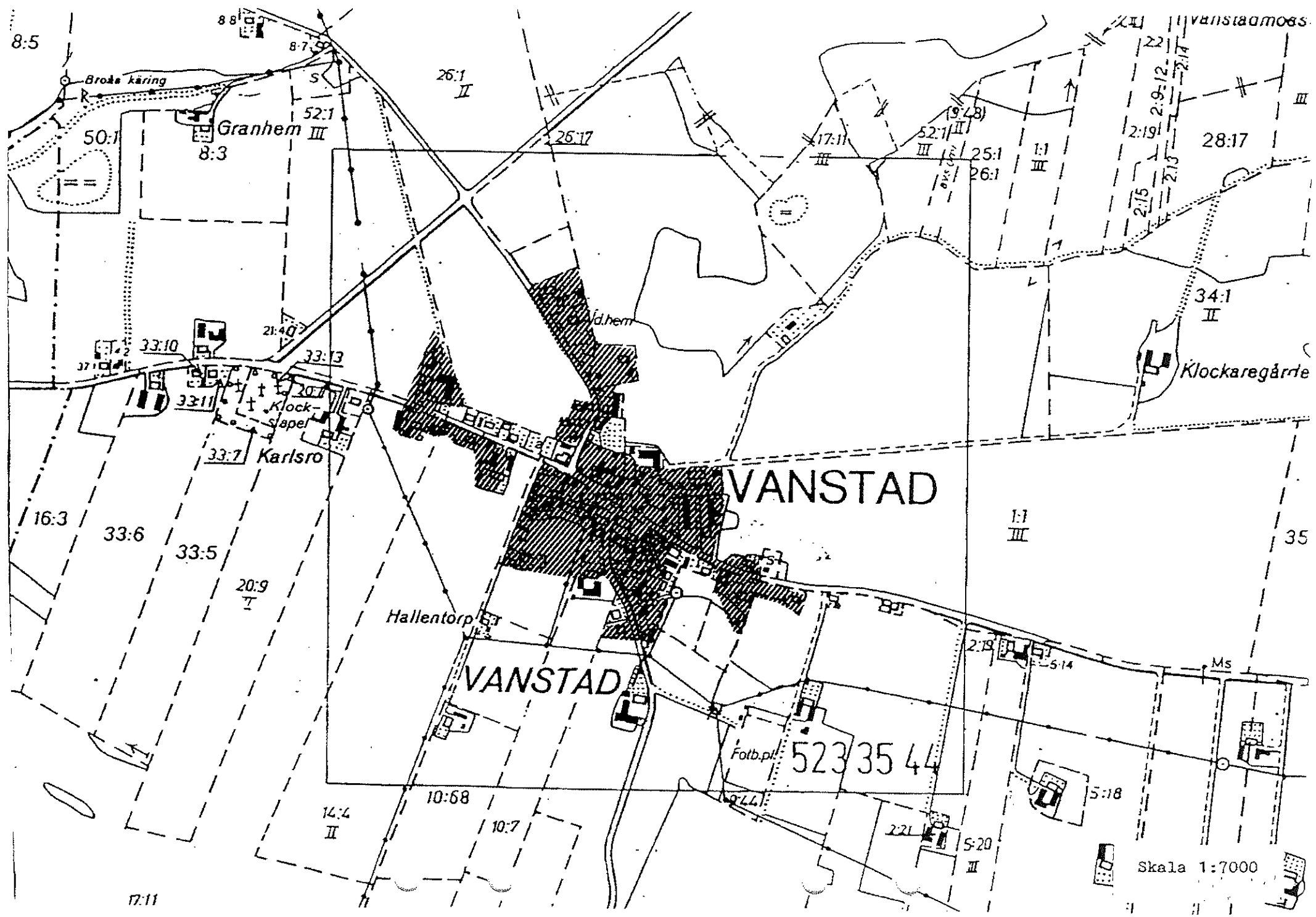
Folkets park

2.12

Såg
#

Skala 1:7000

8.5

8.8

8.7.9

26.1
II

25.17

17.11
III

52.7
II

25.1
26.1

1.1
III

2.19
2.9-12
2.15
2.17

28.17

34.1
II

Klockregårde

VANSTAD

35

1.1
III

16.3

33.6

33.5

20.9
I

Hallengård

VANSTAD

Fotb.pl. 523 35 44

2.18

5.14

Ms

5.18

14.7
II

10.68

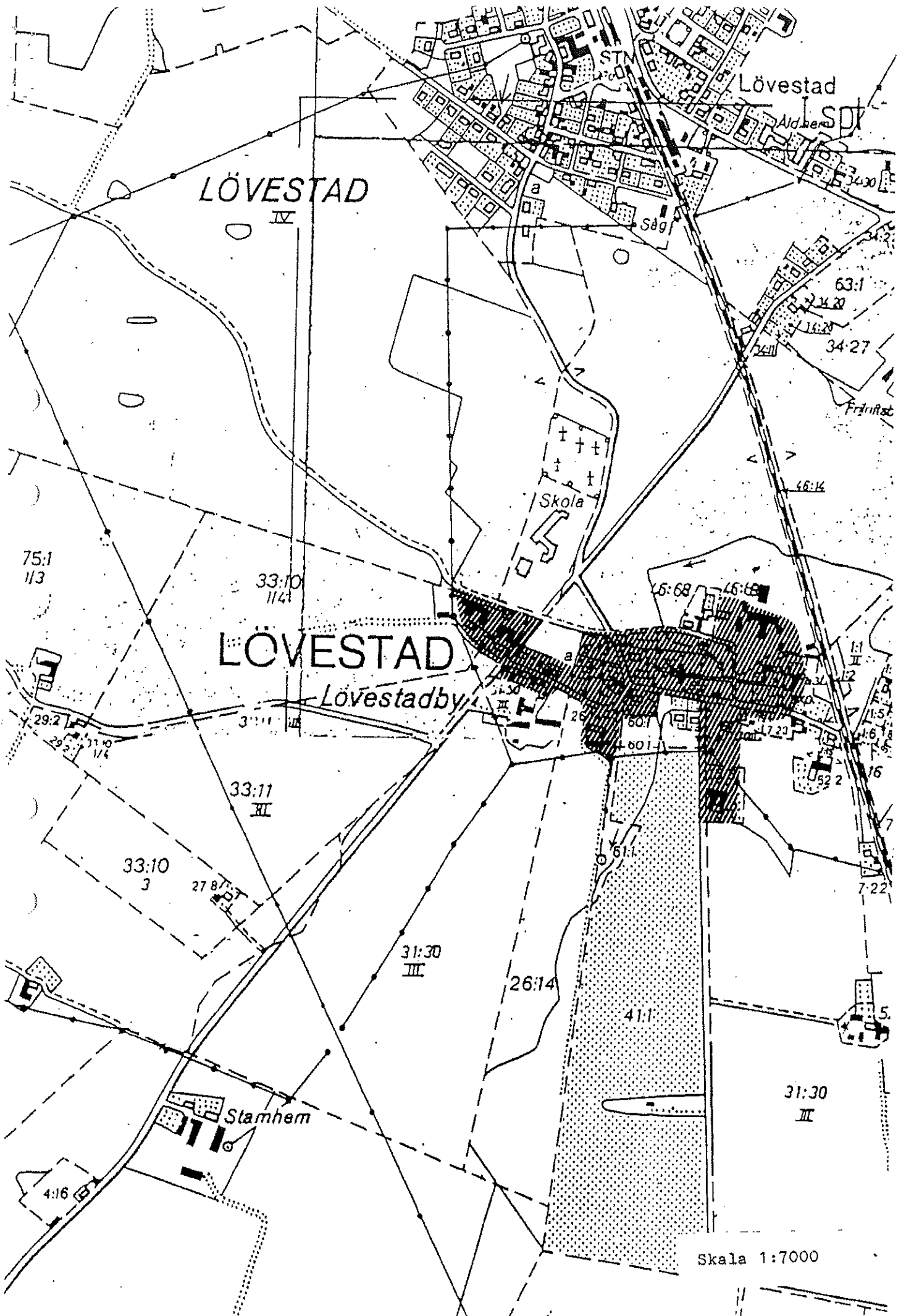
10.7

2.21

5.20
III

Skala 1:7000

17.11

LÖVESTAD

IV

Lövestad

Aldersgatan

Såg

63:1

34:27

Frånst

46:14

75:1
113

33:10
1141

LÖVESTAD

Lövestadby

46:68

46:68

33:11
III

33:10
3

27:8

31:30
III

26:14

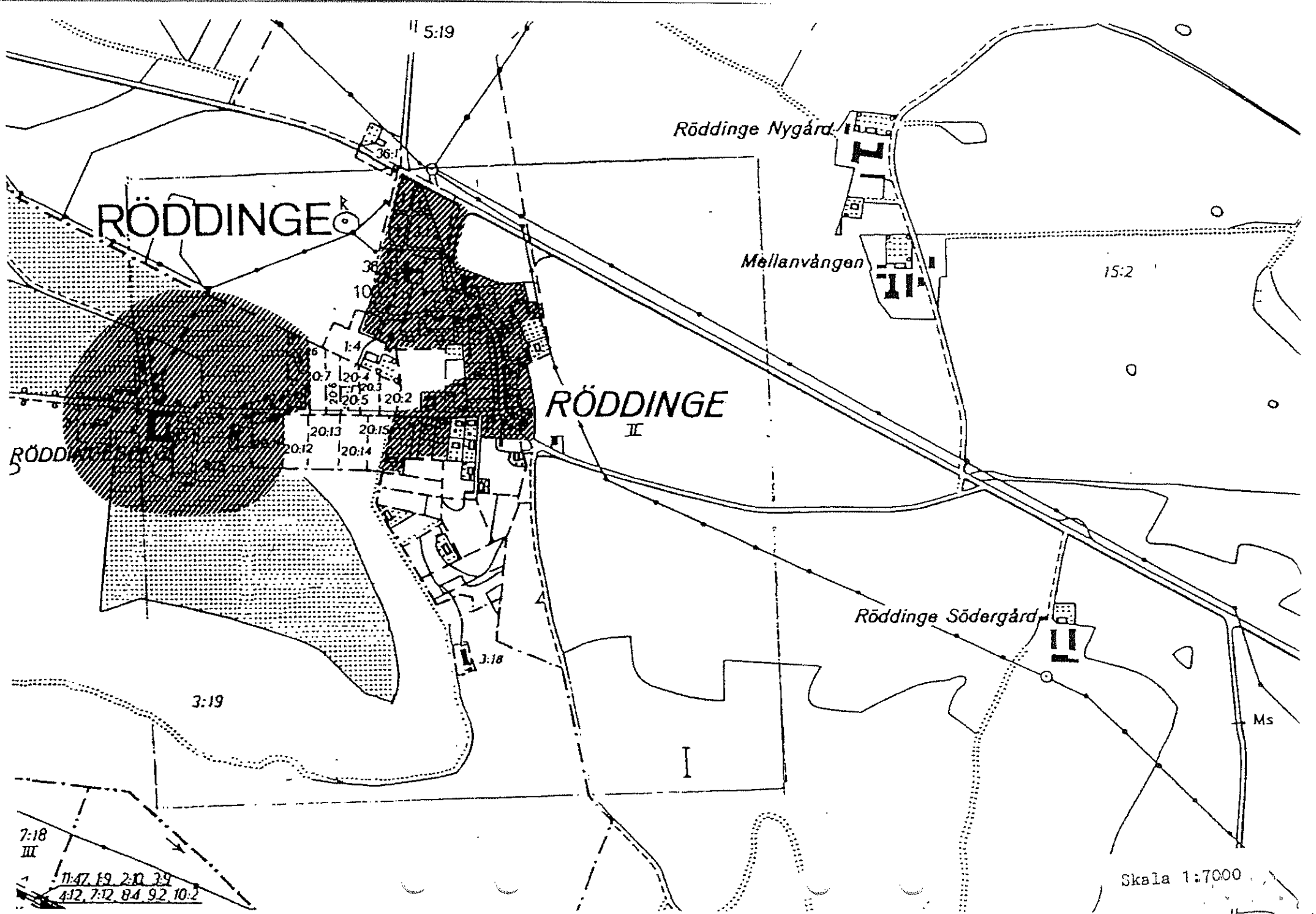
41:1

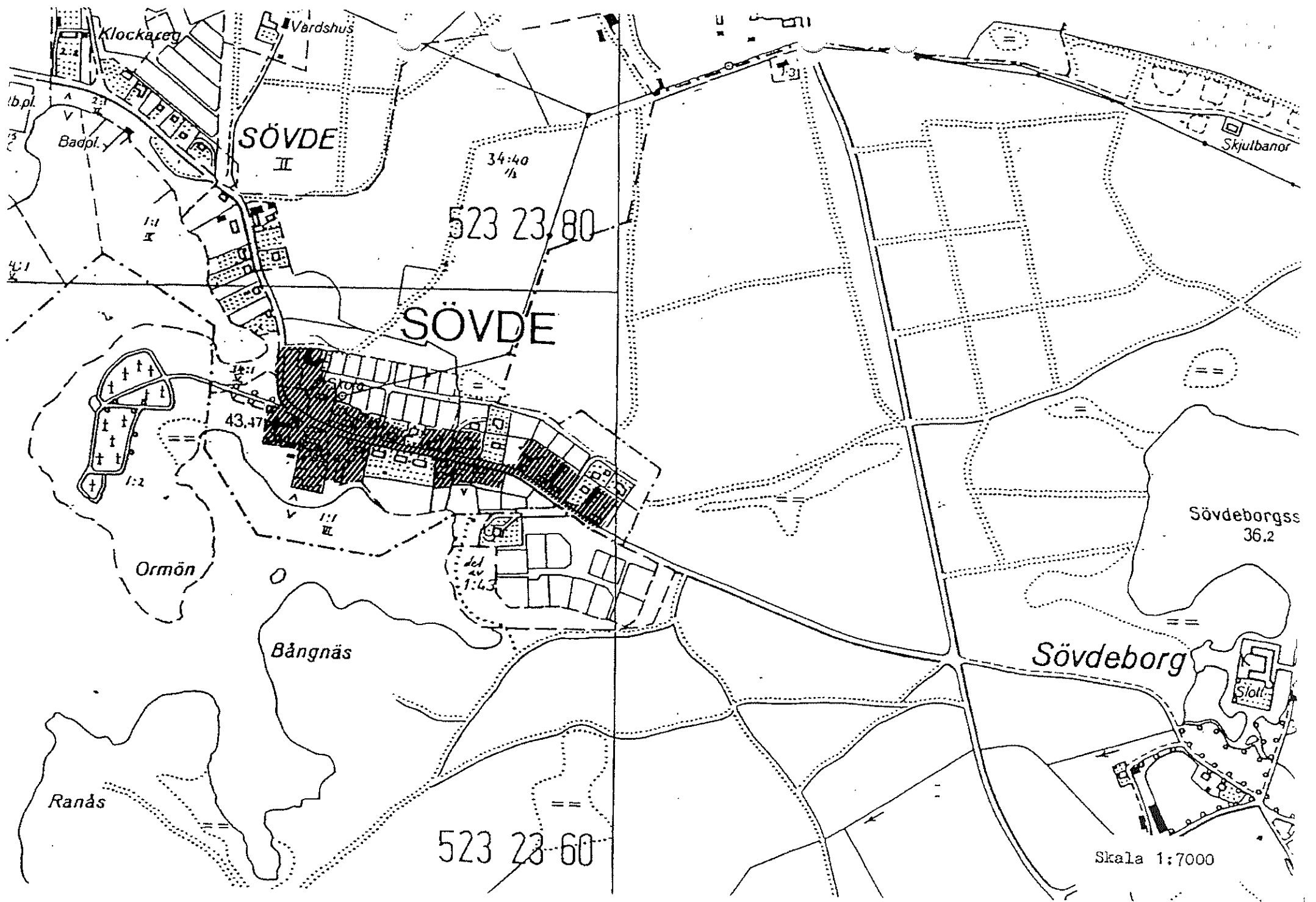
31:30
III

Stamhem

4:16

Skala 1:7000

SÖVDE II

523 23 80

SÖVDE

43.47

Ormön

Bångnäs

Ranås

523 23 60

Sövdeborgss
36.2

Sövdeborg

Slott

Skala 1:7000

lb.pl.

Badpl.

II

1:2

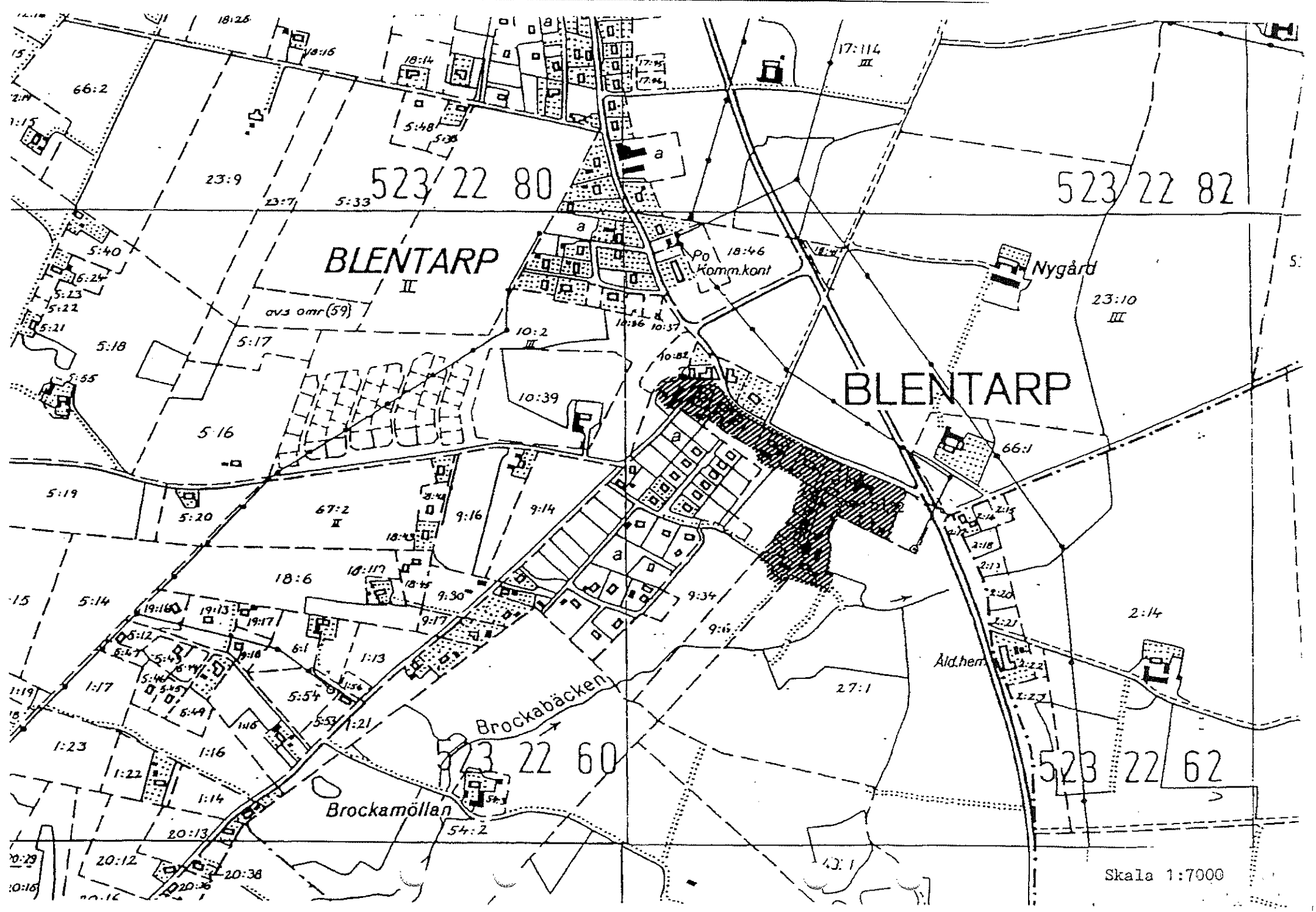
V II

del av
1:63

34:40
1/2

73

Skjulbanor

BLENTARP
II

BLENTARP

Brockabäcken

Brockamöllen

Nygård

Ald.hem

Po 18:46
Komm.kont

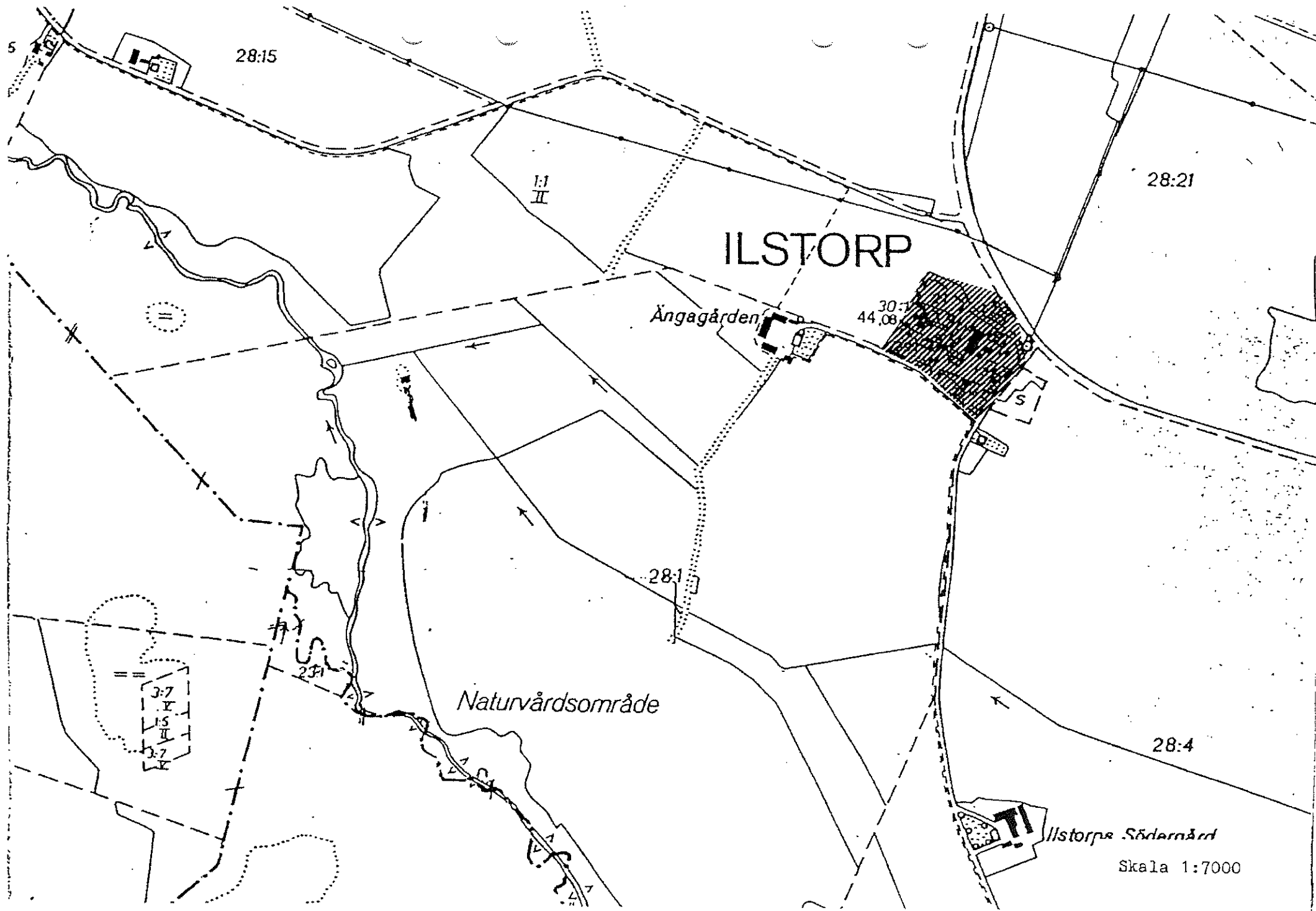
523/22 80

523/22 82

523/22 60

523/22 62

Skala 1:7000

28:15

28:21

ILSTORP

Ängagården

30.1
44.08

28:1

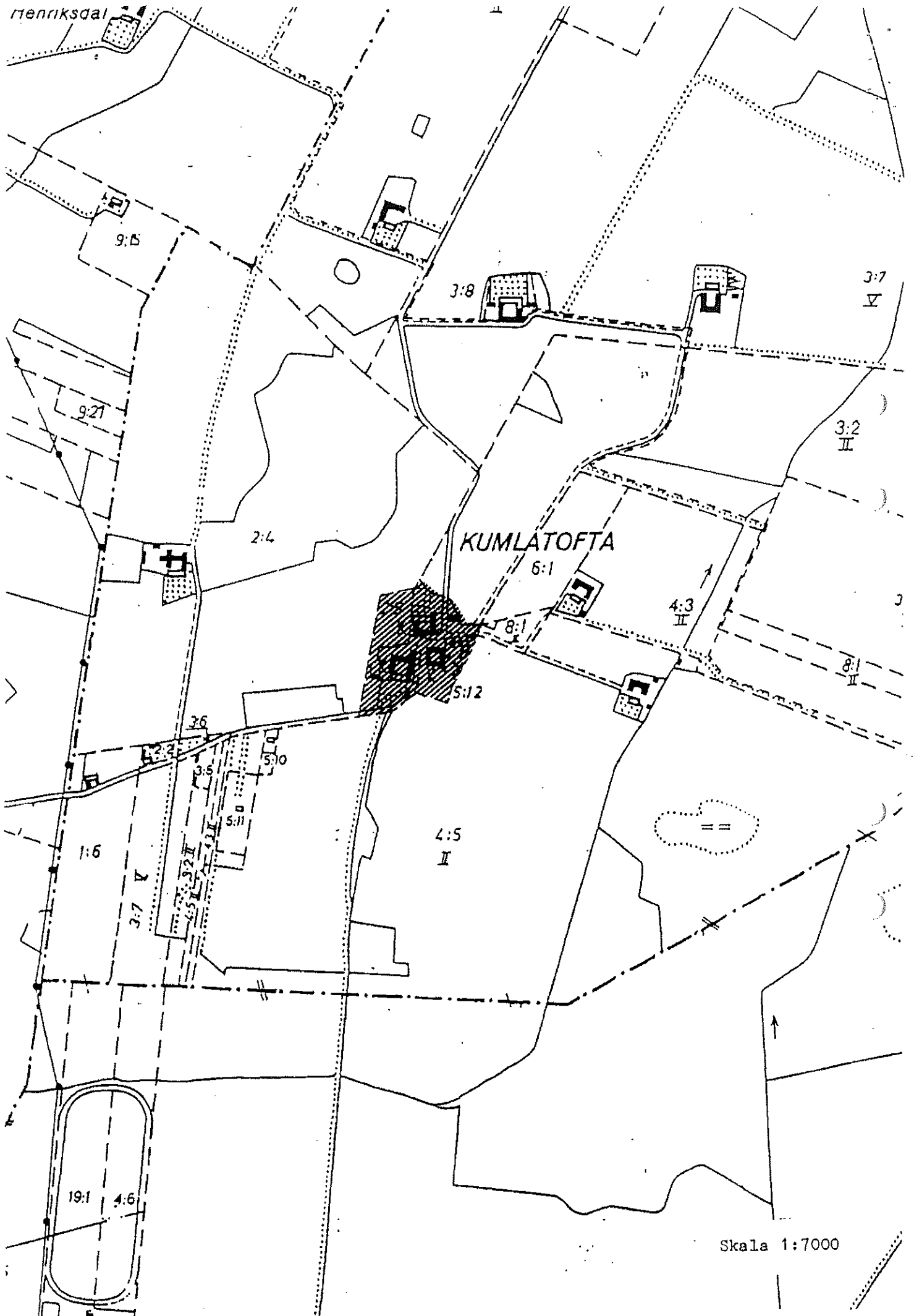
Naturvårdsområde

28:4

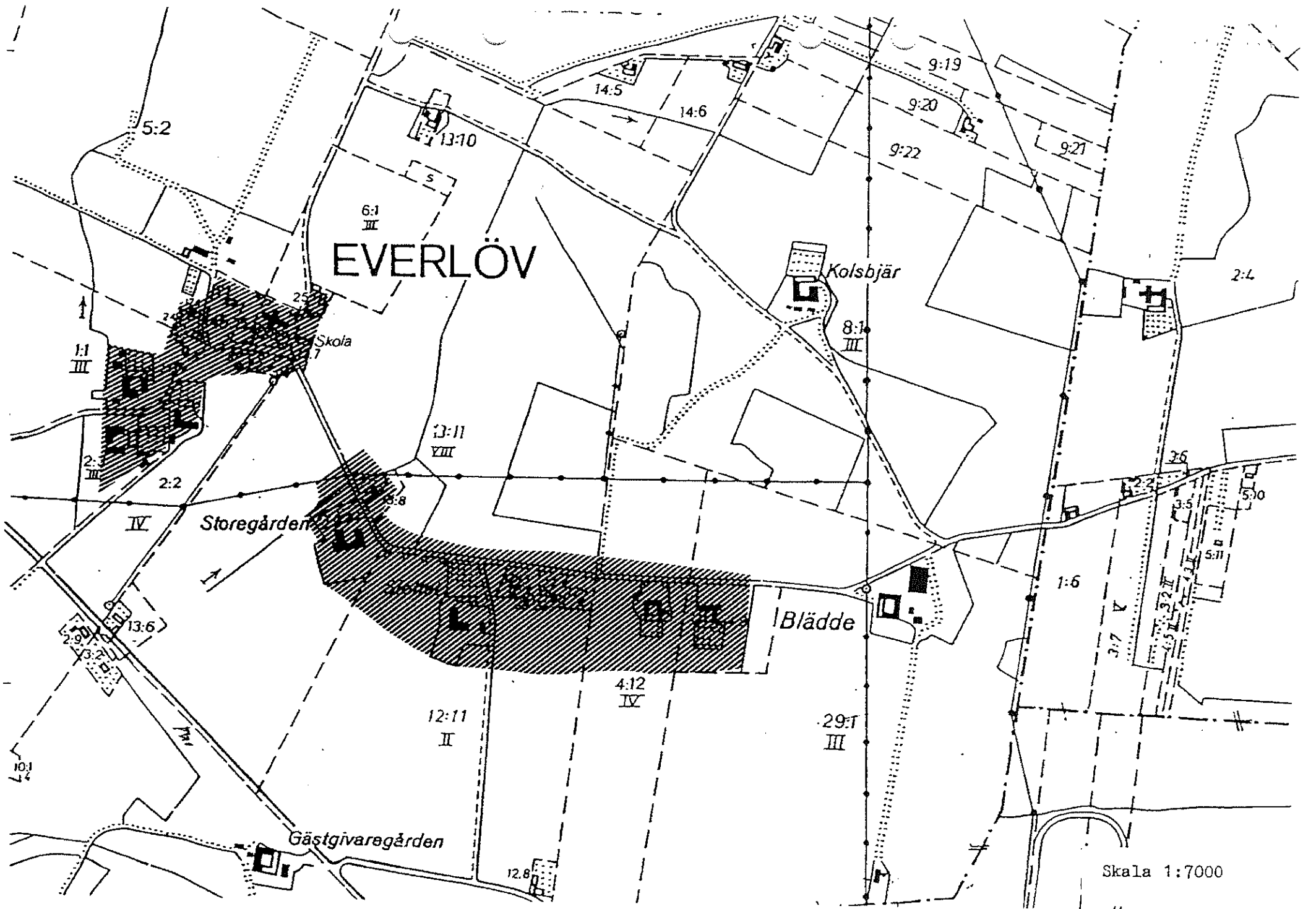
Ilstorp Södnärd

Skala 1:7000

Henriksdal

Skala 1:7000

EVERLÖF

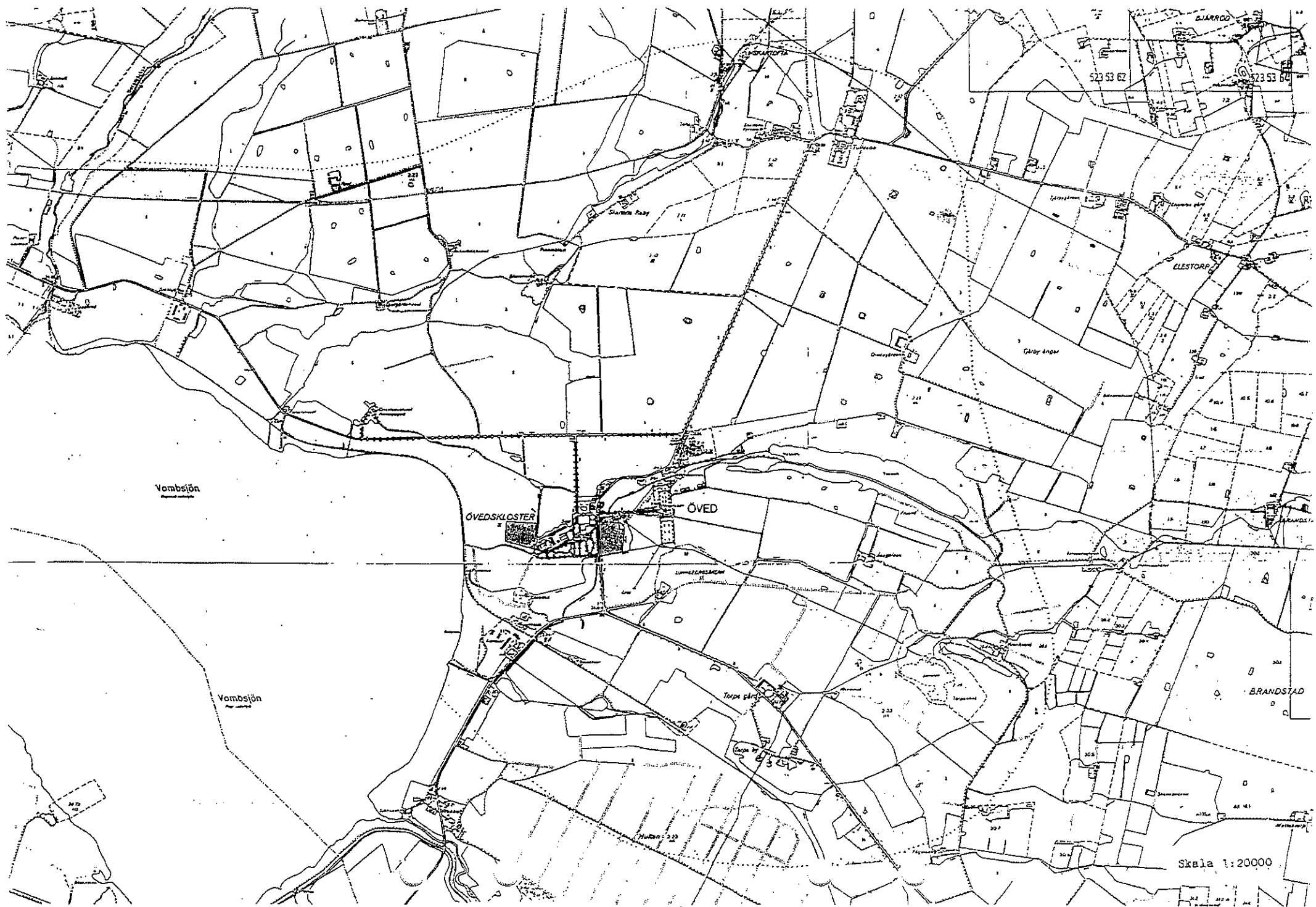
Storegården

Kolsbjär

Blädde

Gästgivaregården

Skala 1:7000

Vombsjön

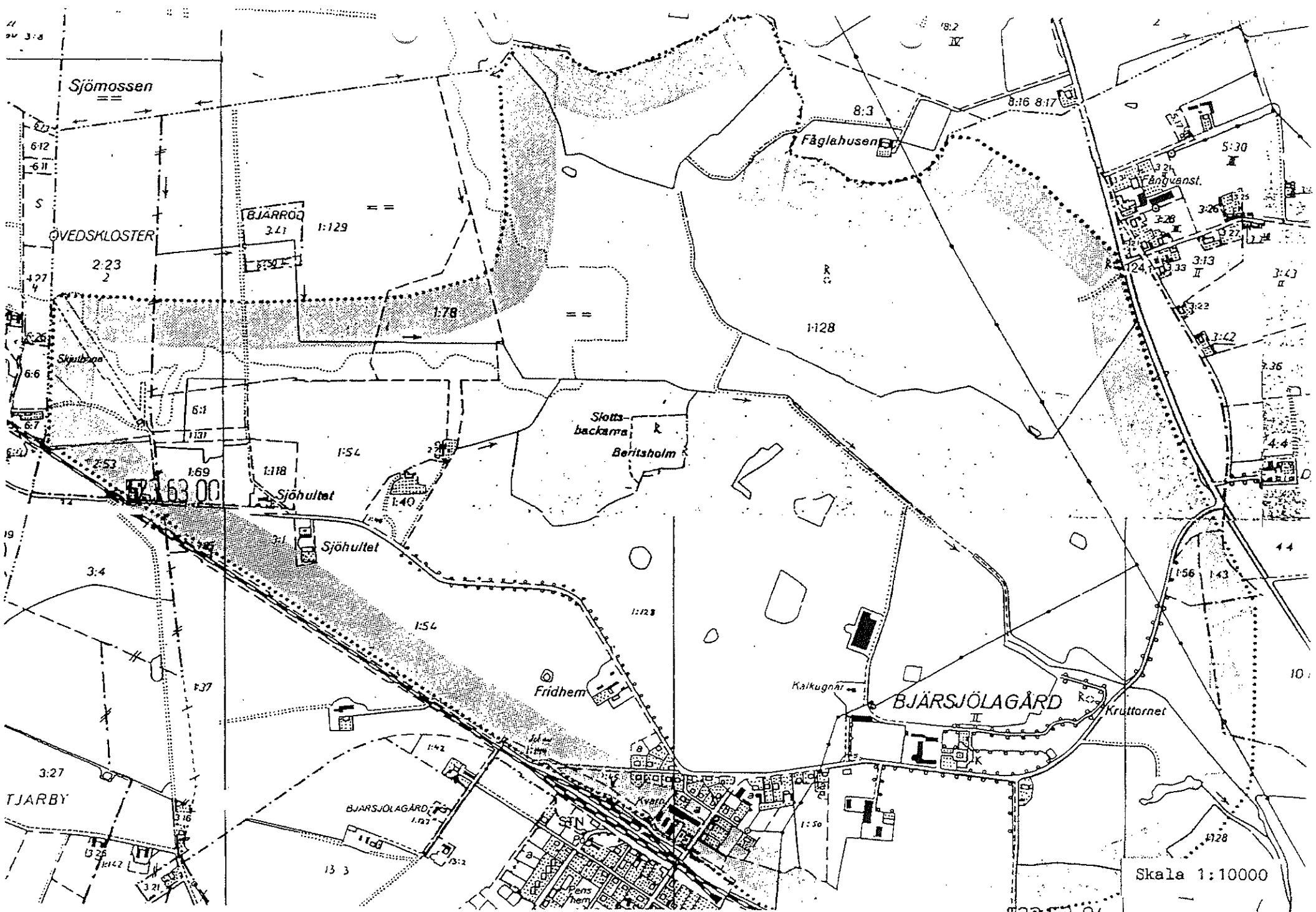
ÖVEDSKLOSTER

ÖVED

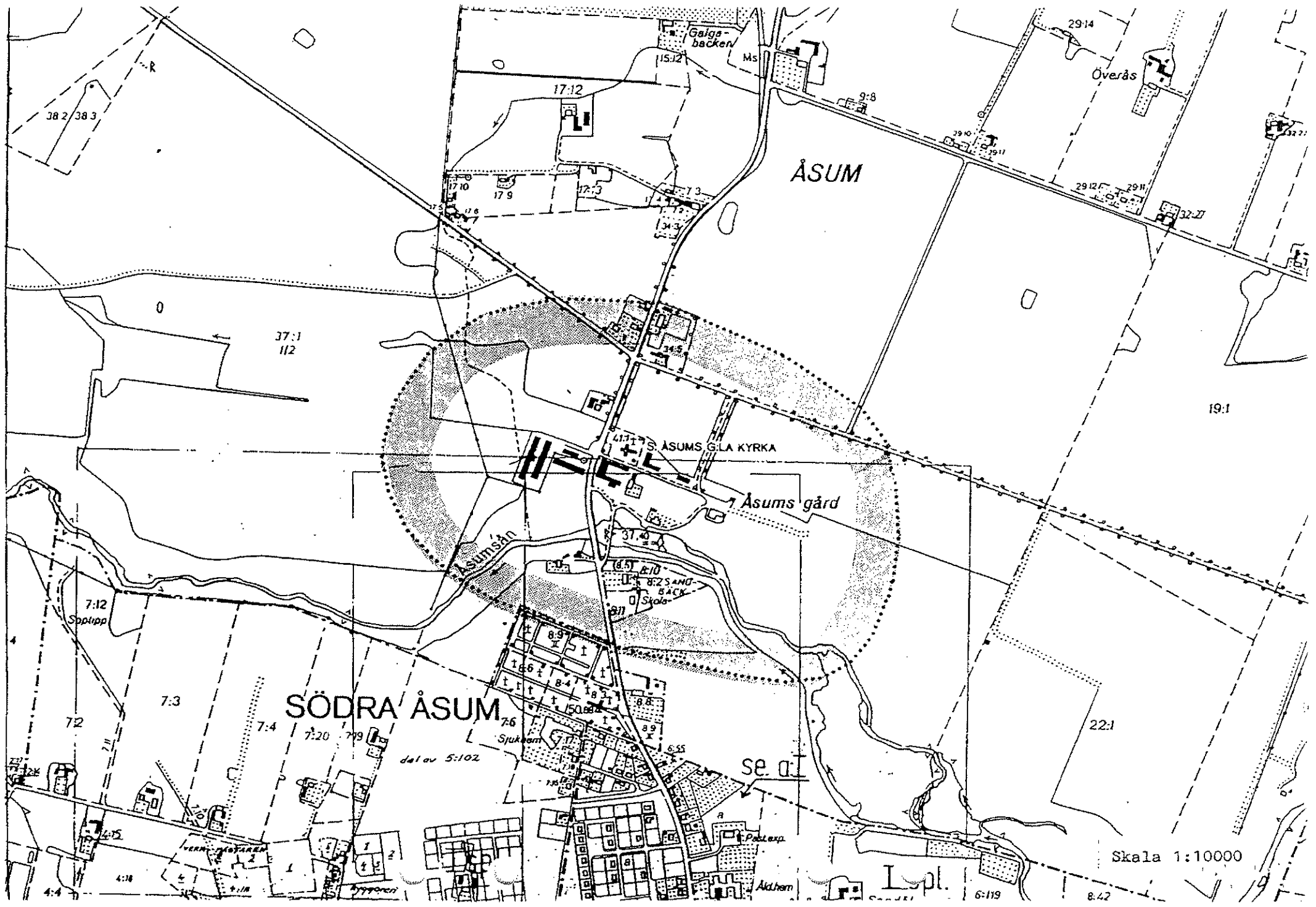
Vombsjön

Torp gård

Skala 1:20000

Skala 1:10000

ÅSUM

SÖDRA ÅSUM

S. ÅSUMS G. LA KYRKA

Åsums gård

Åsumsån

Skala 1:10000

38.2 38.3

17.12

29.14

Överås

9.8

17.10

17.9

17.3

17.3

29.12

29.11

32.27

37.1
112

19.1

41.7

7.12
Soppipp

8.5 & 10

8.2 SAND-
BÄCK

Skola

8.7

72

7.3

7.4

7.20

7.9

dal av 5:102

7.6

Sjukhus

se a

22.1

VERM. PÅSTÄREN

4.4

4.38

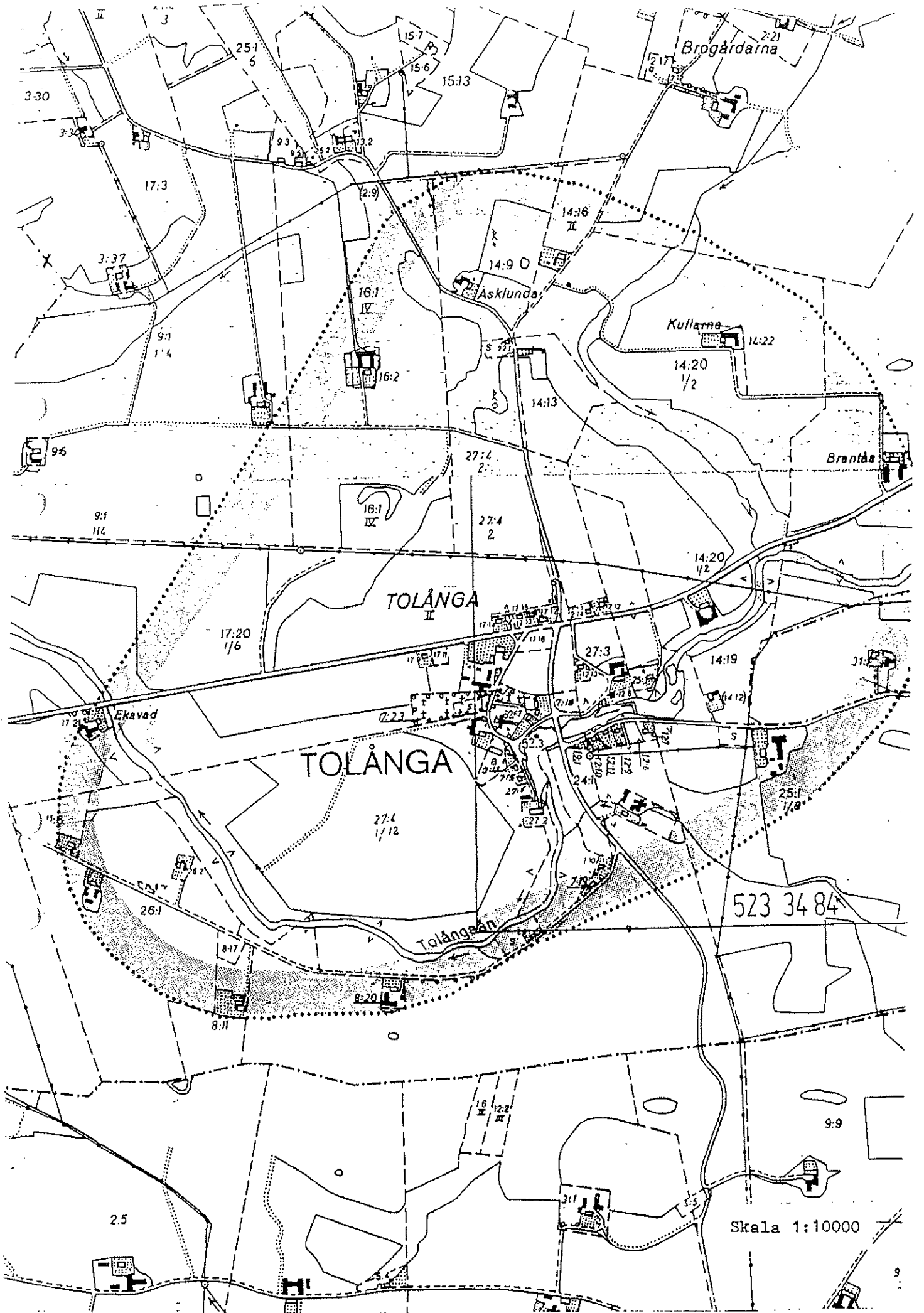
Byggnad

Adhem

L. pl.

6.119

8.42

TOLÅNGA
II

TOLÅNGA

Tolångeån

Brogårdarna

Asklanda

Kullarne

Brantås

Ekavad

523 34 84

Skala 1:10000

VANSTADS SN

Nyhem

32:24
II

LÖVESTAD
VANSTADS SN

76:1

52:1
III

Faanhäll

2:11

8.5

26:1
II

Broåa karing

26:17

Granhem III

50:1

8:3

VANSTADTORP

Ms

80.92

33:10

27:12

33:7
Karlsro

2:10

R
Torshög

16:3

33:6

33:5

20:9

Hallentorp

VANSTAD

VANSTAD

2:12

15:1
II

9:13

10:4

11:9

33:12

14:4
II

10:68

10:7

17:1

15:2

17:11
III

10:69

10:52

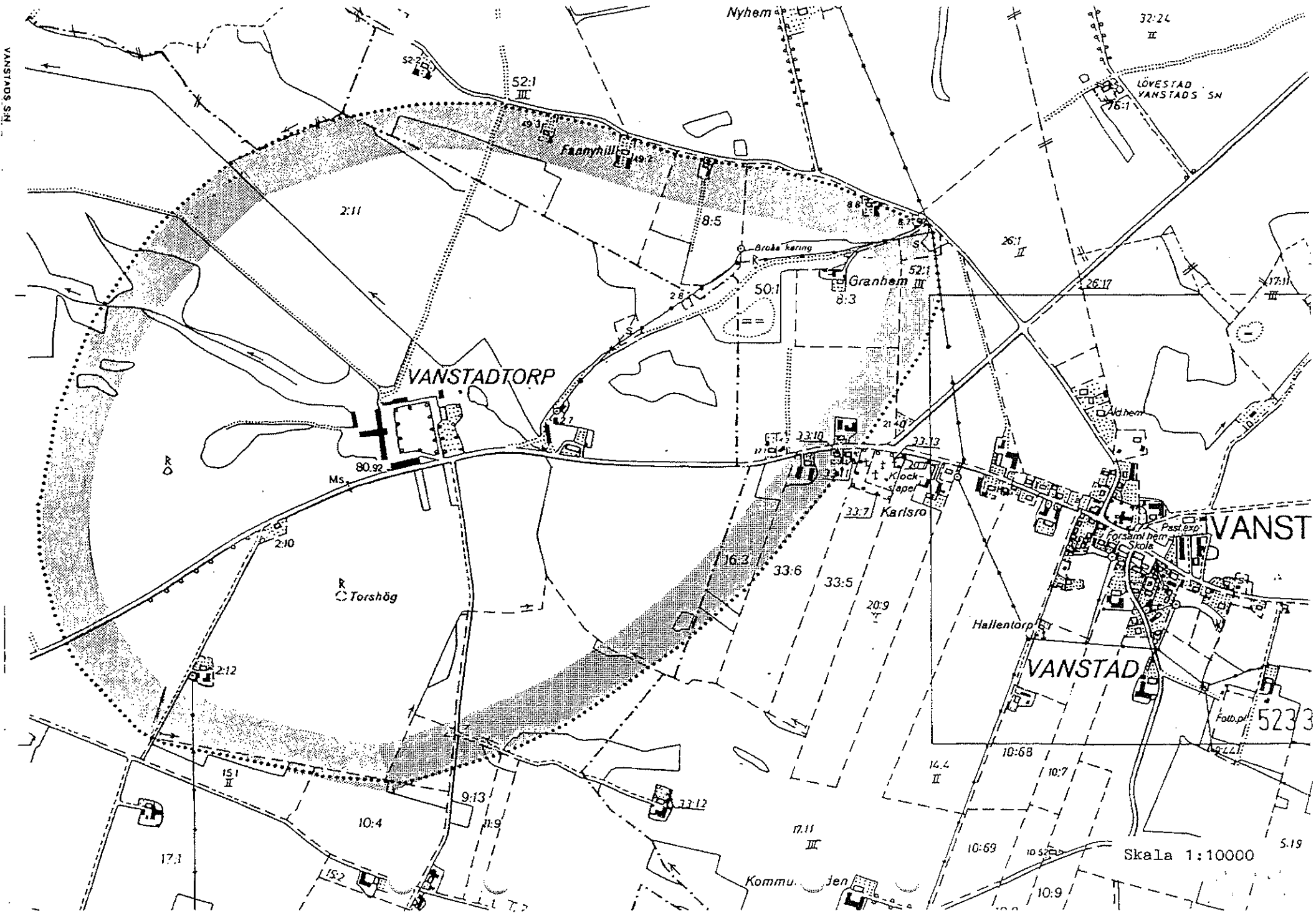
10:9

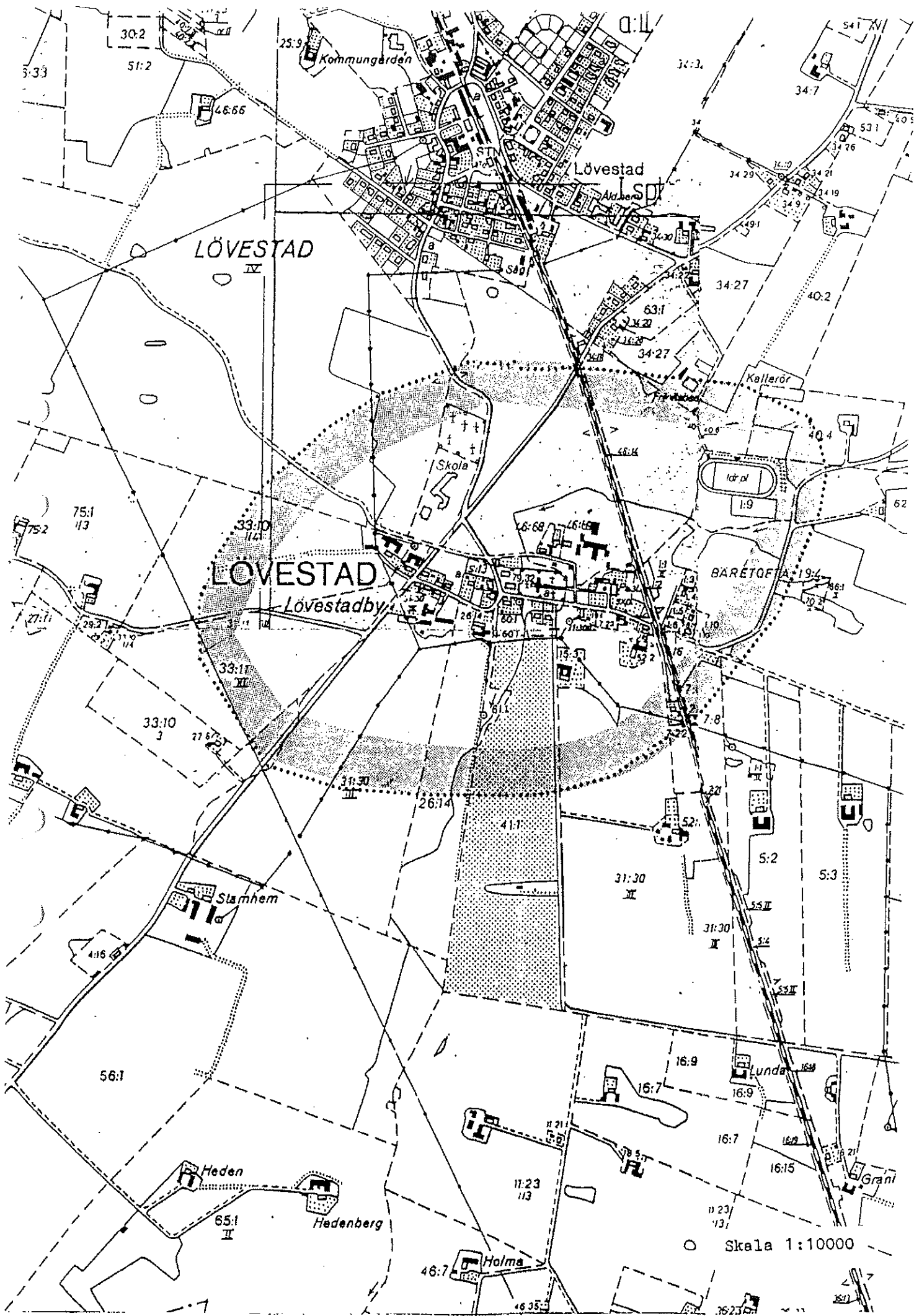
Skala 1:10000

5:19

Kommu. Jen

Fotb.p. 5233

LÖVESTAD

LÖVESTAD

Lövestad

Stamhem

Heden

Hedenberg

Holma

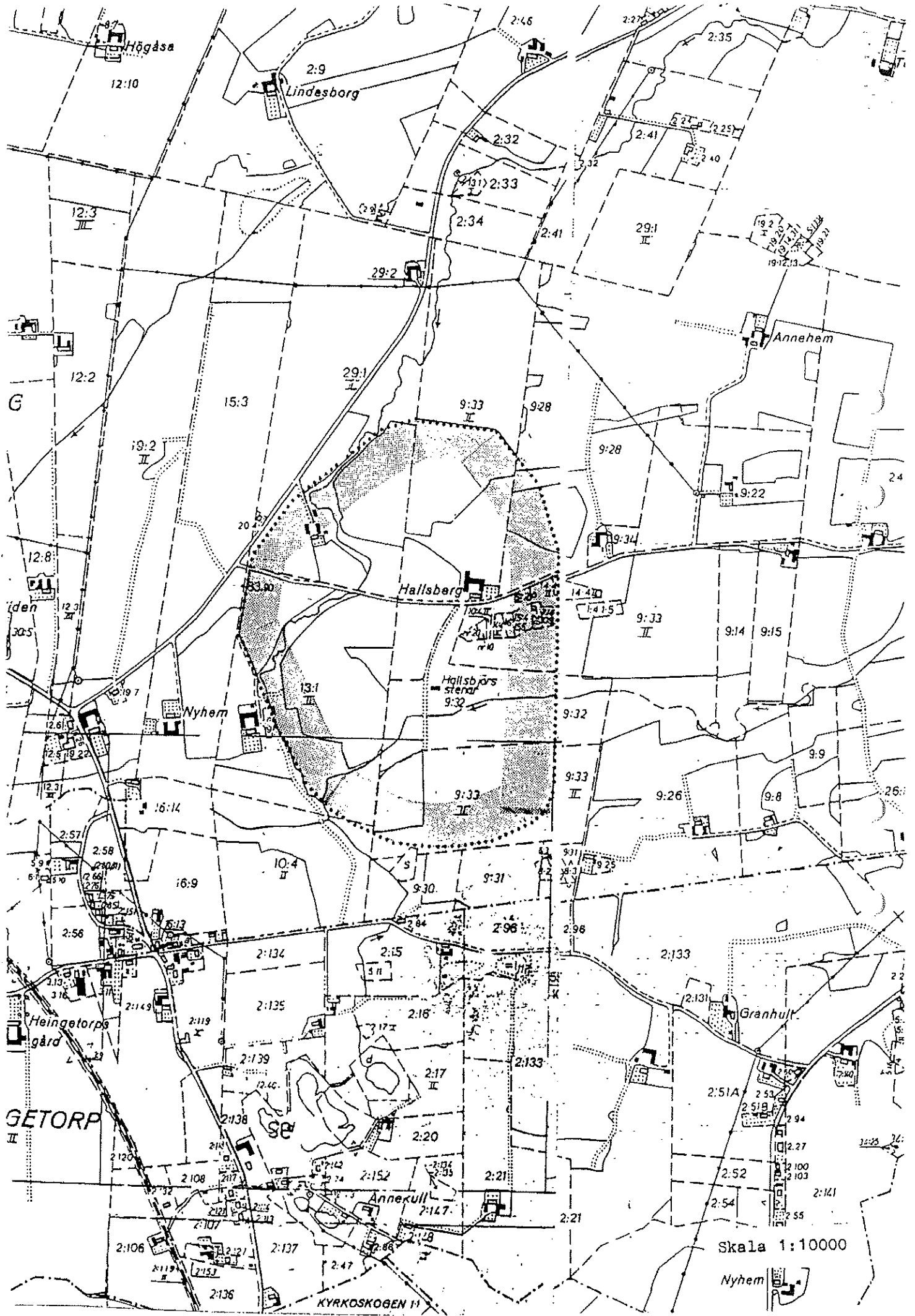
Kallarör

BARETOFVA

Lunda

Grani

Skala 1:10000

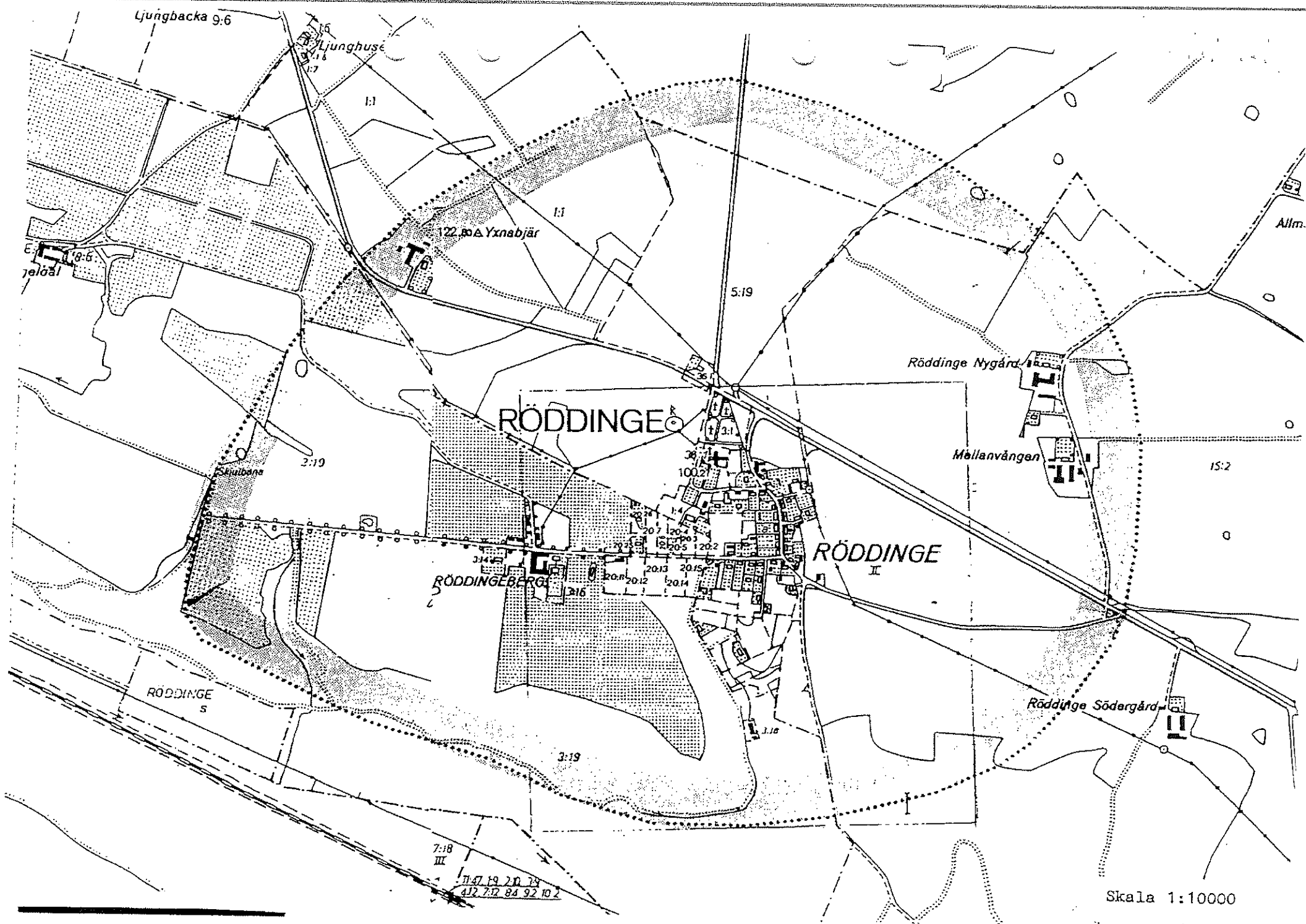
Skala 1:10000

Nyhem

KYRKOSKOGEN II

GETORP II

G

RÖDDINGE

RÖDDINGE II

RÖDDINGEBERG

RÖDDINGE S

Skala 1:10000

7.18
III
7.17 19 20 21
412 7.12 84 92 102

Skala 1:20000

523 73 50

523 73 80

LASSHÅ

VÄLLERÖD

SVÄVEBORG

SOVDE-MÅNSTORP

HYLLESÖV

SINGE-HOLM

ENÄGERMESJAN

Sövdeborg

SOVDE

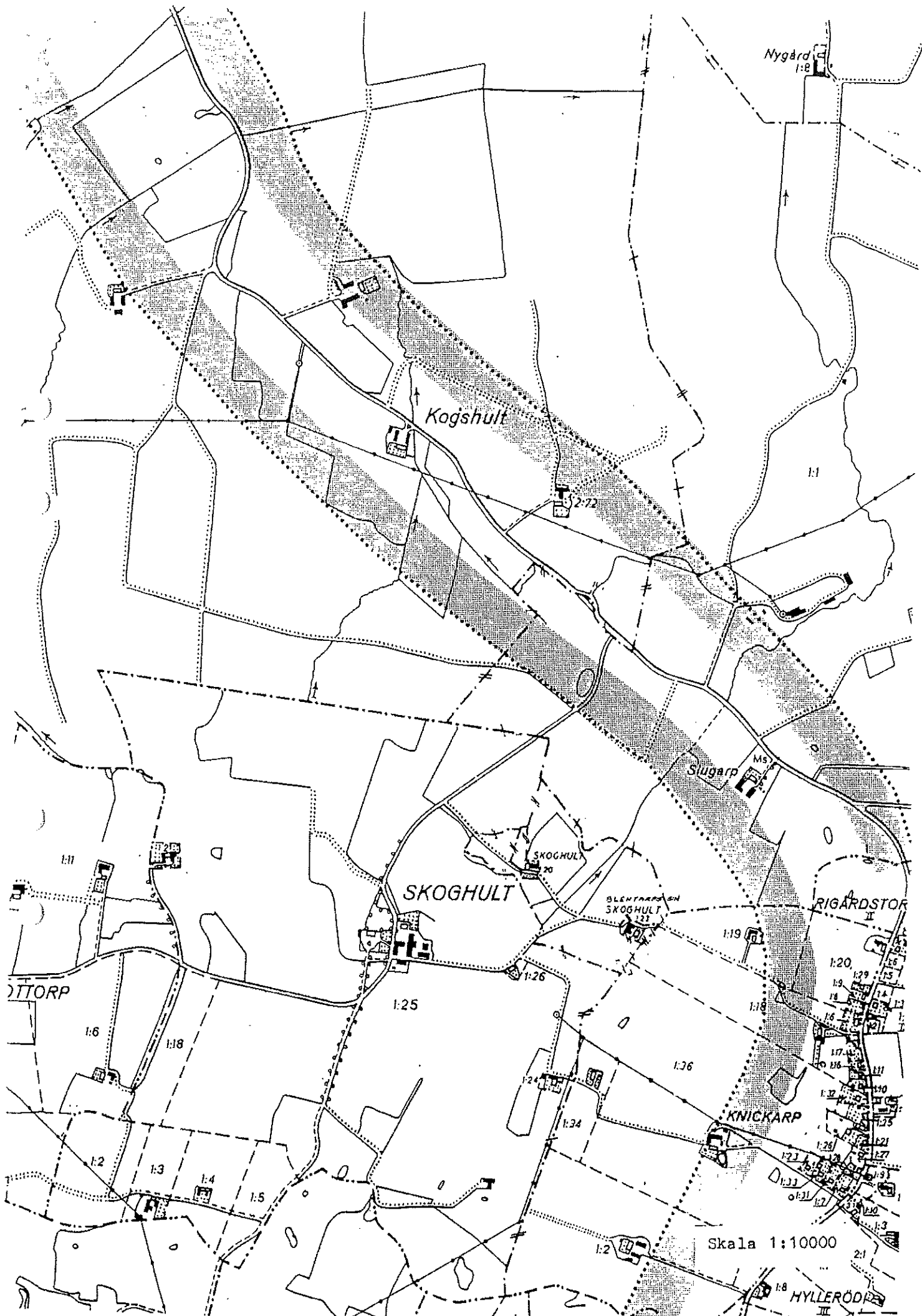
Sövdesön

NAVROD

Vällerböskön

Enkäde gård

VÄTÅGÅRD

Nygård
1:8

Kogshult

Slugarp
Ms

SKOGHULT

BLENTRAPPS EN
SKOGHULT
21

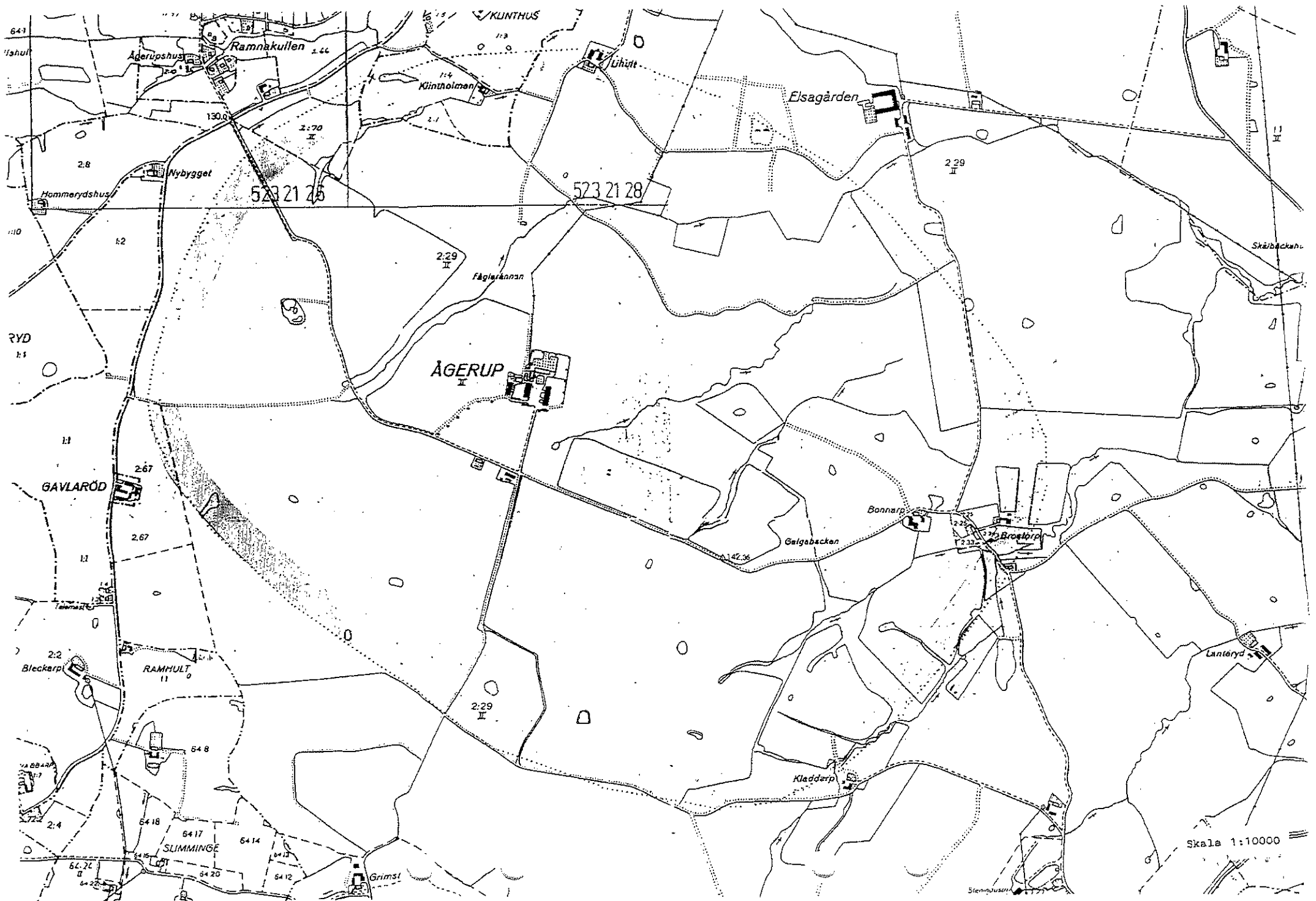
RIGÅRDSTOR
II

OTTORP

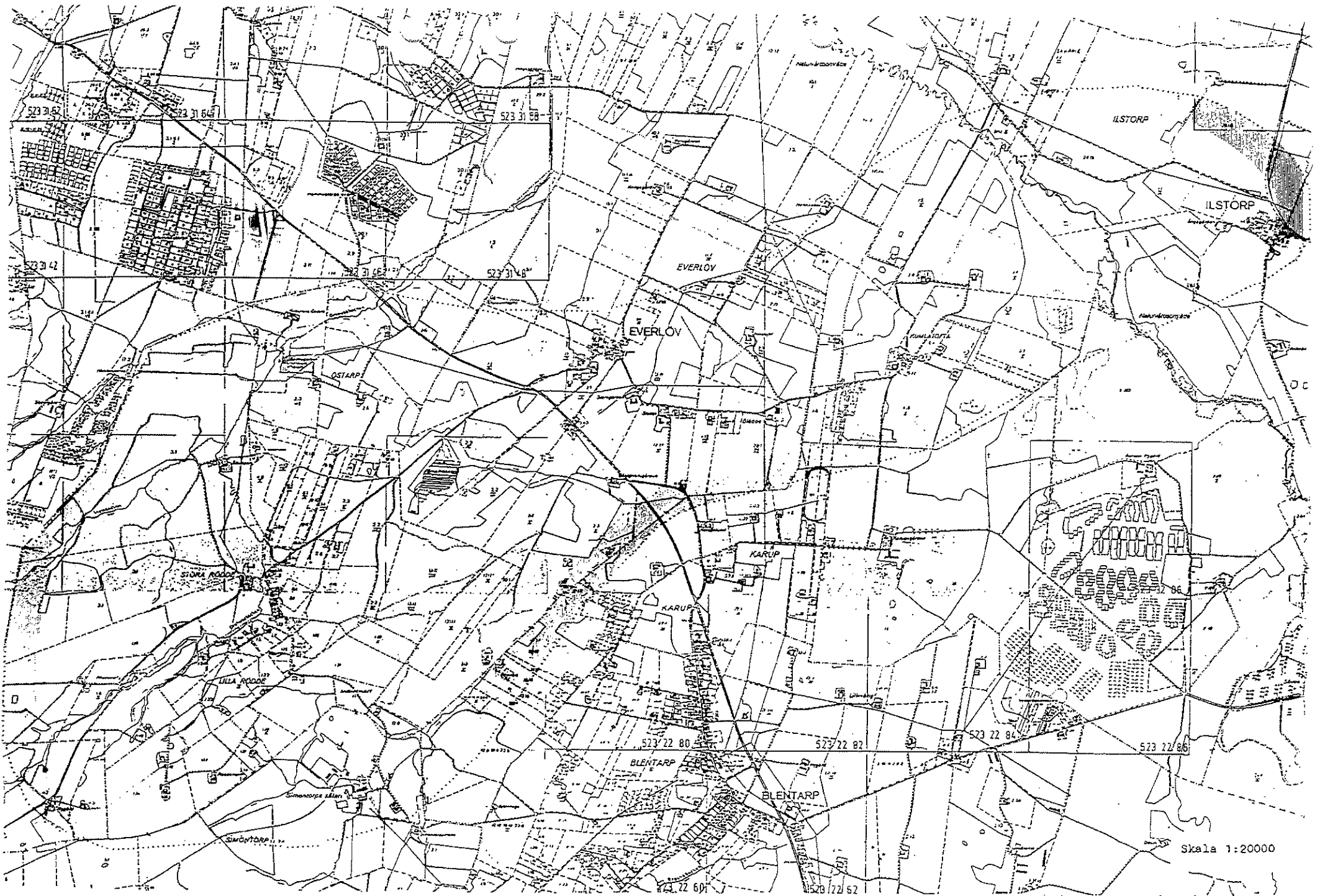
KNICKARP

Skala 1:10000

HYLLERÖD
III

Skala 1:10000

Skala 1:20000

INLEDNING

Några råd inför renoveringen

Denna skrift har till syfte att öka kunskapen om byggnadernas kulturella värden samt tjäna som en introducerande vägledning rörande husens renovering. Texten går inte in på byggnadstekniska detaljer och är begränsad till husens exteriöra utseende. Önskas en mer specialiserad vägledning hänvisas till litteraturförteckningen längst bak.

Hus har sin egen personlighet och berättar om våra förfäders levnadsvillkor, traditioner och kunskaper, landskapets tillgångar på material och klimatets krav på byggelsens utformning. I de skogsrika trakterna användes trä, medan vass och lera användes på den skånska slätten.

Det är viktigt att man i arkitekturen kan utläsa var man befinner sig. Dagens monteringsfärdiga typhus som likartade sprids över hela riket är på väg att suddas ut dessa naturliga geografiska och ekologiska gränser.

Sjöbo kulturnämnd
1991

Anne-Lis Nilsson

NÅGRA TIPS

Överdriv inte renoveringen av ert hus genom att lägga på korrugerad plåt, sätta in perspektivfönster eller klä med fasadtegel, utan låt det istället få behålla sin speciella charm och karaktär. Det är inte nödvändigt med helt rätta väggar och nya fönster, för oftast tjänar man ur såväl ekonomisk som estetisk synvinkel på att gå varligt tillväga. Många gånger visar sig ett material vara av bättre kvalitet än en första blick kan göra gällande. Kanske inte hela brädan behövs bytas ut, utan endast en bit. Försök att använda er av gamla och beprövade metoder då dagens moderna tekniker inte alltid är anpassade efter äldre hus. Ta en titt under det nyare materialet, under plastfärgen kan t.ex. finnas rester av den ursprungliga färgen och eternitplattor kan dölja den tidigare träpanelen. Se efter hur grannarna gjort och hur husen ser ut i trakten.

Ordet helhet är viktigt i detta sammanhang. Ett felrenoverat hus i t.ex. en rad av fem kan förstöra hela gatubilden. Har de övriga husen träpanel bör även ert hus ha det. Sak samma när det gäller takmaterial, fönster, dörrar och färger. Ett enstaka hus är en isolerad representant för bygdens byggnadstraditioner, medan en total bymiljö utgör en ovärderlig kulturhistorisk miljö. Även ett nybyggt hus kan, om det får rätt placering och utformning smälta in i miljön. Vid nybyggnation är det viktigt att tänka på placeringen. Är de övriga husen placerade med långsidan ut och nära gatan med trädgården bakom skall även den nya byggnaden ha det.

Utvändigt skall man tänka på att uppfyllnad inte vilar på fasaden, samt att träd som växer i direkt närhet av huset kan med sitt rotsystem spränga grunden. Undvik även allt för tät vegetation på fasaden, då den binder fukt som kan förstöra ytskiktet.

Ett av de vanligare felen många begår är att fuktisolera för väl med hjälp av plastfolie, husen blir helt enkelt för täta. Målar man med plastfärg hindrar man huset från att andas med följd att fukten stängs inne och väggen ruttnar. Väggar i stenhus håller en viss fuktighet, då de vanligtvis suger upp vatten från marken. Dränerar man grunden för väl kommer väggen att torka med följande sprickbildning.

Försök så långt som möjligt använda äldre virke då färdigtorkat timmer minimerar rörelse i huset. Lagra även virket i samma miljö som det skall sättas upp för att uppnå samma fuktighet. Förvara t.ex. golv- och innerväggs-material inomhus. Använd tryckimpregnerat virke utomhus och i grunden.

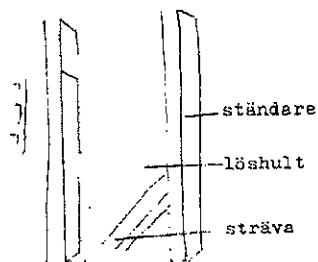
Det kan löna sig att besöka rivningsfirmor eller ta en extra titt ute i förrådet på jakt efter byggnadsmaterial. Dra er inte heller för att undersöka vad det kostar att specialbeställa fönster och panel efter de gamla måtten.

YTTERVÄGGARNA

En fasad med rätt ytterbeklädnad och i rätt färgnyans bidrar till att skapa den rätta helhetsbilden.

Korsvirkeshuset kan ha flera utförande. Gemensamt för alla är träkonstruktionen. Sedan kan timrans fack vara fyllda med antingen ett glest flätat nät av grenar som försetts med lerklining på båda sidor, tegel eller bräder. Ibland kan timran vara synlig, ibland inte. Var timran t.ex. mycket ojämn i bredd och storlek valde man ofta att kalka eller putsa över den. När de mer kostsamma stenhusen gjorde intåg valde man många gånger att putsa hela fasaden för att på så sätt efterlikna de mer statusfyllda stenhusen. För att ge putsen bättre fäste högg man i vissa fall timran ojämn eller slog in små träpluggar.

Timrans indelning med ständare och löshult bestämmer fönsternas och dörrarnas placering, som alltid är inom fyllningarna.

Korsvirkeshuset är oftast långt, vilket gör att fasaden lätt blir skev och lite bucklig. Detta är helt naturligt och det finns ingen anledning till att försöka rätta upp den. Ett enkelt och billigt sätt att skydda väggar där lera ingår är att kalka den.

Hus med träfasad är de mest förekommande inom Sjöbo kommun. Den s.k. stående locklistpanelen med breda bräder och smalare täcklistor är vanligast. Det finns även en enklare variant s.k. lockpanel med varannan bräda under och varannan över som lock över springorna.

locklistpanel

lockpanel

Stenhusen var i äldre tid relativt ovanliga och uppträdde först i städerna, samt kring gods som t.ex. Öved vilka hade egna tegelbruk. Kring 1900-talets slut fick teglet allt större spridning och kom allt mer att ersätta de äldre teknikerna.

Putsning av trä- och tegelhus blev vanligt vid mitten av 1800-talet. Liksom korsvirkeshusen försågs de med s.k. revertering för att putsen lättare skulle få fäste. Den vanligaste putsen är slät- eller spritputs. Spritputsen är en mycket grov puts som fås genom att blöt bruk kastas på väggen med slev i omgångar. När fönsteromfattningen är markerad skall den målas i avvikande färg. I annat fall skall den målas i samma färg som fasaden.

Rörande färgvalet har den röda färgen äldst traditioner. Andra vanliga färger är brunt, gult, grått, grågrönt och vitt. Blått och klargrönt var däremot ovanliga då dessa färgpigment var dyra, starkt giftiga eller dåligt hållbara för att användas till fasader.

TAKET

Ett helt och tätt tak är en förutsättning för hela byggnadens överlevnad.

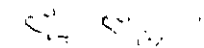
Takets lutning kan berätta en hel del om husets ursprungliga taktäckningsmaterial. Halm och vasstak kräver en kraftig lutning då de är känsliga för vatten och beroende av att vattendropparna lätt rinner av. Tegeltak kräver inte lika kraftig lutning, dock bör den hållas över 20°, medan papp- och plåttak tillåter de mindre lutningarna.

Halm var det vanligaste taktäckningsmaterialet på de äldre korsvirkeshusen. Halmen fastsattes i underliggande läkt och hölls samman över nocken genom sammanbundna ryggträn. Endast långhalm, fullmogen lång halm som var samt tröskats, kan användas. Det finns speciella yrkesmän som lägger halmtak och ett rätt lagt tak kan hålla uppemot trettio år.

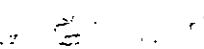
Mot slutet av 1800-talet ersattes den brandfarliga halmen ofta av spån eller takpapp. Spåntak lades först på herrgårdar och kyrkliga byggnader. Taket stryks med trätjära, ren eller blandad med färgpulver, kimrök eller Falu rödfärg.

Plåt följde efter pappen som taktäckningsmaterial. Plåten var ovanlig på landsbygden, men desto vanligare i städerna. Plåten lades då regelmässigt med mötande skarvar och ej växelvis som vid modern läggning.

Teglet blev populärt under 1800-talet. Det enkupiga teglet är äldst, medan det tvåkupiga kom kring sekelskiftet. Om huset har tegeltak så försök att bevara det. För att i görligaste mån bevara den fina yta som skapats under generationer så försök att vid byte få tag i gammalt taktegel.

enkupigt tegel

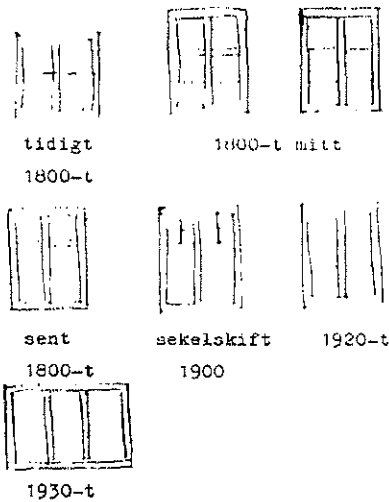

tvåkupigt tegel

Eternitplattor på tak och väggar kom i början på 1900-talet. Materialet har varit mycket använt p.g.a. sin lätthanterlighet och goda hållfasthet, men ur miljösynpunkt är det förbjudet att tillverka och används därför inte längre. Om eterniten skall plockas ner vid renoveringen tänk då på att särskilda regler gäller för hantering och deponering då eterniten innehåller asbest. Kontakta din kommun för vidare information!

FÖNSTER

Fönsterna är husets ögon och därför viktiga för husets utseende och identitet. Glas var förr dyrt och fönsternas storlek, spröjsar och indelning berättar om dess ålder. Ju äldre hus desto mindre fönsterglas. I panelklädda fasader ligger vanligen fönsterfoder i liv med panelen.

Till fönsterbågarna valdes förr virket med största omsorg. Även om det kan se dåligt ut på ytan kan det vara helt friskt inunder.

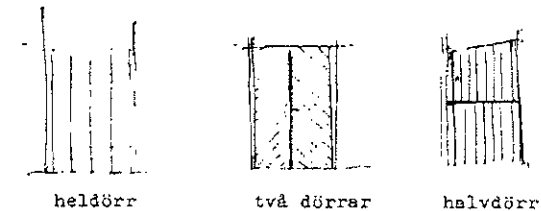
Man skall akta sig för att falla för de stundtals populära kupiga fönsterrutorna då de inte hör hemma hos oss.

DÖRRAR

Dörrarna var oftast av trä. På landsbygden var de relativt enkla, medan de i städerna försågs med ramverk och speglar.

Dörrarna var oftast målade, dels tjänade färgen som skydd mot slitage och smuts och dels utstrålade den status då omålat trä var ett tecken på fattigdom.

Det var vanligt med såväl hel-, två- och halvdörrar. För att få in ljus hade man i regel någon form av fönster i direkt anslutning till dörren, oftast några små rutor i en rad ovanför dörren.

LITTERATURFÖRTECKNING

- Andersson, K. & Rosenqvist, A.Handledning vid byggnadsarkeologisk undersökning. Riksantikvarieämbetet 1980.
- Antell, O. Taktegel, tegeltak. Riksantikvarieämbetet 1986. Fönster. Historik och råd vid renovering. Riksantikvarieämbetet 1988.
- Avigt och rätt Konsumentupplysning kring skånska hus. Föreningen för fornminnes- och hembygdsvård i sydöstra Skåne, Simrishamn 1971.
- Erixon, S. Svensk byggnadskultur. Stockholm 1947.
- Gustafsson, G. & Björnstad, A. Skansens handbok i vården av gamla byggnader. Borås 1981.
- Hellspong, M. & Löfgren, O. Land och stad. Lund 1977.
- Hidemark, O. m.fl. Så renoveras torp och gårdar. ICA-förlaget. Falköping 1988.
- Minnhagen, M. Bondens bostad. 1973.
- Nilsson, A. Bevarandevärda kulturmiljöer inom Sjöbo kommun. Sjöbo 1991.
- Skånsk Byggnads-vård Skånes Hembygdsförbunds årsbok 1975. Kristianstad 1976.
- Svedberg, O. Kort vägledning i skånsk byggnads-vård. 1975.